

Załącznik nr 2
do Zarządzenia nr 21/2016
Wójta Gminy Kozłowo
z dnia 22 marca 2016 roku

Strategiczna diagnoza gminy Kozłowo

(PROJEKT DO KONSULTACJI SPOŁECZNYCH)

Olsztyn - Kozłowo 2015

Spis treści

Wykaz najważniejszych skrótów	4
1. Zewnętrzne uwarunkowania rozwoju gminy	5
1.1. Analiza PESTER	5
Czynniki polityczne	6
Czynniki ekonomiczne	7
Czynniki społeczno-kulturowe.....	9
Czynniki techniczno-technologiczne	11
Czynniki ekologiczne.....	13
Czynniki regulatywne	15
1.2. Analiza dokumentów strategicznych wyższych szczebli	15
2. Charakterystyka Gminy Kozłowo.....	20
2.1. Położenie i podział administracyjny gminy	20
2.2. Administracja samorządowa w gminie	22
2.3. Przynależność gminy do związków i stowarzyszeń	24
2.4. Zasoby środowiska naturalnego.....	24
2.5. Zasoby historyczno-kulturowe	26
2.6. Kierunki zagospodarowania przestrzennego	29
3. Społeczeństwo.....	31
3.1. Procesy demograficzne	31
3.2. Aktywność społeczna i obywatelska mieszkańców.....	34
3.3. Dostępność usług społecznych.....	36
Oświata i wychowanie.....	36
Kultura i sport.....	37
Pomoc społeczna.....	38
Opieka zdrowotna	39
Bezpieczeństwo publiczne.....	39
3.4. Główne problemy i dysfunkcje społeczne.....	39
4. Gospodarka.....	41
4.1. Podmioty gospodarki narodowej	41
4.2. Rolnictwo.....	43
4.3. Turystyka	47
4.4. Stan i struktura bezrobocia rejestrowanego.....	48
5. Infrastruktura techniczna	51
5.1. Zasoby mieszkaniowe.....	51

5.2. Sieć komunikacyjna	53
5.3. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna	56
5.4. Gospodarka odpadami	58
5.5. Pozostała infrastruktura techniczna.....	59
5.6. Główne kierunki inwestycyjne	61
6. Budżet gminy.....	62
7. Rozwój gminy z perspektywy mieszkańców.....	67

Wykaz najważniejszych skrótów

Skrót	Pełna nazwa
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
GBP	Gminna Biblioteka Publiczna w Kozłowie
GCKiS	Gminne Centrum Kultury i Sportu w Kozłowie
GOPS	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kozłowie
JST	Jednostka samorządu terytorialnego
KPPSP	Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Nidzicy
GUS	Główny Urząd Statystyczny
OBWE	Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
PKB	Produkt Krajowy Brutto
PROW	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
PSR	Powszechny Spis Rolny
PUP	Powiatowy Urząd Pracy w Nidzicy
RDOŚ	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Olsztynie
RIPOK	Regionalna Instalacja Przetwarzania Odpadów Komunalnych w Działdowie
RPOWiM	Regionalny Program Operacyjny Warmia i Mazury 2007-2013
UE	Unia Europejska
UG	Urząd Gminy w Kozłowie
WUOZ	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Olsztynie

1. Zewnętrzne uwarunkowania rozwoju gminy

Kluczowym wyzwaniem planowania strategicznego w gminie jest zapewnienie adekwatności celów oraz kierunków działania do zdiagnozowanych problemów i potrzeb społecznych, ażeby jak najpełniej zaspokajać potrzeby zbiorowe ludności w perspektywie długookresowej. Analiza uwarunkowań strategicznych nie może jednak pomijać otoczenia, w którym funkcjonuje wspólnota samorządowa.

Gmina Kozłowo – podobnie jak każda inna gmina w Polsce – stanowi system społeczno-gospodarczy, który posiada zestaw cech istotnych z punktu widzenia zarządzania rozwojem lokalnym. W szczególności należy wymienić następujące jego aspekty:

- ❖ **otwartość** – terytorium gminy nie stanowi układu zamkniętego, lecz poprzez liczne powiązania z otoczeniem partycypuje w zjawiskach i procesach przyrodniczych, demograficznych, ekonomicznych, politycznych i innych o zasięgu regionalnym, krajowym, a nawet globalnym;
- ❖ **niepewność** – jako pochodna otwartości, wiąże się z labilnym otoczeniem będącym źródłem zarówno licznych szans i możliwości, jak i zagrożeń dla rozwoju lokalnego;
- ❖ **złożoność i współzależność** procesów rozwojowych gminy, będących efektem decyzji i działań wielu różnych autonomicznych podmiotów¹ na jej terenie i w otoczeniu, które oddziałują na lokalne podsystemy;
- ❖ **dysonans pomiędzy zasobami a potrzebami lokalnymi**, wynikający z nadmiaru postulatów i oczekiwań formułowanych przez społeczność przy stałym deficycie środków na ich realizację, będących w dyspozycji administracji samorządowej;
- ❖ **kluczowa rola władz samorządowych** w procesie kreowania rozwoju na terenie gminy, aczkolwiek istotnie ograniczona przez mechanizmy działania aparatu państwowego, np. centralne stanowienie prawa, zastrzeżenie części decyzji dla władz ponadlokalnych².

Silny, nierozzerwalny związek gminy z makrootoczeniem wymusza spojrzenie na zachodzące na jej terytorium procesy społeczno-gospodarcze oraz realizowane programy i działania (np. w ramach polityki przestrzennej, infrastrukturalnej, budżetowej czy edukacyjnej) przez pryzmat uwarunkowań zewnętrznych, na które wspólnota samorządowa nie ma wpływu albo posiada jedynie niewielkie możliwości oddziaływania.

1.1. Analiza PESTER

Narzędziem, które posłuży do analizy czynników zewnętrznych mających wpływ na rozwój gminy, będzie metoda PESTER³ pozwalająca wyróżnić sześć kategorii otoczenia:

- 1) polityczne,
- 2) ekonomiczne,

---

¹ Ogólnie rzecz biorąc są to instytucje publiczne, firmy i organizacje społeczne oraz gospodarstwa domowe, które spełniają odmienne funkcje oraz dążą do osiągnięcia określonych dla siebie celów. Interakcje pomiędzy tymi podmiotami wyrażają się m.in. w ich kooperacji oraz konkurencji, wymianie dóbr i usług, a także w świadczeniu pracy.

² Por. J. Sołtys, J. Lenzion, *Strategie rozwoju gmin*; www.imp.gda.pl/fileadmin/scitechfound/Publikacje/Cetstra.doc

³ Analiza PESTER jest zaadaptowaną na potrzeby samorządów i organizacji społecznych metodą badania makrootoczenia. Pierwotne narzędzie, czyli analiza PEST, wywodzi się z dziedziny zarządzania biznesem. Pozwala na planowanie działań organizacji w oparciu o analizę czynników politycznych, ekonomicznych, społecznych i technologicznych.

- 3) społeczno-kulturowe,
- 4) techniczno-technologiczne,
- 5) ekologiczne (polityka przestrzenna),
- 6) regulatywne (prawo).

Ze względu na charakter niniejszego dokumentu, szczegółowe omówienie wszystkich czynników nie wydaje się możliwe ani celowe. Uwaga zostanie zatem poświęcona wybranym aspektom, które w wysokim stopniu determinują szanse i zagrożenia dla rozwoju gminy.

Czynniki polityczne

Zmiana orientacji w polskiej polityce zagranicznej po 1989 roku, polegająca na uniezależnieniu się politycznym, gospodarczym i wojskowym od Wschodu, a włączeniu się w struktury integracyjne Zachodu oraz tworzeniu nowych związków subregionalnych, stanowi główny wyznacznik obecnej sytuacji geopolitycznej naszego kraju, którego pozycję na arenie międzynarodowej kształtuje przede wszystkim przynależność do NATO i Unii Europejskiej, a także struktur takich jak ONZ, OBWE oraz Rada Europy. Położenie Polski w centrum kontynentu nie generuje już sytuacji konfliktowych z sąsiadami – wręcz przeciwnie, stanowi dogodny punkt wyjścia do współpracy ogólnoeuropejskiej⁴.

Czynniki, które mogą destabilizować obecny ład, a zatem wpływać również na zmniejszenie bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego kraju, to przede wszystkim globalne niedobory surowców naturalnych, przestępczość transnarodowa, rosnący w siłę islamski radykalizm i terroryzm międzynarodowy, a także ruchy separatystyczne. Przykładem tego ostatniego jest obecny konflikt we wschodniej Ukrainie, zaliczany do *wojen hybrydowych* stanowiących połączenie wojny nieregularnej, domowej, sztucznie wywołanego powstania i terroryzmu, prowadzony bez oficjalnego wypowiedzenia wojny⁵. Zaangażowanie Rosji w ten konflikt niesie ze sobą poważne negatywne skutki, nie tylko polityczne, ale również ekonomiczne, które odczuwają także polscy przedsiębiorcy.

Wśród czynników kształtujących sytuację wewnętrzną należy wymienić ponadto m.in. zwarty, zbliżony do kolistego obszar kraju z dobrym dostępem do morza, korzystny układ granic pod względem komunikacyjnym i gospodarczym, jednolity narodowo charakter polskiego społeczeństwa (brak konfliktów etnicznych i religijnych; mniejszości narodowe stanowią zaledwie ok. 3% ludności), a także – a może przede wszystkim – ustrój oparty na regule „demokratycznego państwa prawa, urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej” wynikającej z art. 2 Konstytucji RP z 1997 roku. Oznacza to, że:

- 1) władzę sprawuje naród poddający swoje organy przedstawicielskie cyklicznej legitymizacji w wolnych i powszechnych wyborach;
- 2) organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa;
- 3) ochrona słabszych ekonomicznie jednostek i grup ludności wyraża się w istnieniu odpowiednich zabezpieczeń społecznych i usług socjalnych świadczonych przez państwo i wspólnoty samorządowe.

Polska demokracja jest w fazie konsolidacji, aczkolwiek pewne zjawiska dotyczące systemu partyjnego, postaw wobec systemu politycznego czy kondycji społeczeństwa obywatelskiego powinny budzić nie tylko zainteresowanie, ale czasami nawet zaniepokojenie. Problematiczna pozostaje również pozycja samorządu terytorialnego w ustroju państwa. Nie

---

⁴ K. Łastawski, *Sytuacja geopolityczna Polski po przemianach ustrojowych i wstąpieniu do Unii Europejskiej*, „Studia Europejskie” 2011, nr 1, s. 26.

⁵ https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojna_hybrydowa

brakuje opinii, że „samorząd terytorialny w Polsce rozwija się dysfunkcjonalnie. Można to porównać do procesu chorobowego - organizm pracuje, ale pojawiają się zaburzenia różnych organów, które nie zabijają, lecz niezahamowane prowadzą do zniszczenia”⁶.

Taki wniosek można wysnuć na przykład z raportu pt. *Narastające dysfunkcje, zasadnicze dylematy, konieczne działania. Raport o stanie samorządności terytorialnej w Polsce*, nad którym pracowali m.in. J. Hausner i H. Izdebski⁷. Autorzy raportu uważają, że perspektywa zarządzania państwem dominuje nad koncepcją samoorganizacji wspólnot lokalnych, co osłabia możliwości stymulowania lokalnego i regionalnego rozwoju przez samorządy. Są one zresztą potrzebne władzom centralnym głównie do decentralizacji zadań, aby pomniejszać deficyt budżetu państwa. Rozdźwięk pomiędzy skalą kompetencji i odpowiedzialności a skalą transferów finansowych powoduje szereg negatywnych zjawisk w funkcjonowaniu JST. Dysfunkcje systemu samorządowego nie wynikają jednak wyłącznie z działań władz centralnych, ale również z zabiegów decydentów samorządowych, którzy starają się zapewnić sobie więcej pozakonrolnej swobody w sprawowaniu władzy. Problemem jest ponadto fragmentaryczność polityki lokalnej, polegająca na działaniu bez wyraźnych długofalowych strategii rozwojowych.

Autorzy raportu wymieniają szereg problemów w funkcjonowaniu JST jednocześnie zaznaczając, iż gminy, powiaty oraz województwa samorządowe, które na trwałe już wpisały się w administracyjny i obywatelski obraz kraju, pobudzając jego rozwój w wielu różnych dziedzinach, są konieczną i korzystną składową polskiej państwowości.

Czynniki ekonomiczne

Postępująca globalizacja powoduje integrację rynków w różnych częściach świata, zaś współczesne przedsiębiorstwa są silnie uzależnione nie tylko od stanu gospodarki narodowej, w której działają, ale również od gospodarki globalnej. Potwierdza to wielki kryzys zapoczątkowany w 2007 roku w USA, który wpłynął na kondycję ekonomiczną w wielu krajach całego świata. Ponadto, w związku ze spłaszczeniem się współczesnych cykli koniunkturalnych, należy się spodziewać częstszego niż w przeszłości występowania okresów recesji⁸. Dlatego też nie jest wcale wykluczone, że w ciągu najbliższych 15 lat polska gospodarka będzie musiała zmierzyć się z kolejnym, być może nawet większym kryzysem ekonomicznym⁹.

Tabela 1. Porównanie tempa wzrostu PKB oraz stopy bezrobocia w Polsce

Kwartał roku	2013				2014				2015	
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II
Tempo wzrostu PKB	0,5	0,8	2,4	3,0	3,5	3,6	3,3	3,3	3,6	3,7
Stopa bezrobocia	14,3	13,2	13,0	13,4	13,5	12,0	11,5	11,5	11,7	10,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Obecna sytuacja gospodarcza kraju (mierzona tempem wzrostu PKB) wykazuje, po okresie spowolnienia na przełomie 2012 i 2013 roku, tendencję rosnącą. Skutkiem ożywienia

⁶ <http://www.portalsamorzadowy.pl/prawo-i-finanse/raport-hausnera-rozwoj-samorzadow-przypomina-stan-chorobowy,44102.html>

⁷ Raport został wydany przez Małopolską Szkołę Administracji Publicznej, Kraków 2013; dostępny również online: http://www.msap.uek.krakow.pl/doki/publ/raport_dysfunkcje.pdf

⁸ S. Marek, A. Wieczorek-Szymańska, *Przyczyny i przewidywane skutki kryzysu finansowego XXI wieku*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania” 2011, nr 21, s. 225.

⁹ Por. *Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*, red. M. Boni, Warszawa 2009, s. 5.

gospodarczego jest malejące bezrobocie oraz rosnące zatrudnienie. Na tę dobrą koniunkturę mają wpływ w szczególności popyt krajowy, zwłaszcza spożycie indywidualne czyli konsumpcja oraz wydatki inwestycyjne przedsiębiorstw, a także wzrost eksportu wyższy niż importu (co oznacza dodatni wkład handlu zagranicznego w tworzenie PKB). Pozytywne są również prognozy na kolejne kwartały. Jak podaje Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, wzrost PKB utrzyma się na zbliżonym poziomie, a jego tempo w całym 2015 roku wyniesie 3,7%, natomiast w kolejnym roku nieznacznie wzrośnie – do poziomu 3,8%¹⁰.

Istotne znaczenie dla gospodarki krajowej ma również utrzymująca się deflacja, czyli spadek przeciętnego poziomu cen przekładający się na wzrost siły nabywczej pieniądza. Pod koniec 2015 roku prognozuje się przejście deflacji w inflację, jednak na bardzo niskim poziomie. Będzie się to przekładać na dalszy wzrost realnego poziomu wynagrodzeń, a także zwiększenie konsumpcji.

Ogólnie rzecz biorąc, obecna koniunktura gospodarcza oraz prognozy dla kraju są obiecujące. Trendy te widać również w województwie warmińsko-mazurskim, w którym spadek bezrobocia, wzrost zatrudnienia oraz wynagrodzeń będą przekładać się na zwiększanie się dochodów własnych jednostek samorządu terytorialnego pochodzących z podatków bezpośrednich. Innymi słowy, gminy i powiaty będą mogły dysponować większą ilością środków potrzebnych im do funkcjonowania, w tym do prowadzenia projektów inwestycyjnych.

Nie należy jednak zapominać, iż region Warmii i Mazur pozostaje jednym z najuboższych w kraju i całej UE. Najnowsze dostępne szacunki GUS dotyczące produktu krajowego brutto według województw (za 2013 r.) ukazują duże zróżnicowanie wśród regionów. Mazowieckie (wraz ze stolicą) ma największy udział w tworzeniu PKB całego kraju – 21,9%, a także najwyższy poziom PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca – 159,1%. Natomiast Warmia i Mazury zajmują piąte miejsce od końca, jeżeli chodzi o udział w tworzeniu PKB (2,7%) oraz trzecie miejsce od końca w rankingu województw wg PKB na 1 mieszkańca – z wynikiem 72% (słabiej wypadają tylko Lubelskie – 70,6% i Podkarpackie – 71,1%)¹¹. Słabsza kondycja gospodarki w województwie przekłada się na najniższe przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto – 3 390,14 zł, co stanowi 84,6% średniego wynagrodzenia w kraju.

Znaczące są również statystyki dotyczące zatrudnienia. Pomimo wyraźnego spadku stopy bezrobocia, województwo warmińsko-mazurskie charakteryzuje się najniższym w kraju współczynnikiem aktywności zawodowej¹² oraz najniższym wskaźnikiem zatrudnienia.

Na wykresie zaprezentowano wskaźniki uśrednione dla całego kraju oraz dla wybranych województw – trzech o najwyższym i trzech o najniższym poziomie zatrudnienia. Okazuje się, że region Warmii i Mazur posiada wskaźnik zatrudnienia aż o 11 p.p. mniejszy niż województwo mazowieckie. Przyczyną jest m.in. słabszy rozwój infrastruktury technicznej i transportowej oraz niższy poziom industrializacji terenów północno-wschodniej Polski. Duże znaczenie ma również rozwijająca się *szara strefa* w gospodarce oraz możliwość zarabiania z handlu przygranicznego¹³. Należy ponadto nadmienić, iż poziom zatrudnienia wśród

---

¹⁰ B. Wyżnikiewicz i in., *Stan i prognoza koniunktury gospodarczej*, „Kwartalne prognozy makroekonomiczne” 2015, nr 87.

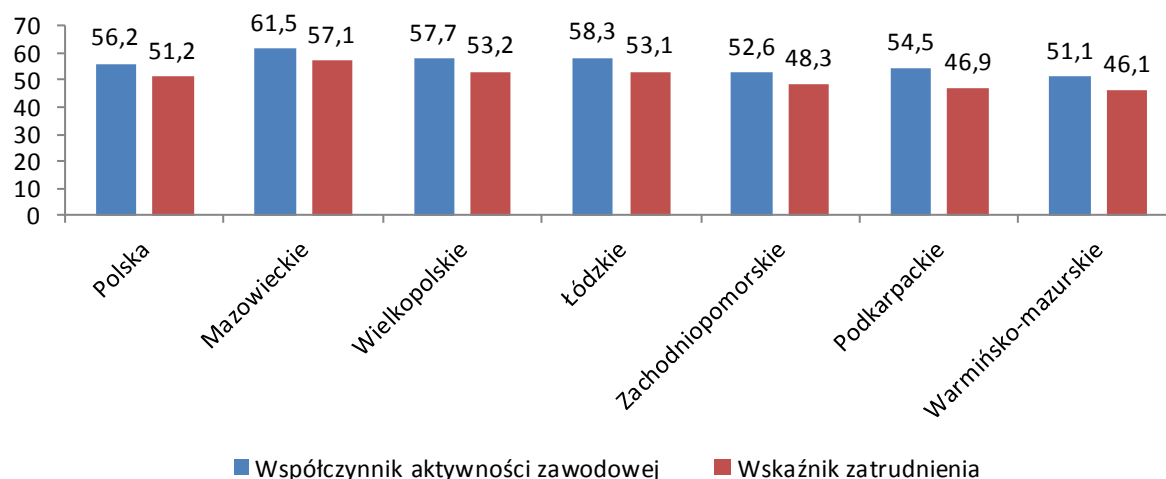
¹¹ <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rachunki-narodowe/rachunki-regionalne/wstepne-szacunki-produktu-krajowego-brutto-wedlug-wojewodztw-w-2013-r-4,2.html>

¹² Współczynnik ten wyraża udział osób aktywnych zawodowo (pracujących i bezrobotnych) w liczbie osób w wieku 15 lat i więcej.

¹³ Na koniec 2014 r. na Warmii i Mazurach różnica pomiędzy stopą bezrobocia rejestrowanego (19,6) a stopą bezrobocia mierzonego metodą BAEL (9,8) wyniosła prawie 10 p.p. i była najwyższa w kraju. Według BAEL, jeśli

mężczyzn jest dużo wyższy niż wśród kobiet – w warmińsko-mazurskim wynosi odpowiednio 53,6 oraz 39,2%. Podobnie jest we wszystkich pozostałych województwach. Położenie kobiet na polskim rynku pracy jest zatem znacznie trudniejsze niż mężczyzn.

Wykres 1. Wskaźniki aktywności zawodowej i zatrudnienia w Polsce oraz w wybranych województwach w 2014 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Niepokojącym zjawiskiem dla funkcjonowania państwa jest rosnące zadłużenie sektora finansów publicznych. Na koniec 2014 r. państwowy dług publiczny (PDP) wyniósł ponad 826,7 miliardów zł, co w relacji do PKB stanowiło 47,8%. Co prawda dług zmniejszył się względem roku poprzedniego o 6,3%, jednak było to głównie spowodowane umorzeniem w lutym 2014 r. skarbowych papierów wartościowych w efekcie reformy systemu emerytalnego. Natomiast w I kw. 2015 r. PDP wzrósł o kolejne 2,6%. W dalszej perspektywie czasu konieczne może się okazać wprowadzenie bardziej restrykcyjnej polityki finansowej, polegającej na zwiększaniu podatków i/lub zmniejszaniu wydatków państwa. Sytuacja ta będzie miała negatywny wpływ na wysokość transferów finansowych z budżetu centralnego do budżetów samorządów, a także może poważnie zagrozić prawidłowemu rozwojowi polskiej gospodarki.

Czynniki społeczno-kulturowe

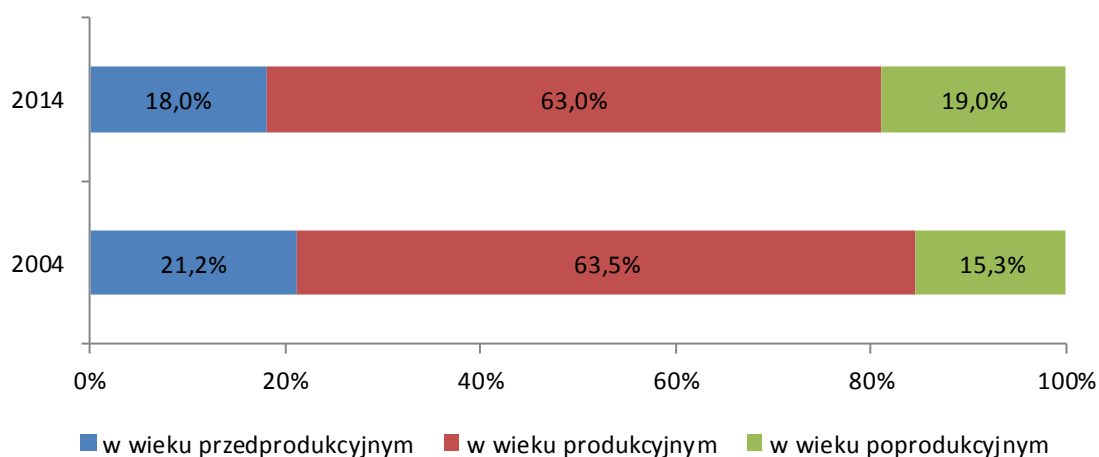
Wśród czynników społecznych istotne znaczenie odgrywają trendy demograficzne, w tym migracje, edukacja, a także zmieniające się wartości i style życia. Zachodząca zmiana pokoleniowa polega na tym, iż obecnie młodzi ludzie decydują się na potomstwo później, a ponadto mają mniej dzieci niż ich rówieśnicy urodzeni w latach 60. i 70. XX wieku. Utrzymująca się niska dzietność wraz z przewidywanym zmniejszaniem się liczby kobiet w wieku 20-39 lat będą kształtować przyszłe liczby urodzeń w Polsce. Nawet przy wzroście dzietności, zakładanym zresztą zarówno w przewidywaniach demograficznych GUS jak i Eurostatu, liczba urodzeń w Polsce będzie stale spadać. Doprowadzi to do spadku liczby

---

dana osoba przepracowała w tygodniu choćby godzinę, nie jest zaliczana do grupy bezrobotnych. O tak dużej rozpiętości wyników decydują w szczególności większe niż w innych regionach możliwości pracy dorywczej, której nie zgłasza się ani do ZUS ani w urzędzie pracy. Por. <http://serwisy.gazetaprawna.pl/praca-i-kariera/artykuly/861754,zaskakujace-wskazniki-dotyczace-bezrobocia-w-polsce.html>

ludności w Polsce z obecnych prawie 38,5 mln do 33,9 mln w 2050 roku¹⁴. Jednocześnie cały kraj i UE doświadczają zjawiska „starzenia się społeczeństwa”, które prowadzi do poważnych zmian w strukturze demograficznej – malejący odsetek dzieci i młodzieży do 17 roku życia przy jednoczesnym, równie dynamicznym, wzroście liczby osób w poprodukcyjnym okresie życia (mężczyźni: 65 lat i więcej; kobiety: 60 lat i więcej) w stosunku do ogółu ludności. Problem ten obrazuje poniższy wykres, na którym porównano strukturę ludności kraju w momencie przystąpienia do UE oraz dziesięć lat później.

Wykres 2. Ludność Polski w 2004 i 2014 roku wg ekonomicznych grup wieku

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Kobiety w Polsce żyją przeciętnie 81 lat, czyli o 8 lat dłużej niż mężczyźni, przy czym okres trwania jednostkowego życia wciąż się wydłuża. Ma na to wpływ postęp medycyny, rozwój technologii służących zdrowiu, a także poprawa stanu świadomości ludności w zakresie higieny i profilaktyki, które wydłużają ludzkie życie oraz czynią je sprawniejszym. Do listy zjawisk wpływających na zmiany demograficzne należy ponadto dopisać: dbałość o wysoki poziom i jakość życia, atomizację rodzin, rosnącą preferencję dla związków niesformalizowanych i „alternatywnych” wzorów życia rodzinnego, a także wzrost aspiracji edukacyjnych społeczeństwa, który wydłuża oficjalny czas pobierania nauki w systemie formalnym¹⁵.

Nasz kraj stoi na czele państw UE z najszybszym wzrostem liczby osób z wyższym wykształceniem. Prawie trzykrotnie – z 14,4% w 2002 r. do 40,5% w 2013 r. wzrosła liczba Polaków w wieku 30-34 lata z dyplomem ukończenia studiów¹⁶. To trend z jednej strony pozytywny, ponieważ wykształcenie daje lepsze perspektywy na pracę, zaś osoby z wyższym wykształceniem są częściej aktywne zawodowo. Z drugiej strony, „umasowienie” studiów zwykle prowadzi do obniżenia ich jakości, zaś rynek pracy zasilają kolejne grupy absolwentów (zwłaszcza osób z wykształceniem humanistycznym lub społecznym), dla których nie ma wystarczającej liczby miejsc pracy odpowiadającej ich kwalifikacjom.

Kolejny ważny temat to kondycja polskiego społeczeństwa obywatelskiego. Jego niedomagania są efektem dziedzictwa historycznego, a także niskiego i wciąż spadającego

¹⁴ Więcej na ten temat w raporcie tematycznym do *Diagnozy społecznej 2013* pt. *Niska dzietność w Polsce w kontekście percepcji Polaków*, red. I. E. Kotowska, Warszawa 2014.

¹⁵ Por. R. J. Kijak, Z. Szarota, *Starość. Między diagnozą a działaniem*, Warszawa 2013, s. 6 i nast.

¹⁶ <http://www.nauka.gov.pl/aktualnosc-ministerstwo/polska-na-czele-krajow-z-najszybszym-wzrostem-liczby-osob-z-wyzszym-wykształceniem.html>

zorientowania mieszkańców na dobro wspólne. Liczba organizacji pozarządowych dynamicznie rośnie¹⁷, jednakże szacuje się, że około 1/3 podmiotów nie przejawia prawie żadnej aktywności¹⁸, zaś partycypacja obywateli w organizacjach jest znacznie niższa niż w większości krajów uznawanych za demokracje skonsolidowane. Powodem jest słabo rozwinięty kapitał społeczny mierzony przede wszystkim poziomem zaufania, bez którego nie jest możliwa kooperacja podmiotów działających w trzech sektorach (publicznym, gospodarczym i społecznym)¹⁹.

Raport z *Diagnozy społecznej 2013*²⁰ nie pozostawia złudzeń – rozwijamy się wciąż molekularnie, a nie zespołowo. Rosnąca zaradność indywidualna nie idzie w parze ze wzrostem umiejętności współpracy oraz zaufania do ludzi (za wyjątkiem może własnej rodziny) i instytucji publicznych. To znaczy, że większość Polaków jest zorientowana na poprawę własnego bytu bez oglądania się na innych i niezależnie od stanu wspólnoty²¹. Problem w tym, że kapitał ludzki (czyli kompetencje i kwalifikacje zawodowe) można rozwijać indywidualnie i relatywnie szybko, natomiast kapitał społeczny (czyli normy i wartości wspólnotowe, relacje wzajemności, sieci powiązań, kooperacja) to wynik procesu rozciągniętego w czasie, będącego wynikiem szeregu powiązanych ze sobą działań w przestrzeni publicznej. Brak dostatecznych zachęt w polityce, szkole, w samorządach i na ulicy do rozwijania kapitału społecznego odczuwamy za jakiś czas bardzo dotkliwie, zwłaszcza gdy skończy się finansowanie unijne.

Czynniki techniczno-technologiczne

Przemiany gospodarcze i społeczno-kulturowe zachodzące obecnie na świecie oraz w Polsce są ściśle powiązane z procesami globalizacyjnymi oraz rozwojem nowych technologii teleinformatycznych, w szczególności Internetu. Wzrost znaczenia informacji i wiedzy w procesach gospodarczych oraz życiu społecznym obrazuje m.in. rozwój bankowości elektronicznej, biznesu elektronicznego i innych sektorów rynków opartych na narzędziach teleinformatycznych, coraz częściej dostępnych w urządzeniach mobilnych. Dlatego mówi się o społeczeństwie informatycznym, gospodarce cyfrowej oraz gospodarce opartej na wiedzy, w której o przewadze konkurencyjnej decyduje efektywne wykorzystanie informacji i różnorodnych kompetencji²².

W omawianym kontekście jednym z kluczowych wyzwań cywilizacyjnych Polski staje się rozwój kompetencji cyfrowych (e-kompetencji) jej mieszkańców. Chodzi o zespół wiedzy, umiejętności i postaw, w tym motywacji, które pozwalają na efektywne wykorzystywanie technologii cyfrowych w niemalże wszystkich obszarach życia. Dotyczy to nie tylko

---

¹⁷ W województwie warmińsko-mazurskim liczba fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych zarejestrowanych w REGON wzrosła z 4 095 w 2010 r. do 4 948 w 2014 r., czyli o ponad 20%.

¹⁸ Badania sektora non-profit za 2012 r. przeprowadzone przez GUS w województwie warmińsko-mazurskim podają, iż wśród ponad 4,5 tys. zarejestrowanych organizacji pozarządowych, tylko 71% było aktywnych.

¹⁹ Zob. B. Szyja, *Zjawiska niepokojące na obszarze konsolidacji polskiej demokracji u schyłku pierwszej dekady XXI wieku – wybrane aspekty*, „e-Politikon” 2013, nr 5, s. 199-222; kwartalnik dostępny on-line: <http://oapuw.pl/dostepne-numery/>

²⁰ *Diagnoza społeczna 2013. Warunki i jakość życia Polaków. Raport*, red. J. Czapiński, T. Panek, Warszawa 2014.

²¹ Po ponad 20 latach budowania państwa demokratycznego ciągle niemal połowa obywateli jest obojętna na formy naruszania dobra wspólnego takie jak płacenie niższych podatków niż należne, wyłudzenie zasiłku dla bezrobotnych lub renty inwalidzkiej, a także tzw. jazda na gapę w autobusie czy pociągu.

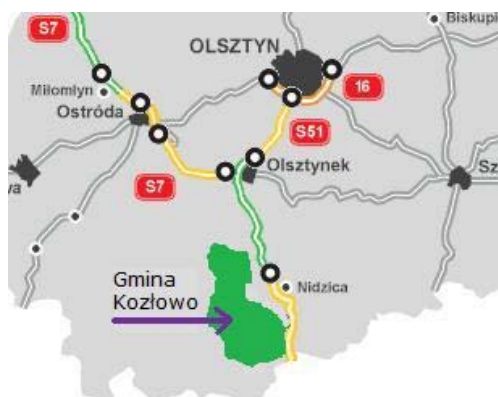
²² A. Kwasek, *Początek XXI wieku w kontekście nowych technologii i zjawisk społeczno-gospodarczych*, http://www.wsz-pou.edu.pl/magazyn/?strona=mag_kwasek62&nr=62&p=

komputera czy telefonu podłączonego do Internetu, ale również wszelkiego rodzaju automatów typu paczkomaty, bankomaty czy biletomaty²³.

Inny bardzo istotny element otoczenia technicznego gminy Kozłowo stanowi infrastruktura transportowa obejmująca w szczególności sieci drogowe, kolejowe oraz porty lotnicze. O ogólnym poziomie rozwoju kraju i regionów oraz ich dostępności komunikacyjnej decyduje sieć autostrad i dróg ekspresowych w połączeniu z pozostałymi drogami krajowymi umożliwiającymi komunikację kołową pomiędzy większymi miastami oraz ogólnodostępnymi przejściami granicznymi, rekomendowana do ruchu długodystansowego i tranzytowego. Wśród wszystkich województw, pod względem liczby kilometrów autostrad i dróg ekspresowych na 100 km² warmińsko-mazurskie zajmuje dopiero piąte miejsce od końca²⁴. W istocie, na Warmii i Mazurach nie ma autostrad, zaś obecnie istniejącymi drogami ekspresowymi są: droga S7 oraz S22. Region charakteryzuje ponadto najniższa gęstość dróg publicznych o twardej nawierzchni²⁵. Również sieć kolejowa na Warmii i Mazurach jest znacznie słabiej rozwinięta niż w kraju²⁶. Implikuje to niską dostępność regionu pod względem komunikacyjnym.

Z punktu widzenia przyszłego rozwoju województwa, powiatu nidzickiego i gminy Kozłowo, duże znaczenie będą mieć następujące inwestycje (znajdujące się obecnie na różnym poziomie zaawansowania): modernizacja „siódemki” na odcinkach Miłomłyn – Ostróda – Olsztynek oraz Nidzica – granica województwa; budowa drogi S51 na odcinku Olsztyn – Olsztynek, a także budowa południowej obwodnicy Olsztyna. Projekty te znacznie poprawią dostępność komunikacyjną gminy względem Gdańska i Warszawy, a także stolicy regionu – Olsztyna.

Rysunek 1. Mapa stanu budowy dróg krajowych w południowo-zachodniej części województwa warmińsko-mazurskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie http://www.gddkia.gov.pl/mapa-stanu-budowy-drog_warmińsko-mazurskie

²³ Analiza doświadczeń oraz identyfikacja dobrych praktyk w obszarze wspierania rozwoju kompetencji cyfrowych w kontekście przygotowania szczegółowych zasad wdrażania Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa na lata 2014–2020 oraz koordynacji celu tematycznego 2. Raport końcowy, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa.

²⁴ Jak podaje BDL GUS, w 2013 roku wskaźnik dla województwa warmińsko-mazurskiego wyniósł 0,58. Dla porównania najwyższe wartości odnotowano w woj. śląskim (2,31) i łódzkim (1,61). Najmniej dróg ekspresowych i autostrad było zaś na terenie Podlasia (zaledwie 0,16 km na 100 km²).

²⁵ Wskaźnik „liczba kilometrów publicznych dróg twardych na 100 km²” w województwie warmińsko-mazurskim wynosił zaledwie 54,1 km i był ponad trzykrotnie niższy od najwyższego wskaźnika - odnotowanego w województwie śląskim (188,0).

²⁶ Łączna liczba kilometrów eksploatowanych linii kolejowych wynosi łącznie 1 078 km, co w przeliczeniu na 100 km² daje zaledwie 4,5 km. Gorzej pod tym względem mają tylko Podlasie (3,4) i Lubelskie (4,1).

Należy nadmienić, iż trwa budowa Regionalnego Portu Lotniczego Olsztyn – Mazury w Szymanach (10 km do centrum Szczytna, 59 km do Olsztyna)²⁷. Będzie to lotnisko kategorii 4D obsługujące krajowy i międzynarodowy lotniczy ruch pasażerski – rejsy stałe, czartery i *general aviation*. Zakłada się, że z Olsztyna do terminala Portu Lotniczego w Szymanach będzie można dojechać szynobusem w czasie ok. 50 min. Ponadto w ramach komplementarnych projektów RPO WiM przewidziano zwiększenie dostępności kolejowej lotniska²⁸.

W kontekście technologicznym, istotne znaczenie ma również innowacyjność gospodarki. W raporcie Komisji Europejskiej *Innovation Union Scoreboard 2013* Polska została zaliczona do grona najmniej innowacyjnych gospodarek w UE (zajęła czwarte miejsce od końca)²⁹. Co prawda, jak podaje Eurostat, w ciągu dziesięciu lat od przystąpienia Polski do UE dość znacząco wzrosły wydatki na badania i rozwój, jednak nadal pozostają one znacznie niższe niż średnia unijna³⁰. Sytuacja ta jest pochodną poziomu rozwoju gospodarczego, struktury produkcji przemysłowej (niski udział produktów *high tech*) czy słabego powiązania sfery B+R z gospodarką, jednocześnie implikując m.in. niski poziom wynalazczości mierzony liczbą zgłaszanych patentów³¹. Poziom innowacyjności przedsiębiorstw przekłada się zaś na niższą konkurencyjność gospodarki regionalnej i krajowej.

Czynniki ekologiczne

Można powiedzieć, że człowiek od zawsze – poprzez swoją działalność – wywierał wpływ na środowisko przyrodnicze, wykorzystując i przekształcając je w oczekiwany dla siebie sposób. Jednak gwałtowny rozwój cywilizacyjny w ciągu ostatnich dwóch stuleci spowodował, iż ludzkość znajduje się obecnie w punkcie, w którym ochrona środowiska i racjonalne korzystanie z zasobów naturalnych staje się pierwszoplanową potrzebą. Nawet Stany Zjednoczone, jeden z największych oponentów Protokołu z Kioto dotyczącego redukcji emisji gazów cieplarnianych, zapowiedziały ostatnio wprowadzenie nowego, bardziej restrykcyjnego planu walki ze zmianami klimatycznymi. Liderem działań dotyczących ochrony środowiska pozostaje jednak bez wątpienia Unia Europejska. Jej aktualne cele klimatyczne i energetyczne to redukcja do 2030 r. wewnętrznej emisji gazów cieplarnianych o przynajmniej 40% w stosunku do poziomu z 1990 r., zapewnienie co najmniej 27% udziału energii odnawialnej w energii zużywanej w UE, a także wzrost efektywności energetycznej o przynajmniej 27%³².

---

²⁷ Inwestycja realizowana w ramach projektu pn. „Regionalny Port Lotniczy Olsztyn – Mazury” zapisanego w indywidualnym wykazie indywidualnych projektów kluczowych Regionalnego Programu Operacyjnego Warmii Mazur na lata 2007 – 2013. Więcej na stronie <http://szymanyairport.pl/>.

²⁸ Na ten moment trudno powiedzieć, czy uruchomienie lotniska regionalnego przyniesie istotne korzyści mieszkańcom gminy, zważywszy, że konkurencję będą stanowić porty lotnicze w Warszawie, Modlinie czy Gdańsku. Na korzyść lotniska regionalnego może działać odległość – z Kozłowa do Szyman jest ok. 60 km, do Modlina dwa razy dalej. Istotna będzie zatem oferta i cennik połączeń, które zaproponuje port regionalny.

²⁹ *Innovation Union Scoreboard 2013*, European Commission, s. 5 [cyt. za:] J. Gmurczyk, *Innowacyjność polskiej gospodarki. Stan obecny i rekomendacje.*, Instytut Obywatelski, s. 25, <http://www.institutobywatelski.pl/>

³⁰ Wydatki na działalność badawczo-rozwojową w Polsce sięgnęły 0,87% PKB w 2013 r. wobec 0,56% PKB w 2004 r., jednakże pozostawały wyraźnie poniżej średniej unijnej, która w ub.r. wyniosła 2,02% PKB (wobec 1,76% w 2004 r.). Najwyższy poziom wydatków na B + R w relacji do PKB wśród krajów unijnych odnotowały w Finlandia - 3,32% oraz Szwecja - 3,21%, natomiast najniższy: Rumunia - 0,60% i Cypr - 0,48%. Źródło: <http://www.pb.pl/3938875,11550,eurostat-wydatki-na-badania-i-rozwoj-w-polsce-mniejsze-niz-w-ue>

³¹ K. Dyjach, *Innowacyjność przedsiębiorstw jako czynnik konkurencyjności regionu*, „Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy” 2011, nr 20, s. 223.

³² <http://www.mg.gov.pl/node/21990>

Kwestie ochrony środowiska w Polsce mają swoje podwaliny w prawie – w Konstytucji RP z 1997 roku oraz różnych ustawach. Art. 5 Konstytucji wprowadza, jako zasadę ustrojową, konieczność zapewnienia przez państwo ochrony środowiska zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Natomiast art. 74 stanowi:

1. Władze publiczne prowadzą politykę zapewniającą bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom.
2. Ochrona środowiska jest obowiązkiem władz publicznych.
3. Każdy ma prawo do informacji o stanie i ochronie środowiska.
4. Władze publiczne wspierają działania obywateli na rzecz ochrony i poprawy stanu środowiska.

Duża część zadań w omawianym zakresie należy do samorządów gminnych, które osiągnęły wiele znaczących efektów np. w postaci wybudowanych sieci wodociągowo-kanalizacyjnych oraz stworzonych systemów gospodarki odpadami komunalnymi³³. Realne, globalne efekty ochrony środowiska zależą jednak od decyzji i działań wielu podmiotów, w tym od samych mieszkańców. Pogodzenie potrzeb gospodarczych i społecznych z wymogami ekologii sprawia w praktyce sporo trudności. Jako przykład można podać, omawianą już w części dotyczącej czynników technologicznych, kwestię rozbudowy ważnych ciągów komunikacyjnych, w tym dróg szybkiego ruchu w regionie.

Dynamiczny wzrost motoryzacji w Polsce od początku lat 90. XX w., jako owoc rozwoju gospodarczego, stał się jednym z głównych czynników negatywnego oddziaływania na stan środowiska³⁴. Rosnącą presję transportu na otoczenie przyrodnicze i społeczne pogłębia fakt, że rozwojowi tras o znaczeniu tranzytowym nie towarzyszą adekwatne nakłady na bardziej przyjazne środowisku rozwiązania transportowe, w szczególności osobowy i towarowy transport kolejowy oraz transport wodny.

Indywidualny transport samochodowy oparty na nieodnawialnych surowcach, czyli ropie naftowej i gazie, powoduje negatywne efekty środowiskowe takie jak emisja zanieczyszczeń sprzyjających ocieplaniu klimatu i miejskiemu smogowi, a także powstawanie hałasu. Najgorsza sytuacja występuje w dużych miastach oraz miejscowościach położonych wzdłuż dróg o znaczeniu tranzytowym. Rozbudowa autostrad i dróg ekspresowych wydaje się jednak rozwiązaniem koniecznym. Inwestycje te mają pozytywny wpływ na skrócenie czasu oraz komfort podróży, a także na wzrost bezpieczeństwa wzdłuż ciągu komunikacyjnego. Bardzo pozytywny efekt dają zwłaszcza obwodnice miast. Jednocześnie, jak podaje raport z badań wykonanych na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, „nie należy oczekiwać, że wzrost jakościowy w wyniku budowy nowych ciągów autostradowych oraz dróg ekspresowych poprawi bezpieczeństwo na drogach oddalonych od tych ciągów oraz na drogach lokalnych (gminnych lub powiatowych)”³⁵.

---

³³ Dzięki wysiłkowi inwestycyjnemu w gminach, od momentu przystąpienia Polski do UE znacząco wzrósł dostęp ludności do wodociągu i kanalizacji, zwłaszcza na wsi. Jak podaje BDL GUS, na terenie województwa warmińsko-mazurskiego odsetek ludności wiejskiej korzystającej z wodociągu wzrósł z 72,1% w 2004 r. do 77,7% w 2013 r., natomiast odsetek ludności korzystającej z kanalizacji w tym samym okresie z 21,5% do 32,3%.

³⁴ Jak podaje BDL GUS, obecnie w Polsce zarejestrowanych jest ponad 19 milionów samochodów osobowych, natomiast w województwie warmińsko-mazurskim – ponad 651 tysięcy. Od momentu przystąpienia do UE, w regionie Warmii i Mazur nastąpił przyrost liczby aut o 68,5%.

³⁵ Wpływ budowy autostrad i dróg ekspresowych na rozwój społeczno-gospodarczy i terytorialny Polski, Warszawa 2013, s. 99.

Czynniki regulatywne

Prawo stanowi fundament państwa demokratycznego – reguluje różne sfery życia politycznego, społecznego i gospodarczego, aby zapewnić obywatelom bezpieczeństwo oraz gwarancję nienaruszalności ich praw w stosunkach z władzą. Niestety, w powszechnej opinii polskie prawo jest zbyt rozbudowane, nieczytelne i niespójne, a tym samym – nieprzyjazne obywatelom. Problem ten narasta wraz z lawinowym przyrostem legislacji. Można mówić nawet o „inflacji prawa”, czyli o tworzeniu nadmiernej ilości zbyt szczegółowego prawa o niskiej jakości. Tylko w 2014 roku ustawodawca przyjął ok. 25 tys. stron przepisów. Nie zawsze stanowią one odpowiedź na realne zapotrzebowanie instytucji czy obywateli. Słabości tworzenia prawa w Polsce wynikają nie tylko z samego procesu legislacyjnego, w którym uczestniczy zbyt wiele resortów i prawników, ale również z próby uregulowania przez prawo zbyt dużej liczby różnych dziedzin³⁶.

Opisanych wyżej niedomagań jest świadomy rząd. Rada Ministrów, na wniosek Ministra Gospodarki, podjęła uchwałę w sprawie przyjęcia programu *Lepsze regulacje 2015*, która ma wspierać proces doskonalenia obowiązujących przepisów i tworzenia wysokiej jakości nowych regulacji. Jakość otoczenia regulacyjnego decyduje o atrakcyjności inwestycyjnej państwa, o konkurencyjności gospodarki, o jego sprawności administracyjnej. Niezrozumiałe i skomplikowane prawo zostało zatem uznane za jedną z głównych barier rozpoczynania działalności gospodarczej oraz czynnik utrudniający życie obywatelom. Dlatego jako niezbędną wskazano kontynuację działań służących doskonaleniu otoczenia prawnego³⁷.

Póki co, gminy i ich mieszkańcy muszą mierzyć się z problemem niespójnego, niezrozumiałego i niestabilnego prawa. Wiele luk i sprzeczności mają przepisy o samorządzie terytorialnym, co utrudnia realizację aktualnych i nowych zadań. W Konstytucji uznano domniemanie zadań i kompetencji gminy w systemie władzy publicznej (samodzielność JST polegająca na swobodzie doboru sposobów wykonywania zadań, o ile ustawodawca wprost jej nie ograniczył), jednak w praktyce ocena prawnych podstaw działania gminy jest niejednoznaczna – dominuje podejście, zgodnie z którym każda działalność samorządu i każdy sposób jej wykonywania wymaga wyrażonej podstawy ustawowej. Sporo do życzenia pozostawiają również np. uregulowania dotyczące finansowania samorządów oraz nie dość czytelnie uregulowane prawa majątkowe JST³⁸.

1.2. Analiza dokumentów strategicznych wyższych szczebli

Dokumenty strategiczne i programy przyjmowane na szczeblu unijnym, krajowym i regionalnym mają kluczowe znaczenie dla strategii rozwoju gminy, które definiują priorytetowe obszary interwencji publicznej, przekładające się na możliwości pozyskania dofinansowania na określone projekty inwestycyjne i społeczne.

Główne ramy wyznacza tzw. **Strategia Europa 2020**³⁹ – długookresowy program rozwoju społeczno-gospodarczego UE, który zastąpił realizowaną od 2000 roku *Strategię Lizbońską*. Dokument podkreśla potrzebę wspólnego działania państw członkowskich na rzecz

³⁶ Por. A. Dąbska, *W Polsce rośnie problem z tworzeniem prawa*; <http://www.forbes.pl/w-polsce-rosnie-problem-z-tworzeniem-prawa,artykuly,195705,1,1.html>

³⁷ <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/decyzje-rzadu/uchwala-w-sprawie-przyjecia-programu-lepsze-regulacje-2015-przedlozona.html>

³⁸ *Narastające dysfunkcje, zasadnicze dylematy, konieczne działania. Raport o stanie samorządności terytorialnej w Polsce*, dz. cyt.

³⁹ *Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, Bruksela, 3.3.2010, KOM(2010) 2020; http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf

wychodzenia z kryzysu oraz wdrażania reform umożliwiających stawienie czoła wyzwaniom związanym z globalizacją, starzeniem się społeczeństw czy rosnącą potrzebą racjonalnego wykorzystywania zasobów.

W celu osiągnięcia powyższych założeń zaproponowano trzy podstawowe, wzajemnie wzmacniające się priorytety:

wzrost inteligentny (ang. <i>smart growth</i>)	• rozwój oparty na wiedzy i innowacjach
wzrost zrównoważony (ang. <i>sustainable growth</i>)	• transformacja w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, efektywnie korzystającej z zasobów i konkurencyjnej
wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu (ang. <i>inclusive growth</i>)	• wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną

Strategia *Europa 2020* zakłada ponadto osiągnięcie pięciu wzajemnie ze sobą powiązanych celów nadrzędnych, które ujęto w formie wskaźników odzwierciedlających różnorodność potrzeb w dziedzinie społecznej, gospodarczej i ekologicznej. Są to:

1. osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75% osób w wieku 20-64 lat między innymi wskutek zwiększenia liczby pracujących kobiet i osób starszych oraz lepszej integracji migrantów na rynku pracy;
2. poprawa warunków prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej, w tym przeznaczanie 3% PKB UE na inwestycje w badania i rozwój;
3. zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych o 20% w porównaniu z poziomami z 1990 roku oraz zwiększenie do 20% udziału energii odnawialnej w ogólnym zużyciu energii, a także dążenie do zwiększenia efektywności energetycznej o 20%;
4. podniesienie poziomu wykształcenia, zwłaszcza poprzez zmniejszenie odsetka osób przedwcześnie kończących naukę do poniżej 10% oraz zwiększenie do co najmniej 40% odsetka osób w wieku 30-34 lat mających wykształcenie wyższe;
5. wspieranie włączenia społecznego, zwłaszcza poprzez ograniczanie ubóstwa, mając na celu wydzwignięcie z ubóstwa lub wykluczenia społecznego 20 milionów obywateli⁴⁰.

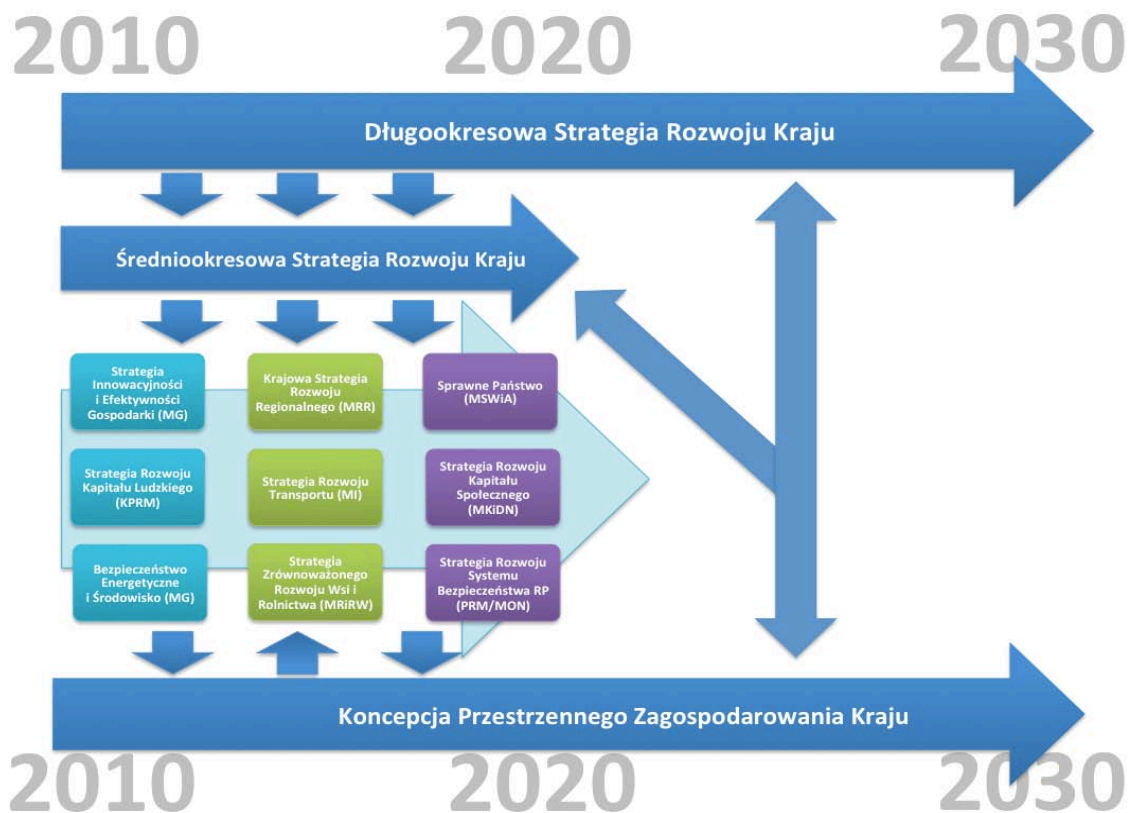
Podstawowymi instrumentami realizacji założeń Strategii *Europa 2020* są przygotowane przez Komisję Europejską inicjatywy przewodnie, a także opracowywane przez państwa członkowskie UE Krajowe Programy Reform. Na szczeblu krajowym istotne znaczenie mają ponadto dwie strategie rozwoju – długookresowa do 2030 roku oraz średniookresowa do 2020 roku, które wraz z dziewięcioma strategiami zintegrowanymi prezentują kompleksową wizję rozwoju Polski.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” (dalej: DSRK) to dokument rządu RP o charakterze analitycznym i rekomendacyjnym, określający główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, a także kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zasad zrównoważonego rozwoju. Głównym celem DSRK jest poprawa jakości życia Polaków mierzona wskaźnikami jakościowymi, a także wartością oraz tempem wzrostu polskiego PKB. Dokument kładzie nacisk na jednoczesny rozwój w trzech obszarach: konkurencyjności i innowacyjności

⁴⁰ Zob. *Europa 2020*, s. 12.

gospodarki, równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski oraz efektywności i sprawności państwa.

Rysunek 2. Systematyka planowania strategicznego w kraju

Źródło: <http://polska2030.pl/dlugookresowa-strategia-rozwoju-kraju-polska-2030-trzecia-fala-nowoczesnosc>

Z DSRK koresponduje **Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030)**⁴¹. W dokumencie tym przedstawiono wizję oraz cele i kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania przestrzennego kraju, a także wskazano zasady, według których działalność człowieka powinna być realizowana w przestrzeni.

KPZK 2030 zakłada, iż zadaniem zagospodarowania przestrzennego jest godzenie interesów różnych użytkowników przestrzeni (mieszkańców, przedsiębiorców i inwestorów, państwa). Powinno być zatem spójne z decyzjami podejmowanymi w innych obszarach dotyczących np. inwestycji infrastrukturalnych, potrzeby rozwoju miast czy ochrony terenów zielonych.

Cele KPZP obejmują:

- podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- poprawę spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;

⁴¹ <https://www.mir.gov.pl/strony/zadania/polityka-rozwoju-kraju/zarzadzanie-rozwojem-kraju/koncepcja-przestrzennego-zagospodarowania-kraju/>

- poprawę dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej (np. sieci szerokopasmowe);
- kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego, walorów krajobrazowych i kulturowych Polski;
- zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utratę bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Kolejny dokument, czyli **Strategia Rozwoju Kraju 2020 – Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo** (SRK) to główna strategia rozwojowa Polski w średnim horyzoncie czasowym, która wyznacza trzy obszary działania władz publicznych: „Sprawne i efektywne państwo”, „Konkurencyjna gospodarka” oraz „Spójność społeczna i terytorialna”. W kontekście planowania założeń rozwoju w gminie, warto wskazać kilka wybranych postulatów strategii krajowej.

Po pierwsze, nowoczesne instytucje publiczne, również te działające na wszystkich szczeblach samorządu terytorialnego, powinny być dostępne dla obywatela i otwarte na jego potrzeby, przejrzyste i przyjazne, gotowe na obywatelską partycypację oraz wspomagające społeczną energię. SRK zakłada zatem przejście od administrowania (podejścia pasywnego opartego przede wszystkim na wypełnianiu procedur) do zarządzania rozwojem (podejścia aktywnego i elastycznego, ukierunkowanego na poszukiwanie – wspólnie z obywatelami – najlepszych celów i rozwiązań).

Po drugie, strategia wskazuje rozwój kapitału społecznego jako jedno z kluczowych wyzwań dla Polski, który będzie służyć zwiększeniu skali i trwałości zaangażowania oraz współpracy obywatelskiej. Państwo powinno jedynie tworzyć warunki dla tego procesu sprzyjając oddolnym inicjatywom obywatelskim m.in. poprzez zmiany programów nauczania oraz wspieranie nieformalnej edukacji obywatelskiej. Niejako równolegle i współzależnie powinien mieć miejsce dalszy rozwój kapitału ludzkiego. Zadania państwa powinny koncentrować się na ograniczeniu czynników zniechęcających do podejmowania i utrzymania aktywności zawodowej, a także promocji modelu edukacji łączącej kształcenie w szkołach z edukacją nieformalną trwającą całe życie i powiązaną z praktyką (m.in. z konkretnymi potrzebami pracodawców i potrzebami życia w z informatyzowanym społeczeństwie).

Po trzecie, SRK zauważa, iż zagrożenie wykluczeniem w Polsce ma charakter terytorialny – w poszczególnych regionach istnieją obszary problemowe, charakteryzujące się niską dostępnością i jakością usług publicznych, ograniczonymi zasobami własnymi i w konsekwencji niskim potencjałem rozwojowym. Nacisk powinien zostać położony nie tylko na działania redystrybucyjne, prowadzące do łagodzenia ubóstwa, ale przede wszystkim na działania aktywizujące umożliwiające powszechne uczestnictwo mieszkańców w różnych sferach życia społeczno-gospodarczego.

Strategia Rozwoju Kraju 2020 nie pomija ponadto tak ważnych dziedzin jak bezpieczeństwo energetyczne, poprawa stanu środowiska naturalnego, zwiększenie efektywności transportu, wzrost produktywności gospodarki czy modernizacja sektora rolno-spożywczego. Dość ogólne założenia SRK znajdują swoje uszczegółowienie w dziewięciu strategiach zintegrowanych. Jedną z nich jest **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020**:

Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie. Dokument ten zawiera założenia nowego paradygmatu polityki regionalnej ukierunkowanej na wykorzystanie potencjałów endogenicznych terytoriów oraz na wspieranie wszystkich regionów zamiast krótkoterminowych, odgórnie dystrybuowanych dotacji „dla najmniej uprzywilejowanych obszarów”. Istotne znaczenie będą miały zwiększenie roli szczebla regionalnego w uruchamianiu procesów rozwojowych oraz zróżnicowane podejście do różnych typów terytoriów.

Na szczeblu regionalnym kluczowe znaczenie posiada samorządowa **Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025**. Jest to podstawowy dokument planistyczny, stanowiący bazę dla regionalnych programów operacyjnych. Wizja województwa w 2025 roku zawiera się w następujących hasłach:

Warmia i Mazury regionem, w którym warto żyć... niezależnie od wieku, wykształcenia, stanu posiadania, pochodzenia, miejsca zamieszkania oraz płci.

Strategia rozwoju województwa opiera się na koncepcji trzech płaszczyzn rozwoju, obejmujących ludzi, gospodarkę i relacje między człowiekiem a gospodarką. Zostały one osadzone w środowisku przyrodniczym, w którym odbywają się wszelkie działania człowieka. Na tej podstawie wyróżniono trzy priorytety strategiczne: 1. Konkurencyjna gospodarka; 2. Otwarte społeczeństwo; 3. Nowoczesne sieci. Cel główny Strategii: „Spójność ekonomiczna, społeczna i przestrzenna Warmii i Mazur z regionami Europy”, zostanie zrealizowany dzięki czterem celom strategicznym:

- 1) wzrost konkurencyjności gospodarki,
- 2) wzrost aktywności społecznej,
- 3) wzrost liczby i jakości powiązań sieciowych,
- 4) nowoczesna infrastruktura rozwoju.

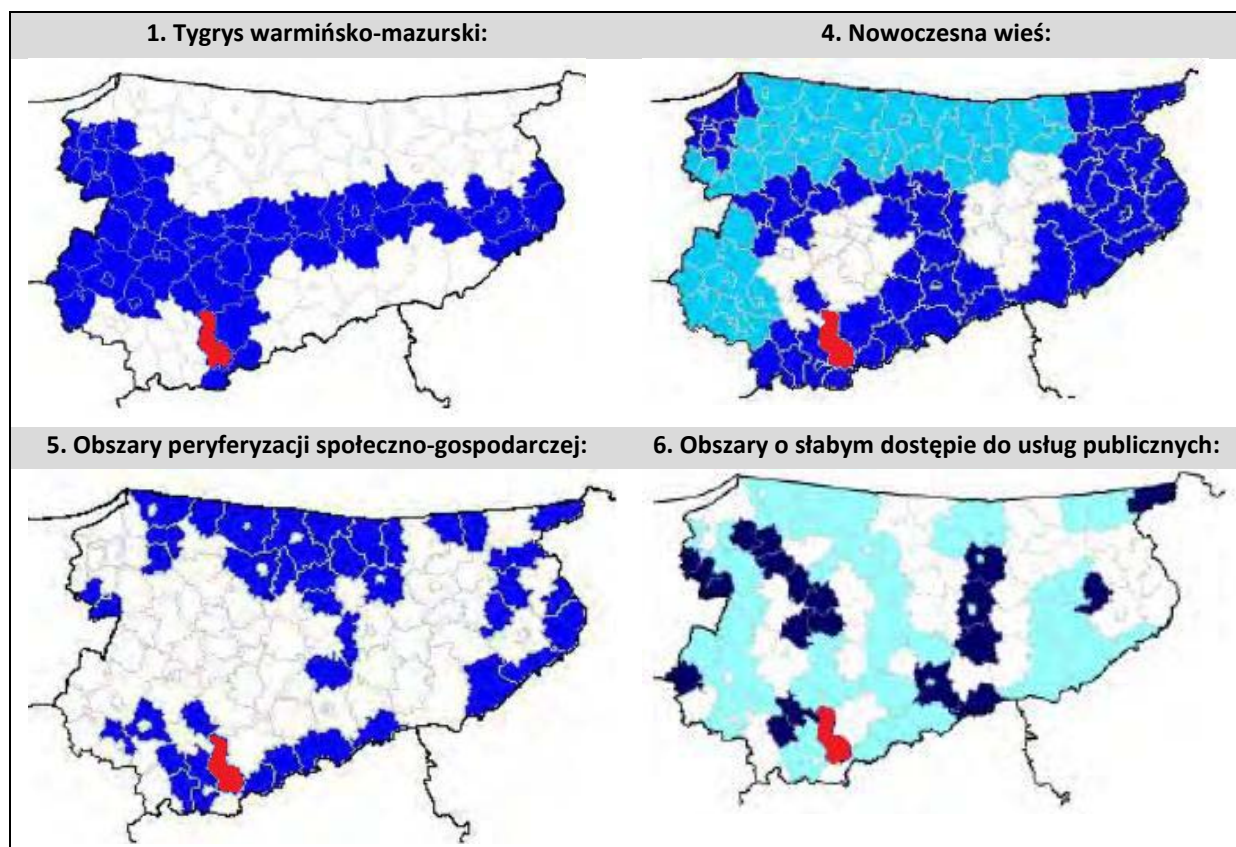
Dokument wyznacza trzy inteligentne specjalizacje dla województwa bazujące na mocnych stronach regionu, jego konkurencyjności i potencjale rozwojowym: ekonomia wody, żywność wysokiej jakości oraz drewno i meblarstwo. Strategia zakłada ponadto koncentrację podejmowanych działań na 9. Obszarach Strategicznej Interwencji (OSI). Gmina Kozłowo należy do czterech z nich.

Pierwszy z wymienionych OSI wyznaczono w oparciu o kryterium położenia ośrodka gminnego w odległości maksymalnie 15 km od drogi nr 7 lub nr 16. Interwencje w tym obszarze mają przyczynić się m.in. do dynamizacji procesów gospodarczych, wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej i innowacyjności, a także kooperacji międzynarodowej i krajowej. Z kolei OSI „Nowoczesna wieś”⁴² włącza gminę Kozłowo do obszarów stwarzających dogodne warunki dla wielofunkcyjnego rozwoju rolnictwa (w tym ekologicznego), umożliwiającego specjalizację w zakresie produkcji żywności wysokiej jakości bazującej na regionalnych zasobach przyrodniczych. Jednocześnie Strategia zalicza gminę Kozłowo do grupy gmin o niskim potencjale rozwojowym, w szczególności z uwagi na utratę potencjału ludnościowego, niską zamożność, problemy na rynku pracy czy słaby rozwój sektora podmiotów gospodarczych. Według omawianego dokumentu, gmina należy również do obszarów o słabym dostępie do usług publicznych. Zaliczenie Gminy Kozłowo do wybranych OSI nie daje jej bezpośrednich korzyści, natomiast wiąże się z preferencjami w konkursach w ramach niektórych priorytetów inwestycyjnych RPO WiM 2014-2020. Szczegółowa analiza tego zagadnienia została zawarta w części finansowej niniejszego dokumentu.

---

⁴² Gminy stwarzające możliwości dla wielofunkcyjnego rozwoju rolnictwa zaznaczono na mapie kolorem grantowym, natomiast gminy umożliwiające intensywny rozwój rolnictwa – na niebiesko.

Rysunek 3. Gmina Kozłowo na mapach OSI

Źródło: opracowanie własne na podstawie Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025.

Na marginesie należy dodać, że analizując założenia programowe dokumentów unijnych, krajowych i regionalnych, zaleceń i rekomendacji poszukiwano również na poziomie ponadlokalnym – w Lokalnej Strategii Rozwoju dla obszaru Lokalnej Grupy Działania „Brama Mazurskiej Krainy” oraz w strategii rozwoju powiatu nidzickiego, obowiązujących w okresie wdrażania strategii rozwoju Gminy Kozłowo, wobec których plan ten powinien wykazywać komplementarny charakter. Okazało się jednak, iż pierwszy z wymienionych dokumentów jest w trakcie opracowania, natomiast prace nad drugim zostaną prawdopodobnie rozpoczęte w 2016 roku⁴³. Niemniej w trakcie tworzenia Strategii rozwoju gminy Kozłowo podjęto działania służące zapewnieniu jej spójności z planami i zamierzeniami LGD oraz samorządu powiatu, ponieważ współpraca z tymi podmiotami będzie nieodzownym elementem funkcjonowania jednostek gminy.

2. Charakterystyka Gminy Kozłowo

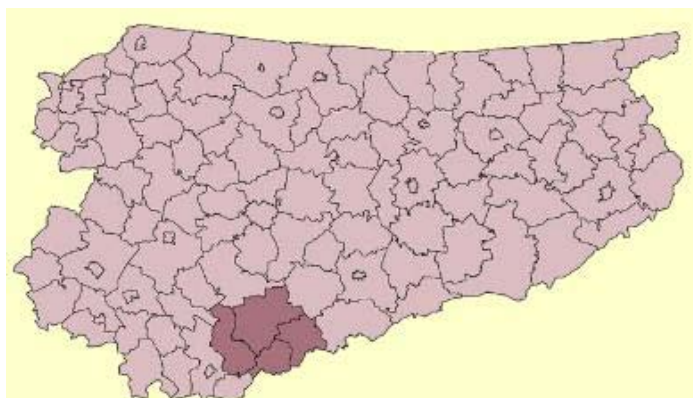
2.1. Położenie i podział administracyjny gminy

Gmina Kozłowo jest położona w południowej części województwa warmińsko-mazurskiego, w powiecie nidzickim. Sąsiaduje z gminami: Działdowo, Iłowo, Janowiec Kościelny, Nidzica, Olsztynek, Grunwald i Dąbrówno. Znajduje się w niewielkiej odległości od dwóch miast powiatowych – Nidzicy (10 km) i Działdowa (10 km).

⁴³ Informacja przekazana przez pracownika Starostwa Powiatowego w Nidzicy.

Rysunek 4. Gmina Kozłowo na tle województwa i powiatu

Województwo warmińsko-mazurskie

Powiat nidzicki

Źródło: opracowanie własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca 2014.

Pod względem administracyjnym gmina obejmuje 30 sołectw, w których skład wchodzi 36 miejscowości. Siedzibą władz samorządowych, większości instytucji lokalnych oraz firm jest Kozłowo, będące jednocześnie największą miejscowością na terenie gminy – według stanu na 31 grudnia 2014 roku zamieszkiwane było przez 1 409 osób, które stanowiły ponad jedną piątą (22,6%) wszystkich mieszkańców gminy. W drugiej kolejności należy wskazać Szkotowo (445 mieszkańców; 7,1% ogółu ludności gminy), a następnie Sławkę Wielką (404; 4,5%).

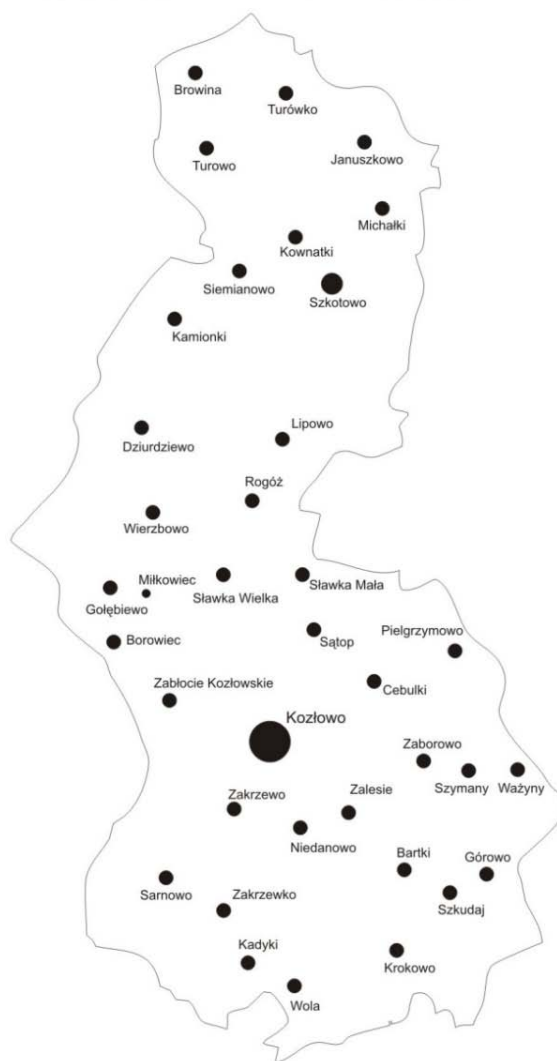
Tabela 2. Sołectwa Gminy Kozłowo wraz z liczbą mieszkańców (31 grudnia 2014 rok)

Lp.	Sołectwo	Liczba	Lp.	Sołectwo	Liczba
1	Bartki	203	16	Sławka Mała	89
2	Browina	41	17	Sławka Wielka	404
3	Cebulki	176	18	Szkotowo	445
4	Dziurdziewo/Kamionki	87/69	19	Szkudaj	65
5	Górowo	59	20	Szymany	68
6	Kownatki	126	21	Turowo	91
7	Kozłowo	1409	22	Turówko	181
8	Krokowo	137	23	Ważyny	79
9	Michałki/Januszkowo	77/329	24	Wierzbowo/Gołębiewo	82/221
10	Niedanowo	190	25	Wola	61
11	Pielgrzymowo	166	26	Zabłocie Kozłowskie	40
12	Rogóż/Lipowo	138/237	27	Zaborowo	131
13	Sarnowo	396	28	Zakrzewko/Kadyki	43/4
14	Sątop	128	29	Zakrzewo	170
15	Siemianowo	94	30	Zalesie	101

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Kozłowie.

Gmina Kozłowo zajmuje powierzchnię 25 427 ha, czyli ponad 254 km². Kształt jej obszaru wydłużony jest południkowo, a układ funkcjonalno-przestrzenny dzieli ją na część północną i południową. Pierwsza posiada więcej kompleksów leśnych oraz jeziora, których nie ma w części południowej.

Rysunek 5. Sieć osadnicza Gminy Kozłowo

Źródło: <http://www.bip.kozlowo.pl/index.php?cid=7>

Niejako konsekwencją położenia geograficznego gminy i kształtu jej terytorium jest niska gęstość zaludnienia, wynosząca obecnie 25 osób na 1 km². Warto nadmienić, iż wskaźnik ten lokuje gminę dopiero na 84 miejscu wśród jednostek samorządu terytorialnego tego samego szczebla na Warmii i Mazurach (średnia wojewódzka to 60 osób na km²).

2.2. Administracja samorządowa w gminie

Gmina Kozłowo jest wspólnotą samorządową, która realizuje zadania użyteczności publicznej służące zaspokajaniu zbiorowych potrzeb zamieszkującej ją ludności, wynikające z szeregu ustaw, aktów wykonawczych, porozumień zwartych z innymi jednostkami samorządu terytorialnego oraz organami administracji rządowej, a także uchwał rady gminy. Jej ustrój wewnętrzny, w tym organizację i tryb pracy organów, określa Statut Gminy Kozłowo⁴⁴.

Gmina realizuje swoje zadania poprzez działalność:

⁴⁴ Przyjęty uchwałą nr XX/170/2012 Rady Gminy w Kozłowie z dnia 24 maja 2012 r.; zmieniony uchwałą nr VI/29/2015 Rady Gminy w Kozłowie z dnia 6 lutego 2015 r.

- 1) organów gminy, tj. Rady Gminy Kozłowo (organ stanowiący i kontrolny) oraz Wójta Gminy Kozłowo (organ wykonawczy);
- 2) organów jednostek pomocniczych (zebranie wiejskie oraz sołtys wspomagany przez radę sołecką);
- 3) gminnych jednostek organizacyjnych, do których należą⁴⁵:
  - a) Urząd Gminy w Kozłowie,
  - b) Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kozłowie,
  - c) Gminne Centrum Kultury i Sportu w Kozłowie,
  - d) Gminna Biblioteka Publiczna w Kozłowie,
  - e) Zespół Szkolno-Przedszkolny w Kozłowie,
  - f) Zespół Szkół w Rogożu,
  - g) Zespół Szkół w Szkotowie,
  - h) Szkoła Podstawowa w Zaborowie,
  - i) Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Kozłowie⁴⁶;
- 4) innych podmiotów na podstawie zawartych z nimi umów i porozumień.

Administracja samorządowa koncentruje się przede wszystkim w funkcjonowaniu Urzędu Gminy w Kozłowie stanowiącego aparat pomocniczy Wójta, który jest jednocześnie jego kierownikiem. UG zapewnia warunki do należytego wykonywania zadań spoczywających na gminie, w tym warunki organizacyjne do odbywania sesji i posiedzeń komisji rady gminy, a także zebrań mieszkańców w sołectwach. W skład urzędu wchodzi pięć komórek organizacyjnych: Referat Organizacyjny, Referat Finansowy, Referat Inwestycji i Gospodarki Terenowej, Urząd Stanu Cywilnego oraz samodzielne stanowiska pracy (radca prawny, inspektor ds. polityki informacyjnej).

Urząd Gminy w Kozłowie zatrudnia pracowników w łącznym wymiarze 24 ½ etatu, w większości na stanowiskach urzędniczych. Pracownicy UG wykonują swoje obowiązki na podstawie i w granicach prawa, w oparciu o zasady: praworządności, służebności wobec społeczności lokalnej, racjonalnego gospodarowania mieniem publicznym, jednoosobowego kierownictwa, planowania pracy, kontroli wewnętrznej oraz podziału zadań.

Jednostka posiada regulamin organizacyjny, regulamin pracy, a także Kodeks Etyczny określający główne zasady, którymi kierują się pracownicy UG. Wymienia m.in. rzetelność, odpowiedzialność, szczerść i uczciwość, uprzejmość, a także wiedzę i umiejętności jako podstawowe wartości stanowiące podstawę standardów w codziennej pracy zawodowej. Kodeks zakłada funkcjonowanie Komisji Etycznej, którą powołuje Wójt Gminy spośród pracowników urzędu. Do zadań komisji należy w szczególności przyjmowanie wszelkich zgłoszeń o naruszeniu Kodeksu oraz przeprowadzanie postępowania wyjaśniającego.

Pracownicy UG są ponadto zobligowani do stałego podnoszenia kwalifikacji i kompetencji. W tym celu korzystają ze szkoleń tematycznych dotyczących zajmowanych przez nich stanowisk oraz wykonywanych obowiązków, organizowanych przez podmioty zewnętrzne.

---

⁴⁵ Zadania i działalność jednostek organizacyjnych, oprócz urzędu gminy, opisano w dalszych częściach diagnozy.

⁴⁶ Zgodnie z Uchwałą Nr XIII/70/2015 Rady Gminy w Kozłowie z dnia 30 września 2015 roku w sprawie likwidacji samorządowego zakładu budżetowego o nazwie Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Kozłowie, ZGKiM z dniem 1 października 2015 roku został postawiony w stan likwidacji, a z dniem 31 grudnia 2015 roku zostanie zlikwidowany. Zadania wykonywane dotychczas przez ZGKiM przejmie Zakład Usług Ciepłowniczych EKO-KOZŁOWO Sp. z o.o.

2.3. Przynależność gminy do związków i stowarzyszeń

Gmina Kozłowo należy do dwóch dużych i ważnych organizacji o zasięgu subregionalnym: Ekologicznego Związku Gmin „Działdowszczyzna” oraz Lokalnej Grupy Działania „Brama Mazurskiej Krainy”.

Pierwsza z wymienionych organizacji istnieje od 1998 roku, zrzesza 12 gmin na terenie powiatu działdowskiego, nidzickiego, iławskiego i nowomiejskiego. Podstawowymi celami EZG „Działdowszczyzna” są: integracja gmin na rzecz ochrony środowiska, rozwoju ekologicznego i edukacji ekologicznej społeczeństwa oraz gospodarki wodnej, rekreacji i turystyki, wspomaganie realizacji zadań własnych gmin w zakresie ochrony środowiska, przyrody, gospodarki komunalnej i wodnej oraz rekreacji i turystyki przez prowadzenie wspólnej działalności dotyczącej budowy i eksploatacji obiektów, służących składowaniu i utylizacji odpadów komunalnych oraz organizacji systemu selektywnej zbiórki odpadów, a także ochrony przed degradacją wód obszaru zlewni rzek Wel, Drwęca i Wkra. Wójt Gminy Kozłowo wchodzi w skład Zarządu Związku⁴⁷.

Z kolei Lokalna Grupa Działania „Brama Mazurskiej Krainy” to Związek Stowarzyszeń, który został założony w 2006 r. przez sześć organizacji założycieli. Obecnie w jego skład wchodzi 84 podmioty, w tym 2 powiaty i 14 gmin, jednostki organizacyjne JST, przedsiębiorcy i organizacje pozarządowe. Celem Związku, zgodnie z jego statutem, są działania wpływające na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, sprawniejsze wykorzystanie potencjału rozwojowego terenów wiejskich, poprawę ich konkurencyjności, jako miejsca zamieszkania i prowadzenia działalności ekonomicznej przez mieszkańców tych terenów oraz potencjalnych przedsiębiorców, jak również aktywizację i współpracę środowisk lokalnych. Jednym z ważniejszych zadań związku jest opracowanie i realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju z wykorzystaniem instrumentów Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Gminę Kozłowo we władzach LGD reprezentuje obecnie w zarządzie Przewodnicząca Rady Gminy w Kozłowie i Wójt Gminy⁴⁸.

2.4. Zasoby środowiska naturalnego

W świetle podziału fizyczno-geograficznego obszar Gminy Kozłowo należy do dwóch mezoregionów: północna część znajduje się w granicach Garbu Lubawskiego o zróżnicowanej formie ukształtowania terenu (obniżenia i wysoczyzny), natomiast południowa – w granicach Wzniesień Mławskich, tworzonych przez płyty wysoczyzny z licznymi formami morenowymi i jeziorami wypełniającymi rynny polodowcowe⁴⁹. Gmina wykazuje niewielkie zróżnicowanie morfologiczne i geologiczne. Pokrywą glebową tworzą tu głównie gleby bielcowe, pseudobielcowe oraz brunatne wylugowane i kwaśne, należące do średnich i niskich klas bonitacji oraz silnie podatne na degradację. Największy odsetek stanowią gleby IV (47,2%) oraz V klasy (23,9%). Na mniejszych obszarach, głównie w obniżeniach terenu i sąsiedztwie małych cieków wodnych występują gleby hydrogeniczne, w tym torfowe, mułowo-torfowe, torfowo-murszowe i murszaste⁵⁰.

⁴⁷ <http://www.dzialdowszczyzna.bip.net.pl/>

⁴⁸ <http://lgdbmk.pl/pl/podkat/czlonkowie>

⁴⁹ *Ocena stanu ekologicznego i potencjału rekreacyjnego środowiska gminy Kozłowo (powiat nidzicki) ze szczególnym uwzględnieniem wód powierzchniowych*, A. Skrzypczak i inni, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Olsztyn 2006, s. 9.

⁵⁰ *Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kozłowo*, Załącznik nr 1 do Uchwały Nr XXXII/276/2013 Rady Gminy w Kozłowie z dnia 18 lipca 2013 r.

Tabela 3. Podział gleb w Gminie Kozłowo ze względu na klasy bonitacyjne

Wyszczególnienie	I	II	III	IV	V	VI	N
Powierzchnia (ha)	0	0	403	11 438	5 795	1378	5197
Udział w ogólnej powierzchni (%)	0,0%	0,0%	1,7%	47,2%	23,9%	5,7%	21,4%

Źródło: UG w Kozłowie.

Na terenie gminy stwierdzone zostały pokłady kruszywa naturalnego w postaci żwiru, torfu i piasku. Udokumentowane zasoby surowców naturalnych (złoża piasku ze żwirem) występują w pięciu miejscowościach – w Michałkach, Januszkowie, Szkotowie, Kozłowie oraz Siemianowie. Ponadto, eksploatację kruszywa prowadzono w rejonie Lipowa, Rogoża, Turowa, Pielgrzymowa, Szyman, Górowa i Sarnowa. Były to złoża o charakterze lokalnych odkrywek, które mieszkańcy eksploatowali na własne potrzeby. Obecnie widoczny jest na nich zaawansowany proces samorekultywacji

Wody powierzchniowe gminy należą do zlewni trzech rzek: Nidy, Szkotówki oraz Marózki. Nida stanowi prawobrzeżny dopływ Narwi, biorąc swój początek na wschód od jeziora Kownatki, w okolicach miejscowości Januszkowo. Jej głównym dopływem na terenie gminy Kozłowo jest Szkotówka, przepływająca tu na odcinku 26 km. W zasadzie południowo-zachodnia część gminy położona jest w widłach Nidy i Szkotówki, które w tym rejonie wyznaczają jej granice. Marózka natomiast stanowi lewobrzeżny dopływ Łyny, przepływający przez obszar gminy na długości 4,8 km. Rzeka wyływa z jeziora Gardyńskiego, uchodząc do jeziora Kiernoz Wielki.

W północnej części Gminy Kozłowo znajduje się 10 jezior o zróżnicowanej powierzchni i warunkach naturalnych. Największym jest jezioro Kownatki, o powierzchni 215,5 ha i długości linii brzegowej 8900 metrów⁵¹. W dalszej kolejności należy wymienić Kąty (41,7 ha) oraz Szkotowskie (41 ha). Pozostałe jeziora charakteryzują się powierzchnią lustra wody poniżej 15 ha i są to: Pieczka (inaczej Januszkowskie lub Michałki – 13,7 ha), Wronowskie (11 ha), Turowskie (7,5 ha), Małe (5,6 ha), Rodowo (4,5 ha), Głowacz (1,9 ha) oraz Bielawy (1,6 ha)⁵².

Niewątpliwym zasobem naturalnym gminy są lasy, które zajmują 3 572 ha, co stanowi 14,0% jej powierzchni ogółem i 14,3% jej powierzchni lądowej. Występują one na całym jej terytorium w postaci rozproszonych enklaw o niewielkich powierzchniach, a największym zalesieniem charakteryzuje się południowa część gminy. Lasy występujące na terenie gminy znajdują się w obrębie dwóch nadleśnictw. W Nadleśnictwie Nidzica są to głównie siedliska typu las mieszany świeży oraz bór mieszany świeży. Głównym gatunkiem lasotwórczym na tym obszarze jest sosna (88,0%). W Nadleśnictwie Olsztynek przeważa las świeży i las mieszany świeży oraz gatunki: sosna (41,0%), brzoza (38,0%) i dąb (16,0%). Wszystkie grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione, w tym także i lasy (3 929 ha) stanowią 15,5% obszaru gminy.

Na terenie Gminy Kozłowo usytuowane są dwa obszary chronionego krajobrazu, obejmujące tereny chronione z uwagi na wyróżniający się krajobraz, a także zróżnicowane ekosystemy, wartościowe we względu na pełnioną funkcję korytarzy ekologicznych oraz możliwość zaspokojenia potrzeb związanych z turystyką. W świetle rejestru prowadzonego przez RDOŚ w Olsztynie na terenie gminy znajduje się Obszar Chronionego Krajobrazu Dolin Rzek Nidy i

⁵¹ http://atlas.limnologiczny.pl/baza/pokaz_ob.php?jez_id=4899.

⁵² *Ocena stanu ekologicznego...*, s. 16-17.

Szkotówki oraz Obszar Chronionego Krajobrazu Jeziora Mielno⁵³. Ich całkowita powierzchnia wynosi 18 889,9 ha, przy czym na terenie gminy położonych jest 8 666,3 ha. Pozostałe części znajdują się w granicach gmin: Nidzica, Działdowo, Iłowo-Osada (Dolina Rzek Nidy i Szkotówki) oraz Olsztynek, Dąbrówno i Grunwald (Jezioro Mielno). Łącznie obszary chronionego krajobrazu zajmują 34,1% powierzchni Gminy Kozłowo. Gmina nie znajduje się w zasięgu obszaru Natura 2000, jednak w bliskim jej położeniu, na terenie gminy Nidzica znajdują się dwa takie obszary: Puszcza Napiwodzko-Ramucka, stanowiąca jedną z ważniejszych ostoi ptaków w Polsce oraz Ostoja Napiwodzko-Ramucka, na którą składa się dziewięć enklaw: Dolina Łyny, Gim, Kemno, Košno, Dłużek, Dolina rzeki Czarnej, Sołtysek, Galwica-Sawica oraz Muszaki⁵⁴.

Północna część Gminy Kozłowo usytuowana jest w zachodniomazurskim obszarze węzłowym sieci ekologicznej ECONET – Polska, obejmującym obszar pojezierzy. Sieć identyfikuje obszary węzłowe o dużej różnorodności biologicznej i krajobrazowej, charakteryzujące się korzystnymi uwarunkowaniami przestrzennymi dla zachowania ostoi i siedlisk gatunków o znaczeniu krajowym bądź europejskim⁵⁵.

Ponadto, na terenie gminy występują trzy korytarze ekologiczne, w tym jeden o znaczeniu krajowym (Dolina Górnej Wkry) oraz dwa o znaczeniu lokalnym (Dolina Szkotówki wraz z doliną Sławskiej Strugi oraz Dolina Nidy). Powiązania oparte o doliny Nidy i Szkotówki zapewniają drożność przyrodniczą na linii północ-południe, natomiast na linii wschód-zachód w północnej części gminy rolę tę pełnią jeziora i małe kompleksy leśne, a w południowej – dolina Nidy. W celu ochrony walorów przyrodniczych i wypoczynkowych trzy jeziora: Kownatki, Kąty i Szkotowskie objęte są strefą ciszy.

2.5. Zasoby historyczno-kulturowe

Pradzieje obszaru znajdującego się pomiędzy Niemnem i Dolną Wisłą, a więc również okolic Nidzicy i terenu Gminy Kozłowo, wskazują na odróżnienie ich od innych regionów nadbałtyckich. W epoce kamienia stanowił on przedłużenie leśnej sfery północno-wschodniej Europy, jednocześnie będąc oddzielony doliną dolnej Wisły od Pomorza. W epoce brązu i wczesnej epoce żelaza wyodrębnił się jako specyficzna prowincja kulturowa Europy⁵⁶.

W czasach starożytnych i wczesnośredniowiecznych teren południowej części Gminy Kozłowo stanowił obszar graniczny dwóch odmiennych etnicznie ludów – słowiańskiego i bałtyjskiego, których sąsiedzkie współistnienie powodowało przenikanie się kultur oraz ciągłe migracje. Najstarsze ślady trwałego osadnictwa na obszarze obecnego powiatu nidzickiego datowane są na lata od około 4000 do 1700 p.n.e., czyli okres młodszej epoki kamienia. Z tego też okresu prawdopodobnie pochodzą ślady osady ludności kultury ceramiki

---

⁵³ Powołane *Rozporządzeniem Wojewody Warmińsko-Mazurskiego Nr 21 z dnia 14 kwietnia 2003 r. w sprawie wprowadzenia obszarów chronionego krajobrazu na terenie województwa warmińsko-mazurskiego* (Dz. U. Woj. Warm-Maz. Nr 52, poz. 725). Obecnie obowiązujące przepisy: *Rozporządzenie Wojewody Warmińsko-Mazurskiego Nr 106 z dnia 3 listopada 2008 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Jeziora Mielno* (Dz. U. Woj. Warm.-Maz. z 17.11.08 r. Nr 176, poz. 2574) oraz *Rozporządzenie Wojewody Warmińsko-Mazurskiego Nr 141 z dnia 12 listopada 2008 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Dolin Rzek Nidy i Szkotówki* (Dz. U. Woj. Warm.-Maz. z 20.11.08 r. Nr 178, poz. 2623).

⁵⁴ <http://natura2000.gdos.gov.pl/>.

⁵⁵ Krajowa sieć ekologiczna ECONET - Polska skupia 46% powierzchni kraju; składa się z 78 obszarów węzłowych (30% powierzchni kraju), połączonych siecią korytarzy ekologicznych (16%). Zob. http://www.proekologia.pl/e107_plugins/content/content.php?content.42910.3.

⁵⁶ M.J. Hoffmann, *Źródła do kultury i osadnictwa południowo-wschodniej sfery nadbałtyckiej w I tysiącleciu p.n.e.*, Olsztyn 1999, s. 7.

dołkowo-grzebykowej odkryte w południowo-zachodniej części jeziora Kownatki. Osada ta zbudowana została przy brzegach jeziora, charakteryzując się zabudowaniami umiejscowionymi na palach bezpośrednio nad lustrem jego wody. W jej obrębie znaleziono ceramikę, szczątki kostne zwierząt łownych oraz narzędzia pracy wykonane z kości, kamienia oraz rogu⁵⁷.

Również późniejsze epoki pozostawiły po sobie cenne ślady. We wczesnej epoce żelaza tereny północno-wschodniej Polski zajęte były przez kulturę kurhanów zachodniobałtyjskich. Jej charakterystyczną cechą stanowił system obronnych osad, umacnianych rowami, palisadami, a także wałami kamiennymi oraz kamiennie-ziemnymi. Osadnictwo na terenie współczesnego powiatu nidzickiego z okresu tej epoki wiązało się z doliną Nidy, będącą źródłem paszy dla zwierząt hodowlanych. Stąd skupienie kurhanów zaobserwowano w południowych rejonach Nidy oraz Szkotówki, czyli na terenie współczesnych gmin Janowiec Kościelny oraz Kozłowo. Odkryte w Niedanowie nasypy grobowców o kamiennych konstrukcjach wewnątrz składały się z grobów ciepłopalnych, których całość przykrywano ziemnym kopcem. W lesie, ok. 2,5 km od Sarnowa znajduje się natomiast cmentarzysko kurhanowe datowane na drugą połowę pierwszego tysiąclecia p.n.e.⁵⁸

Na podstawie odkryć archeologicznych można sądzić, iż pierwsze kilka wieków naszej ery charakteryzowało się wpływem kultury rzymskiej na współczesny obszar gminy – świadczyć o tym mogą m.in. znalezione przedmioty szklane, monety rzymskie i naczynia z brązu. W tym okresie znacznie zagęściła się sieć osadnicza na terenie powiatu, związana z grupą nidzicką kultury przeworskiej. Powstały wtedy cmentarzyska ciepłopalne w Bartkach, Pielgrzymowie, Sławce Wielkiej, Zaborowie i Niedanowie.

Według Sławomira Józwiaka „*milowym krokiem w rozwoju akcji kolonizacyjnej*” na obszarze późniejszego komornictwa nidzickiego, było nadanie rycerzom z ziemi chełmińskiej przez krzyżackiego mistrza krajowego Fryderyka von Wildenberg 1440 łanów dóbr znajdujących się na wschód od Dąbrówna. W ten sposób zapoczątkowano planową akcję osadniczą. Pierwszy dokument lokacyjny dla tego terenu został wystawiony 24 czerwca 1328 roku dla wsi Sławka Wielka, a w dalszej kolejności dla Szkotowa (1348), Szyman (1356) oraz Ważyn (1356). Do końca lat 70. XIV wieku na obszarze komornictwa nidzickiego powstały także osady takie jak Zaborowo, Sławka Mała, Pielgrzymowo, Bartki i Szkudaj. Warto tutaj wskazać, że rezultatem działalności osadniczej zakonu krzyżackiego na terenie całego komornictwa nidzickiego były łącznie aż 62 osady, w tym 13 dóbr rycerskich na prawie chełmińskim, 35 na prawie pruskim, 5 wsi czynszowych na prawie pruskim oraz 8 wsi czynszowych na prawie chełmińskim. Ponadto, w jego obrębie znajdowało się jedno miasto – Nidzica oraz zamek strażniczy w Wielbarku⁵⁹.

Pierwsze wzmianki historyczne o miejscowości Kozłowo, stanowiącej obecnie siedzibę władz gminy, pochodzą z XIV wieku. Wieś została założona na prawie chełmińskim w 1328 roku, a jej właścicielami zostali bracia Dobislaus i Wenzeslaus. W okresie średniowiecza w Kozłowie usytuowany był majątek rycerski. Liczący ponad tysiąc hektarów obszar w czasach współczesnych, do 1945 roku, znajdował się w posiadaniu rodziny Eulerów. Siedzibę właścicieli stanowił dwór – całkowicie zniszczony w czasie II wojny światowej. Jedynie częściowo zachował się przydworski park, m.in. jego centralna część z dominantą w postaci trzech dębów piramidalnych, aleja drzew lipowych, kopiec porośły daglezjami i świerkami,

---

⁵⁷ *Historia Nidzicy i okolic*, red. W. Rezmer, Starostwo Powiatowe w Nidzicy, Nidzica 2012, s. 16.

⁵⁸ Tamże, s. 18-21.

⁵⁹ Tamże.

ozdobny mur ceglany oraz mur kamienny. W XIX wieku Kozłowo było wsią chłopską, liczącą około 100 mieszkańców. Znajdował się tu również folwark, założona została szkoła.

Tabela 4. Zabytki nieruchomości na terenie Gminy Kozłowo

Miejscowość	Zabytek	Nr rejestru
Dziurdziewo	kościół fil. p.w. MB Anielskiej, 1825	959 z 29.07.1968
	cmentarz przykościelny	jw.
Kolonia Ginter	cmentarz	3657 z 27.05.1993
Kozłowo	kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. p.w. śś. Piotra i Pawła, 1 poł. XVIII, 1815	A-962 z 5.02.1968
	park pałacowy z aleją dojazdową do folwarku, XVIII	A-605 z 5.10.1967 (wypis z księgi rej.) i z 28.01.2005
	ogrodzenie z bramą	
Michałki	cmentarz wojenny z I wojny światowej, 1914	3654 z 27.05.1993
Sarnowo	kościół ewangelicki, ob. rzym.kat. par. p.w. św. Antoniego, 1911	A-3045 z 6.07.2004
	cmentarz kościelny	jw.
	cmentarz wojenny z I wojny światowej, 1914	3657 z 27.05.1993
Sławka Wielka	kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. fil. p.w. św. Jana Chrzciciela, 1752	A-1032 z 28.07.1968
	cmentarz przykościelny	jw.
Szkotowo	kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. par. p.w. św. Józefa Robotnika, 1824	A-2095 z 29.12.2003
	cmentarz kościelny	jw.
	cmentarz wojenny z I wojny światowej, 1914	3650 z 27.05.1993
	dwór, 1900	A-4383 z 14.02.2006
Turowo	kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. fil. p.w. św. Michała Archanioła, 1894	A-3048 z 21.05.2004
	cmentarz kościelny	jw.
	zespół dworski, poł. XIX (dwór, park)	A-2127 z 17.05.2004
Turówko	park dworski, 1 poł. XIX	3590 z 13.04.1984
Zabłocie Kozłowskie	park dworski, 2 poł. XIX	3621 z 19.10.1984
Zaborowo	kościół fil. p.w. Wniebowzięcia NMP, 1740	968 z 28.07.1968
	cmentarz przykościelny	jw.
Zakrzewko	cmentarz wojenny z I wojny światowej, 1914	3660 z 27.05.1993

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestru zabytków nieruchomości województwa warmińsko-mazurskiego (<http://www.wuoz.olsztyn.pl/953-menu/rejestr-i-ewidencja-zabytkow.html>) – stan na 31 sierpnia 2015 r.

Świadectwem historii Gminy Kozłowo są jej zabytki. W rejestrze zabytków archeologicznych województwa warmińsko-mazurskiego, prowadzonym przez WUOZ w Olsztynie wpisany jest układ dwóch kurhanów znajdujących się w Pielgrzymowie⁶⁰, natomiast rejestr zabytków nieruchomości zawiera przede wszystkim kościoły: w Dziurdziewie, Kozłowie, Sarnowie, Sławce Wielkiej, Szkotowie, Turowie oraz Zaborowie, a także cmentarze przykościelne oraz

⁶⁰ Rejestr zabytków archeologicznych województwa warmińsko-mazurskiego, nr rej. C-250, data wpisu 31 marca 1999 r. (<http://www.wuoz.olsztyn.pl/953-menu/rejestr-i-ewidencja-zabytkow.html>).

pozostałości po dworach w Kozłowie (park pałacowy), Turowie (zespół dworski), Turówku i Zabłociu Kozłowskim (parki dworskie).

Okres I i II wojny światowej, oprócz wielu zniszczeń, pozostawił po sobie zlokalizowane na terenie gminy cmentarze wojskowe i kwatery wojenne. Najwięcej tego typu obiektów powstało w związku z bitwą pod Tannenbergiem, jedną z pierwszych wielkich bitew I wojny, która toczyła się tu od 21 do 31 sierpnia 1914 roku. Obszar walk stanowił trójkąt tworzony przez linie biegnące z Uzdowa do Wielbarka, z Wielbarka do miejscowości Lutry (przez Biskupice) oraz z Lutr do Uzdowa (przez Olsztyn i Olsztynek). Na terenie gminy zlokalizowano 10 cmentarzy i kwater: w Szkotowie, Michałkach, Browinie, Gołębiewie, Dziurdziewie, Lipowie, Sarnowie, Turowie, Zakrzewku oraz Siemianowie. Spoczywają w nich żołnierze niemieccy i rosyjscy, niektórzy znani z imienia i nazwiska, inni natomiast pochowani anonimowo⁶¹.

Na terenie gminy znajdują się również ślady innych obiektów mających znaczenie historyczne i kulturowe, wśród których warto wskazać przede wszystkim dziewięć XIX-wiecznych młynów wodnych usytuowanych w miejscowościach: Borowiec, Miłkowiec, Turowo, Szkotowo, Sarnowo, Rogóż, Lipowo, Szymany oraz Zabłocie Kozłowskie. Ponadto, w Kozłowie, Kamionkach, Turówku, Januszkowie, Bartkach, Woli i Zalesiu znajdują się młyny wiatrowe. Obiekty te występują w postaci stanowisk archeologicznych.

2.6. Kierunki zagospodarowania przestrzennego

Planowanie przestrzenne definiowane jest jako zbiór usystematyzowanych działań, dążących do efektywnego wykorzystania przestrzeni na rzecz celów społecznych i gospodarczych, w sposób godzący interesy różnych jej użytkowników. Istotny aspekt planowania przestrzennego stanowi wykorzystanie i zabezpieczenie środowiska naturalnego oraz zabudowanego, w sposób umożliwiający zaspokojenie potrzeb obecnych i przyszłych pokoleń⁶².

Zarządzanie przestrzenią w Polsce odbywa się na poziomie gminy zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. W świetle art. 1 ust. 2 tej ustawy, w planowaniu i gospodarowaniu przestrzennym powinny zostać uwzględnione m.in. wymagania ładu przestrzennego, walory architektoniczne i krajobrazowe, wymagania ochrony środowiska, wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, wymagania ochrony zdrowia oraz bezpieczeństwa ludzi i mienia, walory ekonomiczne przestrzeni, prawo własności, potrzeby bezpieczeństwa państwa, potrzeby interesu publicznego oraz potrzeby w zakresie rozwoju infrastruktury technicznej, w szczególności sieci szerokopasmowych.

Główny wyraz planowania przestrzennego w gminie stanowi „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kozłowo”, przyjęte Uchwałą Nr XXXII/276/2013 Rady Gminy w Kozłowie z dnia 18 lipca 2013 r. Kierunki zagospodarowania przestrzennego zostały określone dla wyznaczonych obszarów w oparciu o analizę cech środowiska naturalnego, obecnego i przyszłego zainwestowania w zakresie sieci osadniczej oraz obecnego i przyszłego zainwestowania w zakresie infrastruktury technicznej. Obszary te i odpowiadające im kierunki zagospodarowania są następujące:

- 1) **Obszary rozwoju zabudowy o funkcji mieszkaniowej z usługami** – tereny przewidziane pod zainwestowanie w kierunku rozwoju funkcji mieszkaniowych, a także rekreacji indywidualnej, usługowej oraz pozostałych działalności gospodarczych. Istotny dla tych

⁶¹ <http://mojemazury.pl/138659,Cmentarze-wojenne-w-gminie-Kozlowo.html>.

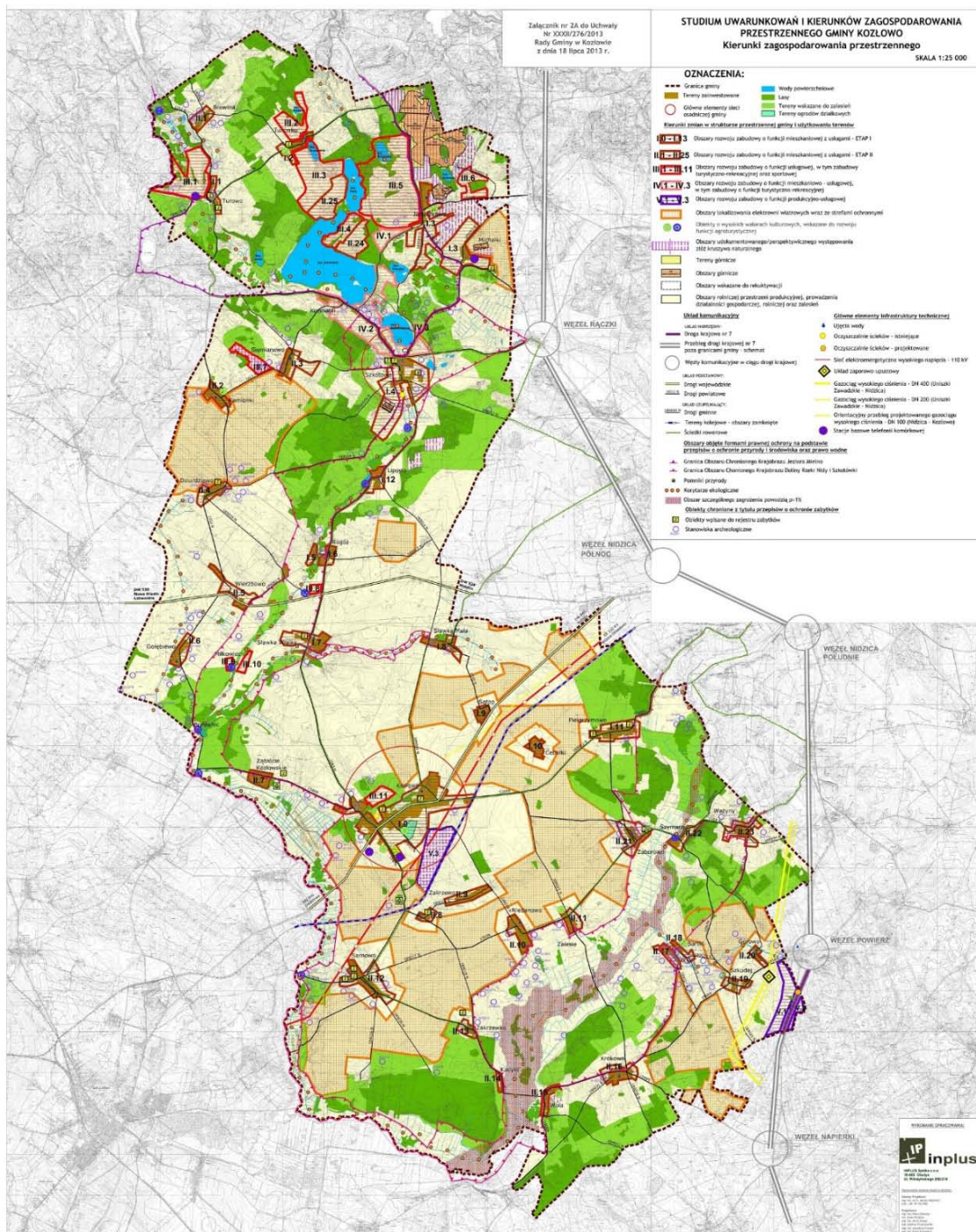
⁶² <https://www.mir.gov.pl/strony/zadania/polityka-rozwoju-kraju/planowanie-przestrzenne/>.

obszarów jest dostęp do sieci kanalizacyjnej i wodociągowej. Studium proponuje „etapowanie intensywności zagospodarowania poszczególnych terenów w zależności od kolejności wyposażania ich w urządzenia infrastruktury technicznej”.

- 2) **Obszary rozwoju o funkcji usługowej, w tym zabudowy o funkcji turystyczno-rekreacyjnej oraz sportowej** – tereny przeznaczone do lokalizowania inwestycji o charakterze sportowo-rekreacyjnym i pensjonatowym oraz jako uzupełnienie – tras rowerowych i pieszych.
- 3) **Obszary rozwoju o funkcji mieszkaniowo-usługowej, w tym zabudowy o funkcji turystyczno-rekreacyjnej** – na obszarach tych obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, wskazujące na funkcje mieszkaniowo-usługowe, obsługi turystyki, rekreacyjne, zabudowy letniskowej, sportu oraz rekreacji. Są one wskazywane do wyposażenia w urządzenia infrastruktury technicznej, w tym w szczególności wodociągowej i kanalizacyjnej. Ponadto, istotne byłoby wprowadzanie obszarów zieleni użytkowej, tras pieszych i rowerowych oraz obiektów obsługi turystyki.
- 4) **Obszary rozwoju o funkcji produkcyjno-usługowej** – tereny w południowo-wschodniej części gminy oraz znajdujące się w sąsiedztwie miejscowości Kozłowo, przeznaczone pod lokalizację zabudowy i obiektów o funkcji produkcyjnej, usługowej oraz produkcyjno-usługowej.
- 5) **Obszary lokalizowania elektrowni wiatrowych** – potencjalne obszary lokalizacji elektrowni wiatrowych wraz ze strefami ochronnymi, wyznaczone na podstawie uwarunkowań środowiskowych i fizjograficznych, badania siły i kierunku wiatrów oraz zainteresowania ze strony inwestorów. Lokalizacja farm wiatrowych powinna zostać poprzedzona szczegółowymi badaniami ich wpływu na środowisko, a także uwzględniać bezpieczne odległości do najbliższej zabudowy.
- 6) **Obszary udokumentowanego i perspektywicznego występowania złóż kruszywa naturalnego** – a także lokalizacje terenów górniczych w Januszkowie, Michałkach i Szkotowie. Dla tych obszarów wskazane zostało uwzględnianie wymogów ochrony środowiska, w tym ochronę złóż oraz sąsiadujących z nimi obiektów budowlanych; wyznaczenie pasów ochronnych dla terenów sąsiednich, które nie są objęte eksploatacją; a także przeprowadzenie rekultywacji terenu po zakończeniu wydobycia.
- 7) **Obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej, prowadzenia działalności gospodarczej, rolniczej oraz zalesień** – są to tereny, na których przewiduje się możliwość lokalizacji różnych form aktywnej rekreacji (tereny jeździeckie, pola golfowe, itp.). Studium wprowadza także możliwość lokalizacji budynków i obiektów dla potrzeb produkcji rolnej i przetwórstwa rolnego, z uwzględnieniem przepisów dotyczących ochrony środowiska. Dopuszcza się tu lokalizację farm wiatrowych (ze strefami ochronnymi) oraz możliwość wprowadzania zalesień.

Wśród kierunków rozwoju rolniczej przestrzeni produkcyjnej w Studium wskazano m.in. ochronę gleb najwyższych klas bonitacyjnych przed nieuzasadnioną zabudową oraz niewłaściwymi zabiegami agrotechnicznymi; preferowanie ekologicznych sposobów produkcji rolnej; wzbogacanie terenów rolniczej przestrzeni produkcyjnej zadrzewieniami śródpolnymi i wiatrochronnymi; modernizację i przekształcanie siedlisk na cele zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, w tym wprowadzanie zabudowy agroturystycznej; prowadzenie działalności rolniczej; lokalizowanie elektrowni wiatrowych wraz ze strefami ochronnymi; wprowadzanie zalesień.

Rysunek 6. Kierunki zagospodarowania przestrzennego Gminy Kozłowo

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kozłowo.

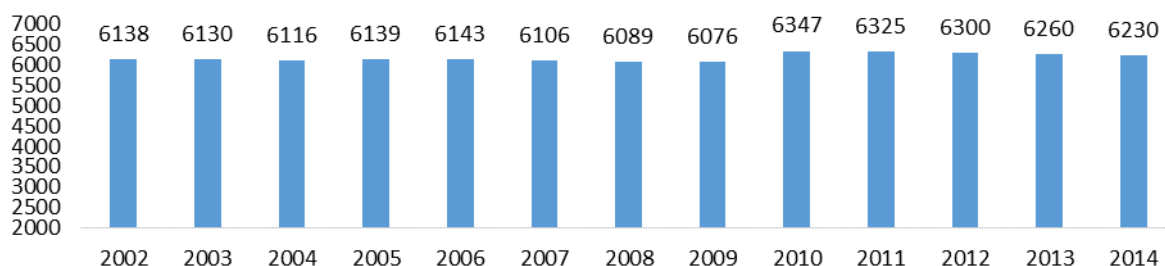
3. Społeczeństwo

3.1. Procesy demograficzne

W 2014 roku Gminę Kozłowo zamieszkiwało 6 230 osób, w tym 3 064 kobiety (49,2%) oraz 3 166 mężczyzn (50,8%). Liczba ludności faktycznie zamieszkałej na terenie gminy, w świetle danych GUS, w ostatnich latach ulegała wahaniom – w perspektywie okresu 2002-2014 zwiększyła się o 92 osoby, tj. o 1,5%, jednak warto zauważyć, że od 2010 roku

systematycznie spada. W latach 2010-2014 liczba mieszkańców gminy zmniejszyła się o 117 osób (o 1,8%).

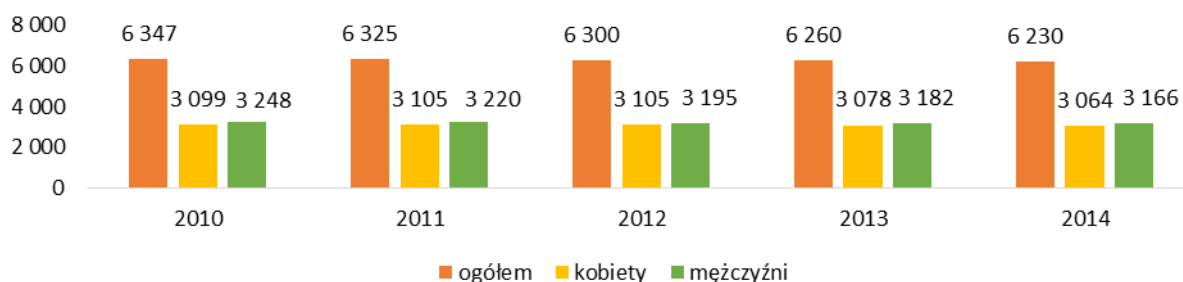
Wykres 3. Liczba mieszkańców Gminy Kozłowo w latach 2002-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W gminie ubyło przede wszystkim mężczyzn – w analizowanym okresie ich liczba zmniejszyła się o 82 (o 2,5%), podczas gdy w przypadku kobiet spadek wyniósł 35 osób (o 1,1%). W 2014 roku na 100 mężczyzn w Gminie Kozłowo przypadało 97 kobiet, a w 2010 roku – 95.

Wykres 4. Zmiany liczby ludności Gminy Kozłowo w podziale na płeć w latach 2010-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Niepokojący jest fakt, że zmniejszająca się liczba ludności w gminie, to przede wszystkim osoby w wieku przedprodukcyjnym (dzieci i młodzież do 17 roku życia) i produkcyjnym (mężczyźni 18-64 lata, kobiety 18-59 lat). W porównaniu do 2010 roku liczba osób w przedprodukcyjnym okresie życia spadła o 147, tj. o 9,5%, natomiast osób w wieku produkcyjnym – o 53 osoby (o 1,3%). Wzrosła natomiast liczba mieszkańców, którzy osiągnęli już wiek poprodukcyjny (mężczyźni 65 lat i więcej, kobiety od 60 lat wzwyż) – o 83, tj. o 10,9%.

Jednym z czynników, które mają wpływ na tempo i wielkość zmian liczby ludności jest przyrost naturalny, stanowiący różnicę między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów w danym okresie. W 2014 roku w wyniku ruchu naturalnego mógł nastąpić wzrost liczby ludności – o 30 osób.

Tabela 5. Przyrost naturalny w Gminie Kozłowo w latach 2010-2014

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Urodzenia żywe	71	73	77	70	76
Zgony ogółem	66	53	72	61	46
Przyrost naturalny	5	20	5	9	30

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Warto zauważyć, że w perspektywie lat 2010-2014 przyrost naturalny przyjmował wartości dodatnie, co oznacza, iż w danym okresie urodziło się więcej osób niż zmarło. W 2014 roku na każdy 1 000 mieszkańców Gminy Kozłowo przypadało 7,37 zgonów i 12,2 urodzenia żywe

– w 2010 roku wskaźniki te wynosiły odpowiednio 10,33 i 11,1, co oznacza zwiększenie dystansu pomiędzy nimi.

W związku z tym, iż ruch naturalny wskazuje pozytywne tendencje demograficzne, wpływ na zmniejszanie liczby ludności gminy mają przede wszystkim migracje. W badanym okresie zarówno saldo migracji wewnętrznych, jak i saldo migracji zagranicznych wykazywały zasadniczo wartości ujemne, to znaczy, że więcej osób wymeldowało się z pobytu stałego w gminie niż w niej się zameldowało.

Tabela 6. Migracje na pobyt stały w latach 2010-2014

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
zameldowania w ruchu wewnętrznym	54	33	54	66	56
wymeldowania w ruchu wewnętrznym	107	73	86	91	92
saldo migracji wewnętrznych	-53	-40	-32	-25	-36
zameldowania z zagranicy	1	1	0	1	2
wymeldowania za granicę	1	3	0	12	12
saldo migracji zagranicznych	0	-2	0	-11	-10

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W ostatnich dziesięcioleciach w Polsce, podobnie jak w innych krajach rozwiniętych, coraz silniej zaznacza się zjawisko *starzenia się społeczeństwa*. I choć starzenie się i starość są niejako wpisane w cykl życia ludzi, to jednak rozwój cywilizacyjny, wydłużanie czasu trwania życia oraz coraz wyższa jego jakość powodują, że społeczeństwo starzeje się intensywniej niż kiedyś. Oznacza to, że w jego strukturze coraz większy odsetek stanowią ludzie starsi, natomiast najmłodsze grupy wiekowe mają coraz mniejszy udział. Zjawisko *starzenia się* cechuje również społeczeństwo Gminy Kozłowo. W okresie od 2010 do 2014 roku można zaobserwować systematyczny:

- spadek odsetka osób w wieku przedprodukcyjnym – z 24,5% w pierwszym roku analizy do 22,6% w ostatnim;
- wzrost odsetka osób w wieku produkcyjnym – z 63,6% do 63,9%;
- wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym z 12,0% do 13,5%.

Przedstawiając obraz społeczeństwa gminy w 2014 roku należy wskazać, że osoby do 17 roku życia stanowią mniej niż jedną czwartą ogółu ludności, podczas gdy osoby najstarsze już ponad jedną siódmą. Biorąc pod uwagę zmiany następujące w społeczeństwie, polegające na wydłużaniu się czasu trwania życia ludzkiego, zmianie zachowań prokreacyjnych w kierunku opóźniania decyzji o dziecku oraz decydowania się na coraz mniejszą liczbę dzieci, można prognozować, że zjawisko *starzenia się* społeczeństwa będzie ulegać intensyfikacji.

Potwierdzenie może stanowić prognoza ludności GUS, w świetle której już w 2020 roku na obszarach wiejskich powiatu nidzickiego odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym będzie wynosił 15,7%, natomiast w 2050 osiągnie poziom 30,0%. Jednocześnie zmniejszy się odsetek ludności w najmłodszej kategorii wiekowej – w 2020 roku ma wynosić 19,7% natomiast w 2050 roku – 13,8%; a także osób w wieku produkcyjnym – odpowiednio 64,7% i 56,2%⁶³. Z uwagi na wskazane cechy charakteryzujące społeczeństwo Gminy Kozłowo można prognozować, że na jej obszarze tendencje zmian struktury ludności będą podobne. Szczególnie jeżeli zwróci się uwagę na tendencje wskaźników obciążenia demograficznego.

⁶³ Prognoza ludności na lata 2014-2050 – powiaty, Główny Urząd Statystyczny.

Tabela 7. Wybrane wskaźniki obciążenia demograficznego dotyczące ludności Gminy Kozłowo w latach 2010-2014

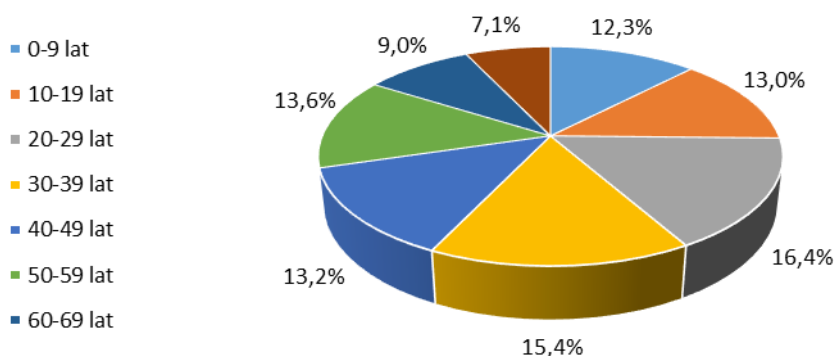
Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	48,9	50,7	53,1	56,8	59,9
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	18,8	19,2	19,5	20,3	21,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2014 roku na każde 100 osób w wieku przedprodukcyjnym w Gminie Kozłowo przypadało 59,9 osób w wieku poprodukcyjnym, co oznacza zwiększenie się tego wskaźnika w porównaniu do 2010 roku o 11 punktów. Wzrost, choć w mniejszym stopniu, nastąpił również w przypadku wskaźnika liczby ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym – z 18,8 w 2010 roku do 21,1 w 2014 roku.

Pod względem wieku mieszkańcy Gminy Kozłowo wykazują duże zróżnicowanie. Biorąc pod uwagę dziesięcioletnie przedziały wiekowe okazuje się bowiem, że największy odsetek stanowią mieszkańcy od 20 do 29 roku życia (16,4%), jednak niewiele mniejszy – osoby w wieku 30-39 lat (15,4%). Niewiele ponad 7% to mieszkańcy od 70 roku życia wzwyż.

Wykres 5. Struktura wiekowa mieszkańców Gminy Kozłowo (31 grudnia 2014 rok)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

3.2. Aktywność społeczna i obywatelska mieszkańców

Zaangażowanie społeczne obywateli oraz ich zainteresowanie działalnością na rzecz organizacji pozarządowych i dobra wspólnego może przyjmować różnorodne formy, takie jak np. udział w wyborach, referendach i konsultacjach społecznych, członkostwo w organizacjach formalnych, uczestnictwo w grupach nieformalnych, wolontariat, filantropia czy przekazywanie 1% na rzecz organizacji pożytku publicznego.

Dane Państwowej Komisji Wyborczej pozwalają stwierdzić, iż frekwencja wyborcza w Gminie Kozłowo kształtuje się raczej na niższym poziomie niż w skali całego kraju. W drugiej turze wyborów prezydenckich w 2015 roku wzięło udział 39,68% uprawnionych do głosowania mieszkańców gminy, natomiast w kraju frekwencja wyniosła 55,34%. W wyborach do Sejmu w 2011 roku frekwencja w Gminie Kozłowo była niższa niż w kraju o 12,54 p.p., natomiast w przypadku w wyborów do Parlamentu Europejskiego – o 15,32 punktu. Okazuje się, że mieszkańcy gminy chętniej uczestniczą w wyborach samorządowych – w 2014 roku frekwencja ukształtowała się tu na poziomie 49,57%, podczas gdy w kraju wyniosła 39,97%. Jest to dość zaskakujące, biorąc pod uwagę ogólnokrajową tendencję. Paradoksalnie bowiem występuje w Polsce zjawisko niższego uczestnictwa uprawnionych w wyborach

samorządowych w porównaniu z wyborami parlamentarnymi oraz prezydenckimi. Pomimo, że wybory lokalne są istotne ze względu na bliskość przestrzenną i społeczną spraw i osób, których dotyczą⁶⁴. Warto jednak zauważyć, iż w porównaniu do wyborów samorządowych z 2010 roku frekwencja w Gminie Kozłowo spadła o 13,7 p.p.

Wykres 6. Frekwencja wyborcza w kraju i Gminie Kozłowo w latach 2011-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW.

Zaangażowanie w sprawy lokalnej społeczności może wyrażać się także poprzez tworzenie i funkcjonowanie organizacji pozarządowych. Według rejestrów REGON oraz KRS, na terenie Gminy Kozłowo swoją siedzibę ma 17 organizacji zaliczanych do sektora pozarządowego.

Tabela 8. Organizacje pozarządowe mające siedzibę na terenie Gminy Kozłowo

Lp.	Nazwa organizacji	Siedziba
1.	Kozłowski Klub Sportowy w Kozłowie	Kozłowo
2.	Ochotnicza Straż Pożarna w Kozłowie	Kozłowo
3.	Ochotnicza Straż Pożarna w Sarnowie	Sarnowo
4.	Ochotnicza Straż Pożarna w Krokowie	Krokowo
5.	Ochotnicza Straż Pożarna w Szkotowie	Szkotowo
6.	Ochotnicza Straż Pożarna w Gołębiewie	Gołębiewo
7.	Ochotnicza Straż Pożarna w Januszkowie	Januszkowo
8.	Ochotnicza Straż Pożarna w Lipowie	Lipowo
9.	Nidzicki Klub Taekwondo Sportowego	Cebulki
10.	Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Kozłowo	Kozłowo
11.	"Stowarzyszenie Promujmy Kozłowo Non Omnis Moriar"	Kozłowo
12.	Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne "Ziemia Kozłowska"	Kozłowo
13.	Stowarzyszenie Sportowe na rzecz Integracji Społecznej "Saturn"	Sławka Wielka
14.	Stowarzyszenie KEKS - "Kozłowska Ekologiczna Kuźnia Smaku"	Turówko
15.	Klub Sportowy Gmina Kozłowo	Kozłowo
16.	Fundacja Edukacji Ekologicznej „Pro Eco”	Gołębiewo
17.	Uczniowski Klub Sportowy Zaborowo	Zaborowo

Źródło: opracowanie własne na podstawie REGON i KRS.

⁶⁴ Por. U. Panicz, *Frekwencja wyborcza a stan polskiej demokracji*, „Refleksje” 2011, nr 4, s. 112-113.

Jak pokazuje zestawienie, większość organizacji pozarządowych ma swoją siedzibę w Kozłowie. Dominującą formą prawną są stowarzyszenia, w tym 7 podmiotów działa jako ochotnicze straże pożarne, zaś 4 jako kluby sportowe. Najstarsza organizacja powstała w 2000, zaś najmłodsza – w 2015 roku. Na terenie gminy funkcjonują ponadto osoby prawne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej – 4 parafie rzymskokatolickie.

Gmina Kozłowo współpracuje z organizacjami pozarządowymi zarówno w formie finansowej jak i pozafinansowej. Pierwsza z wymienionych form polega jednak wyłącznie na wspólnej realizacji projektów (partnerstwa projektowe). Gmina nie zleca bowiem zadań własnych w trybie otwartego konkursu ofert. Natomiast współpraca pozafinansowa polega na wzajemnym udzielaniu wsparcia technicznego, organizacyjnego i merytorycznego przy okazji organizacji imprez kulturalnych, sportowych oraz promujących zdrowy, aktywny tryb życia.

Sporo przejawów aktywności społecznej można ponadto odszukać w poszczególnych sołectwach gminy. Chodzi tu o oddolne inicjatywy mieszkańców realizowane samodzielnie lub przy wsparciu finansowym i rzeczowym ze strony gminy (czasem również sponsorów). Zwykle koncentrują się one wokół świetlicy i/lub terenu wspólnego w danej miejscowości, np. altanki, placu zabaw, boiska sportowego. Mieszkańcy dbają o estetykę otoczenia, organizują lokalne wydarzenia, imprezy itp. Jako pozytywny przykład oddolnej aktywności w sołectwach można wskazać w szczególności budowę świetlicy i zagospodarowanie centrum we wsi Zaborowo, budowę świetlicy i remizy OSP w Januszkowie, aktywność kulturalną w Sławce Wielkiej, a także stworzenie skweru i placu zabaw w Sławce Małej. Niemal w każdej miejscowości można wskazać podobne przejawy działań na rzecz dobra wspólnego, aczkolwiek zwykle opierają się one na wąskiej grupce osób (np. radny, sołtys, członkowie rady sołectwej, a także ich rodziny). Natomiast ogólny poziom zintegrowania oraz zaangażowania społeczności Gminy Kozłowo w sprawy lokalne należy ocenić nisko, co potwierdzają opinie samych mieszkańców.

3.3. Dostępność usług społecznych

Usługi społeczne są formą świadczeń o charakterze niematerialnym, służących zaspokajaniu potrzeb osób i rodzin, jednak ich jakość i dostępność wpływa na dobrostan całego społeczeństwa. Mają zasadniczo charakter nierynkowy i są finansowane lub współfinansowane przez organy administracji publicznej. Należy do nich zaliczyć m.in. usługi edukacyjne, kulturalne, socjalne, zdrowotne oraz z zakresu bezpieczeństwa publicznego.

Oświata i wychowanie

Do zadań własnych gminy, zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 8 ustawy o samorządzie gminnym, należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty w zakresie edukacji. W roku szkolnym 2013/2014 Gmina Kozłowo była organem prowadzącym cztery publiczne szkoły podstawowych, trzech gimnazjów i jedno przedszkole:

1. Zespół Szkolno-Przedszkolny im. Marii Zientary-Malewskiej w Kozłowie (przedszkole, szkoła podstawowa i gimnazjum);
2. Zespół Szkół w Rogożu – Szkoła Podstawowa i Gimnazjum im. Króla Władysława Jagiełły;
3. Zespół Szkół w Szkotowie – Szkoła Podstawowa i Gimnazjum im. Ks. Jana Twardowskiego;
4. Szkoła Podstawowa im. Orła Białego w Zaborowie.

Szkoły w Rogożu, Szkotowie i Zaborowie prowadzą ponadto oddziały przedszkolne. Placówki oświatowe są rozmieszczone dość równomiernie na terenie gminy, dzięki czemu ich dostępność dla dzieci i młodzieży należy ocenić pozytywnie. W roku szkolnym 2013/2014 do przedszkola prowadzonego przez Gminę Kozłowo uczęszczało 49 dzieci. W oddziale „0” przedszkola, szkołach podstawowych wraz z oddziałami przedszkolnymi i gimnazjach uczyło się łącznie 787 uczniów.

Tabela 9. Liczba oddziałów i uczniów w przedszkolu, szkołach podstawowych i gimnazjach w Gminie Kozłowo w roku szkolnym 2013/2014

Wyszczególnienie	Liczba oddziałów	Liczba uczniów
PRZEDSZKOLE I SZKOŁY PODSTAWOWE		
Przedszkole w Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Kozłowie	3	76
Szkoła Podstawowa im. Marii Zientary Malewskiej przy Zespole Szkół w Kozłowie	7	171
Szkoła Podstawowa im. Króla Władysława Jagiełły przy Zespole Szkół w Rogożu	6 + oddział przedszkolny	113
Szkoła Podstawowa im. ks. Jana Twardowskiego przy Zespole Szkół w Szkotowie	6 + oddział przedszkolny	104
Szkoła Podstawowa im. Orła Białego w Zaborowie	6 + oddział przedszkolny	125
RAZEM	31	589
GIMNAZJA		
Gimnazjum im. Marii Zientary Malewskiej przy Zespole Szkół w Kozłowie	5	118
Gimnazjum im. Króla Władysława Jagiełły przy Zespole Szkół w Rogożu	3	42
Gimnazjum im. ks. Jana Twardowskiego przy Zespole Szkół w Szkotowie	3	38
RAZEM	11	198

Źródło: Informacja o stanie realizacji zadań oświatowych gminy w roku szkolnym 2013/2014 w gminie Kozłowo.

We wszystkich placówkach w roku szkolnym 2013/2014 zatrudnionych było łącznie 79 nauczycieli (74,4 etaty), w tym 29 w Kozłowie, po 19 w Rogożu i Szkotowie oraz 12 w Zaborowie. Poziom zatrudnienia wynika przede wszystkim z liczby oddziałów oraz godzin zajęć obowiązkowych i dodatkowych. Znaczna większość zatrudnionych nauczycieli (91,9%) posiada wykształcenie wyższe magisterskie z przygotowaniem pedagogicznym, pozostali natomiast mają wykształcenie wyższe na poziomie licencjatu.

Największą placówką, zarówno pod względem liczby uczniów oraz zatrudnionych nauczycieli, jak i wyposażenia jest Zespół Szkolno-Przedszkolny w Kozłowie. Posiada m.in. pracownię komputerową i językową, salę gimnastyczną, świetlicę, gabinet pedagoga i logopedy, bibliotekę oraz czytelnię multimedialną. Podobnym wyposażeniem, za wyjątkiem pracowni językowej, dysponuje Zespół Szkół w Szkotowie. Wszystkie szkoły podstawowe i zespoły szkół posiadają boiska do gry w piłkę, przy czym w Kozłowie znajduje się zespół boisk „Orlik 2012”, natomiast w Zaborowie boisko wielofunkcyjne ze sztuczną nawierzchnią.

Kultura i sport

Na mocy art. 7 ust. 1 pkt 9 i 10 ustawy o samorządzie gminnym, Gmina Kozłowo prowadzi działania z zakresu kultury oraz kultury fizycznej i turystyki. Jednostkami realizującymi zadania gminy w omawianym obszarze są:

- Gminne Centrum Kultury i Sportu w Kozłowie;

➤ Gminna Biblioteka Publiczna w Kozłowie.

GCKiS dysponuje świetlicą środowiskową, salami: widowiskową i bankietową, administruje również stadionem w Kozłowie, bazą noclegową oraz wypożyczalnią sprzętu wodnego i rowerów w Szkotowie, a także świetlicami wiejskimi. W 8 działających świetlicach⁶⁵ (Gołębiewo, Sławka Wielka, Turówko, Niedanowo, Zaborowo, Krokowo, Sarnowo, Siemianowo) organizowany jest szereg imprez dla społeczności lokalnej. Warto wskazać wśród nich m.in. Pamiętając o przeszłości – tworzymy przyszłość – Tannenberg 2014, Turniej Wsi Gminy Kozłowo (2013 rok) czy 650-lecie nadania praw wsi Pielgrzymowo, które mają pobudzać aktywność społeczności lokalnej oraz promować Gminę Kozłowo.

W skład Gminnej Biblioteki Publicznej wchodzi biblioteka centralna w Kozłowie oraz filie w Sarnowie (lokal w budynku świetlicy wiejskiej) oraz w Szkotowie (lokal w budynku szkoły podstawowej). Biblioteka nie jest wyłącznie miejscem wypożyczania książek. GBP oprócz księgozbioru, posiada w swych zasobach prasę i kasy do wypożyczeń oraz 5 komputerów z dostępem do Internetu dla osób odwiedzających bibliotekę. Organizuje również imprezy kulturalne oraz akcje upowszechniające czytelnictwo.

Pomoc społeczna

Jednostką realizującą zadania gminy wynikające z ustawy o pomocy społecznej jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kozłowie. GOPS prowadzi ponadto działalność na podstawie m.in. ustawy o zatrudnieniu socjalnym, o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, o dodatkach mieszkaniowych, o świadczeniach rodzinnych, o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, a także organizuje prace społecznie użyteczne w gminie. Usługi socjalne świadczone przez GOPS na rzecz ludności przybierają różnorodne formy. Należy przy tym podkreślić, iż wypłata „zasiłków”, z którymi jest przede wszystkim kojarzona pomoc społeczna, stanowi tylko część zadań ośrodka.

Ważny obszar aktywności GOPS stanowi praca socjalna, czyli interdyscyplinarna działalność zawodowa mająca na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi⁶⁶. Teren gminy jest podzielony na 5 rejonów, z których każdy obsługiwany jest przez jednego pracownika socjalnego. W strukturze GOPS działa ponadto Klub Integracji Społecznej, który świadczy usługi w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej osób długotrwale bezrobotnych i innych grup zagrożonych wykluczeniem społecznym.

W Gminie Kozłowo nie funkcjonują inne niż GOPS placówki zapewniające instytucjonalną pomoc dla osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej. Dlatego też w sytuacjach wymagających wsparcia zewnętrznego, mieszkańcy są kierowani do odpowiednich podmiotów, np. domów pomocy społecznej, ośrodków wsparcia i innych placówek mających siedzibę poza terenem gminy. Należy jednak nadmienić, iż rozpoczęto prace mające na celu utworzenie na terenie gminy Środowiskowego Domu Samopomocy. Placówka ta będzie zlokalizowana w Sarnowie w budynku po byłej szkole podstawowej.

---

⁶⁵ Świetlice w Niedanowie i Turówku zostały zbudowane i wyposażone w ramach projektu współfinansowanego z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013. Wartość całkowita projektu to 600 243,25 zł, przy czym kwota dofinansowania wyniosła 361 951,33 zł, natomiast pozostałe środki pochodziły z budżetu Gminy Kozłowo.

⁶⁶ Art. 6 pkt. 12 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

Istotnym uzupełnieniem działań w zakresie pomocy społecznej są projekty współfinansowane ze środków zewnętrznych. W latach 2010-2014 GOPS Kozłowo, w partnerstwie z GOPS Iłowo-Osada, GOPS Rybno, GOPS Płońnica oraz PUP Działdowo realizował projekt systemowy „Uwierz w siebie – aktywizacja społeczno-zawodowa podopiecznych jednostek pomocy społecznej” (EFS). Jego celem stanowiło zwiększenie aktywności społecznej podopiecznych ośrodków pomocy społecznej, poprzez podniesienie ich zdolności do zatrudnienia i zwiększenie elastyczności zawodowej, odbudowę motywacji oraz przygotowanie do pełnienia ról społecznych. Ponadto, GOPS realizuje projekty o charakterze profilaktycznym i edukacyjnym, skierowane do dzieci i młodzieży z terenu gminy, współfinansowane ze środków MPiPS, w tym: „Bądź asertywny – nie agresywny” (2011 rok), „Przemoc w pytaniach i odpowiedziach” (2013 rok) oraz „Nie bądź obojętny wobec przemocy” (2015 rok).

Opieka zdrowotna

Obecnie zasadniczym elementem opieki zdrowotnej w Polsce są lekarze pierwszego kontaktu, realizujący podstawową opieką zdrowotną (POZ). Zawiera się w niej leczenie oraz profilaktyka chorób, rehabilitacja, orzekanie o stanie zdrowia, a także zapewnienie pacjentom opieki pielęgniarki środowiskowej oraz położnej.

Na terenie gminy funkcjonują przychodnie POZ w Kozłowie („Ośrodek Świadczeń Medycznych” realizuje też usługi rehabilitacyjne) oraz w Szkotowie, indywidualne praktyki pielęgniarek szkolnych oraz jeden gabinet dentystyczny (również w Kozłowie). Na terenie gminy działa ponadto jedna apteka ogólnodostępna. Można uznać, iż istniejąca opieka lekarska zaspokaja podstawowe potrzeby ludności. Natomiast skorzystanie z porad lekarzy specjalistów lub leczenia szpitalnego wymaga wyjazdu poza teren gminy, np. do Nidzicy lub Działdowa.

Bezpieczeństwo publiczne

Na bezpieczeństwo publiczne wpływa ogół warunków i instytucji chroniących życie, zdrowie, mienie obywateli oraz majątek ogólnonarodowy, ustrój i suwerenność państwa przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego, a także przed zjawiskami mogącymi zakłócić normalne funkcjonowanie obywateli, godzącymi w powszechnie przyjęte normy postępowania⁶⁷.

W zakresie analizy strategicznej gminy istotne znaczenie mają zagrożenia o charakterze wewnętrznym: wykroczenia przeciw prawu, zwłaszcza przestępczość, a także konflikty i napięcia społeczne, które mogą rodzić poczucie niesprawiedliwości oraz braku bezpieczeństwa. O stan bezpieczeństwa na terenie Gminy Kozłowo dba Komenda Powiatowa Policji w Nidzicy (2 dzielnicowych), Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Nidzicy oraz jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej w Kozłowie, Szkotowie, Sarnowie, Krokowie, Januszkowie, Gołębiewie i Lipowie.

3.4. Główne problemy i dysfunkcje społeczne

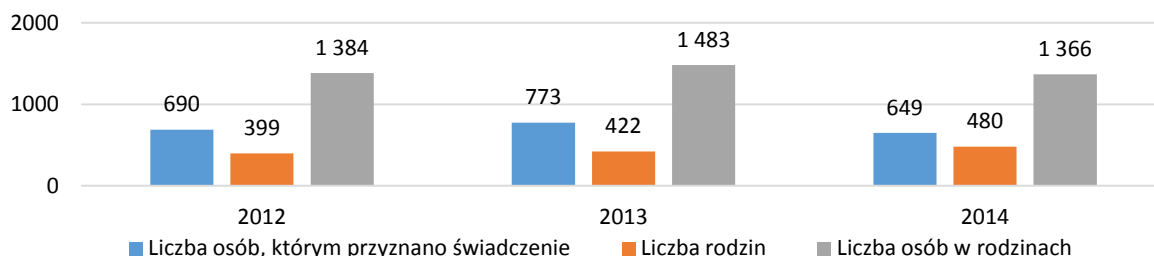
Problem społeczny to pewien stan rzeczywistości, który większość (a przynajmniej znaczna część) społeczeństwa ocenia negatywnie jako rozdzwitek pomiędzy tym jak jest, a tym jak być powinno. Problem to zjawisko niekorzystne również z punktu widzenia państwa, stanowiące wyzwanie dla polityki społecznej, ponieważ utrudnia lub nawet uniemożliwia samodzielne, efektywne funkcjonowanie osób i rodzin.

---

⁶⁷ encyklopedia.pwn.pl/haslo/3876790/bezpieczenstwo-publiczne.html

W 2014 roku z pomocy społecznej w Gminie Kozłowo korzystało 1 366 osób. Świadczenie zostało w tym okresie przyznane 649 osobom, wchodzącym w skład 480 rodzin. Warto zwrócić uwagę na to, że aż 60,2% świadczeniobiorców stanowią osoby długotrwale korzystające z pomocy – odsetek ten wzrósł w 2014 roku w porównaniu do roku 2012 o 17,6 p.p.

Wykres 7. Liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej w Gminie Kozłowo w latach 2012-2014

Źródło: opracowanie własne.

Osoby korzystające z pomocy społecznej w 2014 roku w Gminie Kozłowo stanowiły 10,4% wszystkich jej mieszkańców. Analiza poszczególnych miejscowości wskazuje jednak na duże zróżnicowanie tego odsetka. W ośmiu największych miejscowości gminy⁶⁸ kształtuje się on od 15,5% w Kozłowie do 31,7% w Gołębiewie. W przypadku mniejszych miejscowości występują zarówno takie, gdzie z pomocy społecznej korzysta znikomy odsetek mieszkańców (Sławka Mała – 4,5%; Zakrzewko – 4,7%), jak i te, w których prawie połowa osób żyje w rodzinach korzystających z pomocy (Wierzbowo – 46,3%; Browina – 43,9%).

Dominujące problemy społeczne w Gminie Kozłowo, można określić na podstawie najczęściej występujących powodów udzielania pomocy mieszkańcom przez GOPS. W 2014 roku były to:

- 1) ubóstwo – 354 rodziny; 1 063 osoby w rodzinach;
- 2) bezrobocie – 238 rodzin; 830 osób w rodzinach;
- 3) długotrwała lub ciężka choroba – 202 rodziny; 484 osoby w rodzinach;
- 4) niepełnosprawność – 178 rodzin; 434 osoby w rodzinach;
- 5) bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych – 103 rodziny; 436 osób w rodzinach.

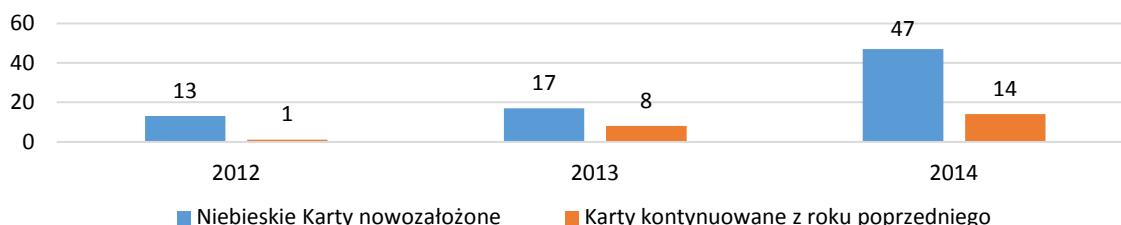
W dalszej kolejności należy wskazać przemoc w rodzinie. W 2014 roku z tego tytułu udzielono pomocy 46 rodzinom, w skład których wchodziło 165 osób. Istotne jest to, że liczba osób, które korzystają z pomocy społecznej ze względu na przemoc w rodzinie z roku na rok rośnie – w porównaniu do 2012 roku liczba rodzin zwiększyła się o 34, natomiast liczba osób w tych rodzinach o 114. Wzrosła również liczba uruchomionych procedur „Niebieskiej Karty” – z 13 w 2012 roku do 47 w 2014 roku. Dane te mogą świadczyć o tym, że problem przemocy w rodzinie jest coraz lepiej rozpoznawany, a świadomość osób nim dotkniętych i chcących zmienić swoją sytuację, wzrasta.

Dominujące problemy społeczne, wynikające ze statystyk pomocy społecznej, stanowią niejednokrotnie *wierzchołek góry lodowej*, pod którym znajdują się inne, często trudniej rozpoznawalne, problemy i dysfunkcje. Wśród nich należy wskazać przede wszystkim różnego rodzaju uzależnienia. Jest to szeroki obszar, a zarazem trudny do badania. Uzależnienie nie jest bowiem pojęciem jednoznacznym. Może dotyczyć osób, które

⁶⁸ Kozłowo, Szkotowo, Sławka Wielka, Sarnowo, Januszkowo, Lipowo, Gołębiewo, Bartki. Analizę przeprowadzono pomiędzy w miejscowościami, w których liczba mieszkańców przekracza 200 osób, ponieważ porównywanie odsetka w dużych i małych miejscowościach byłoby niecelowe.

nadużywają konkretnych substancji: narkotyków (narkomania), leków (lekomania), alkoholu (alkoholizm) czy papierosów (nikotynizm). Może również odnosić się do osób mających silne pragnienie wykonywania jakiejś czynności, np. uzależnienie od gier hazardowych, oglądania telewizji, Internetu czy robienia zakupów.

Wykres 8. Niebieskie Karty założone w Gminie Kozłowo w latach 2012-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GOPS.

Nałóg utrudnia prawidłowe funkcjonowanie psychiczne, fizyczne i społeczne (w konsekwencji może prowadzić nawet do wykluczenia społecznego), a także przynosi różne szkody dla osoby uzależnionej, jej najbliższych, a także całego społeczeństwa. Precyzyjne określenie liczby osób dotkniętych uzależnieniami nie jest możliwe. Jednakże kwestia ta stanowi poważne wyzwanie dla współczesnej polityki społecznej, ponieważ uzależnienie jednej osoby w rodzinie czy najbliższym otoczeniu może silnie, negatywnie wpływać na życie kilkunastu a nawet kilkudziesięciu osób.

Zarówno źródłem jak i konsekwencją wielu dysfunkcji rodzinnych i społecznych jest alkoholizm. Jak szacuje Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, odsetek osób uzależnionych od alkoholu w Polsce wynosi 2%, zaś osób pijących szkodliwie – nawet 5-7%⁶⁹. Ekstrapolacja tych wskaźników na populację gminy Kozłowo daje następujące wyniki szacunkowe: ok. 125 osób uzależnionych oraz 310-430 pijących szkodliwie. Ponadto w najbliższym otoczeniu tych osób może przebywać 6% mieszkańców (małżonkowie lub partnerzy, dzieci, rodzice), czyli ok. 370 osób.

W 2014 roku Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych podjęła czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w placówce leczenia uzależnienia w stosunku do 9 osób, natomiast w ciągu ostatnich sześciu lat – wobec 85 osób. Średniorocznie daje to nieco ponad 14 osób. Liczba ta może wydawać się dość niska w odniesieniu chociażby do liczby mieszkańców gminy, należy jednak pamiętać, że GKRPA podejmuje wskazane wyżej działania przede wszystkim w stosunku do osób pijących w sposób szkodliwy, zagrażających osobom w najbliższym otoczeniu rodzinnym czy sąsiedzkim.

4. Gospodarka

4.1. Podmioty gospodarki narodowej

Na koniec 2014 roku w rejestrze REGON figurowało 247 podmiotów gospodarki narodowej z terenu Gminy Kozłowo, co oznacza, że ich liczba wzrosła w porównaniu do 2013 roku o 16, tj. o 6,9%. Stanowiły one 10,4% podmiotów zarejestrowanych na obszarze powiatu nidzickiego.

⁶⁹ <http://www.parpa.pl/index.php/analizy-badania-raporty/statystyki>

Tabela 10. Wybrane wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w Gminie Kozłowo i powiecie nidzickim w latach 2012-2014

Wyszczególnienie	Gmina Kozłowo			Powiat nidzicki		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Podmioty wpisane do REGON na 10 tysięcy ludności	356	369	396	670	688	701
Jednostki nowo zarejestrowane w REGON na 10 tys. ludności	32	51	50	67	62	67
Jednostki wykreślone z REGON na 10 tys. ludności	30	35	24	49	50	56
Podmioty wpisane do REGON na 1 000 ludności	36	37	40	67	69	70
Podmioty na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	55,5	57,5	62,0	104,3	107	109,6
Osoby fiz. prowadzące działalność gospodarczą na 1 000 ludności	25	26	27	49	50	51
Osoby fiz. prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym	3,8	4,0	4,2	7,7	7,8	7,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Nasylenie podmiotami gospodarczymi w Gminie Kozłowo jest dość niskie. Wskaźnik podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tysięcy ludności w 2014 roku wynosił tu 396, co lokowało ją na 4 miejscu w powiecie nidzickim i na 113 miejscu w województwie⁷⁰. Na każdy 1 000 ludności w gminie przypadało 40 podmiotów, natomiast na każdy 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym – 62 podmioty. Wskaźniki te kształtowały się więc na dużo niższym poziomie niż w całym powiecie, gdzie wynosiły odpowiednio 70 i 109,6 podmiotów. W strukturze podmiotów gospodarki narodowej w Gminie Kozłowo przeważają podmioty sektora prywatnego, stanowiące 91,9% wszystkich podmiotów, podczas gdy sektor publiczny to jedynie 8,1%. Dominują wśród nich osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (68,4% ogółu), następnie należy wskazać samorządowe jednostki prawa budżetowego (6,9%), stowarzyszenia i fundacje (6,1%) oraz spółki handlowe (5,3%).

Tabela 11. Struktura podmiotów gospodarki narodowej z terenu Gminy Kozłowo (31 grudnia 2014)

Wyszczególnienie	Liczba	% podmiotów
Sektor publiczny, w tym:	20	8,1%
- państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	17	6,9%
Sektor prywatny, w tym:	227	91,9%
- osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	169	68,4%
- spółki handlowe	13	5,3%
- spółki cywilne	7	2,8%
- spółdzielnie	4	1,6%
- stowarzyszenia i fundacje	15	6,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Biorąc pod uwagę rodzaj prowadzonej działalności, na terenie Gminy Kozłowo dominują podmioty funkcjonujące w sekcjach F – *Budownictwo* (18,2%) oraz G – *Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle* (17,4%). Mniejszy, ale również znaczący odsetek zalicza się do sekcji A – *Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo* (11,3%), C – *Przetwórstwo przemysłowe* (10,9%) oraz S i T *Pozostała działalność usługowa oraz Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby* (9,3%).

⁷⁰ Dla porównania inne gminy powiatu nidzickiego plasowały się na następujących miejscach: Janowiec Kościelny – 79; Janowo – 77 oraz Nidzica – 31.

Tabela 12. Podmioty gospodarki narodowej według sekcji w Gminie Kozłowo w latach 2012-2014

Wyszczególnienie	2012	2013	2014
Podmioty ogółem	224	231	247
Sekcja A - Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	28	28	28
Sekcja B - Górnictwo i wydobywanie	0	0	0
Sekcja C - Przetwórstwo przemysłowe	23	23	27
Sekcja D - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	2	1	2
Sekcja E - Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	1	1	1
Sekcja F - Budownictwo	50	48	45
Sekcja G - Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	35	39	43
Sekcja H - Transport i gospodarka magazynowa	9	12	11
Sekcja I - Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	4	3	4
Sekcja J - Informacja i komunikacja	1	1	1
Sekcja K - Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	4	5	4
Sekcja L - Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	4	4	5
Sekcja M - Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	5	7	7
Sekcja N - Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	6	8	10
Sekcja O - Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	9	9	9
Sekcja P - Edukacja	14	14	14
Sekcja Q - Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	9	8	8
Sekcja R - Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	6	5	5
Sekcja S i T - Pozostała działalność usługowa oraz Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	14	15	23
Sekcja U - Organizacje i zespoły eksterytorialne	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W strukturze podmiotów gospodarki narodowej w Gminie Kozłowo dominują podmioty zatrudniające do 9 osób – w 2012 roku stanowiły one 94,6% ogółu, natomiast w 2014 roku – 95,1%. Jedynie 11 podmiotów zatrudnia od 10 do 49 osób, natomiast 1 – od 50 do 249 osób.

Tabela 13. Podmioty gospodarki narodowej według klas wielkości w Gminie Kozłowo w latach 2012-2014

Wyszczególnienie	2012	2013	2014
0-9	212	219	235
10-49	11	11	11
50-249	1	1	1
Razem	224	231	247

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

4.2. Rolnictwo

Gmina Kozłowo wykazuje zdecydowanie rolniczy charakter, o czym świadczy struktura użytkowania jej gruntów. Ponad trzy czwarte powierzchni gminy (76,9%) stanowią bowiem użytki rolne, zajmujące łącznie 19 550 ha. Wśród użytków rolnych największą część zajmują grunty orne (79,7%; 15 579 ha), a w następnej kolejności łąki trwałe (10,4%; 2 038 ha) i

pastwiska trwałe (7,6%; 1 493 ha). Pozostałe użytki, takie jak sady, grunty rolne zabudowane i grunty pod rowami stanowią łącznie 2,2% użytków rolnych.

W dalszej kolejności należy wskazać grunty zabudowane i zurbanizowane (830 ha), zajmujące 3,3% obszaru gminy, a w ich ramach tereny komunikacyjne (drogowe i kolejowe; odpowiednio 655 i 41 ha), tereny mieszkaniowe (63 ha) oraz tereny rekreacji i wypoczynku (30 ha). Grunty pod wodami, o powierzchni 478 ha, stanowią 1,9% obszaru gminy i obejmują głównie grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi (424 ha). Do nieużytków zaklasyfikowanych zostało 640 ha gruntu, zajmujących 2,5% terytorium gminy.

Tabela 14. Struktura użytków rolnych na terenie Gminy Kozłowo (31 grudnia 2014)

Wyszczególnienie	Powierzchnia w ha	% użytków rolnych
grunty orne	15 579	79,7%
sady	16	0,1%
łąki trwałe	2 038	10,4%
pastwiska trwałe	1 493	7,6%
grunty rolne zabudowane	322	1,6%
grunty pod rowami	102	0,5%
użytki rolne razem	19 550	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W świetle danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku, na terenie Gminy Kozłowo w tym okresie funkcjonowały 502 gospodarstwa rolne, zajmujące łączną powierzchnię 14 771,27 ha gruntów. Aż 99,2% stanowiły gospodarstwa indywidualne – w liczbie 498 i o łącznej powierzchni 14 150,86 ha, natomiast działalność rolniczą prowadziło 77,7% podmiotów, czyli 390 gospodarstw o powierzchni 14 687,41 ha. W porównaniu do danych PSR przeprowadzonego w 2002 roku, liczba gospodarstw rolnych na terenie gminy zmniejszyła się o 184, czyli o 36,7%, natomiast spadek w przypadku gospodarstw indywidualnych wynosił 37,3%.

Tabela 15. Gospodarstwa rolne w Gminie Kozłowo według PSR 2010

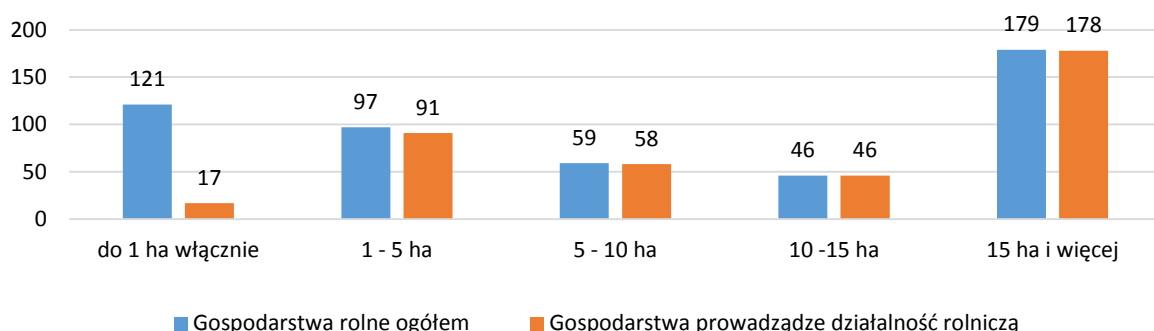
Wyszczególnienie	Gospodarstwa					
	rolne ogółem		indywidualne		prowadzące działalność rolniczą	
	Liczba	Powierzchnia (ha)	Liczba	Powierzchnia (ha)	Liczba	Powierzchnia (ha)
ogółem	502	14 771,27	498	14 150,86	390	14 687,41
do 1 ha włącznie	121	49,09	121	49,09	17	23,06
powyżej 1 ha razem	381	14 722,18	377	14 101,77	373	14 664,35
1 - 5 ha	97	305,28	97	305,28	91	289,21
1 - 10 ha	156	801,27	156	801,27	149	776,63
1 - 15 ha	202	1 438,15	202	1 438,15	195	1 413,51
5 - 10 ha	59	495,99	59	495,99	58	487,42
5 - 15 ha	105	1 132,87	105	1 132,87	104	1 124,30
10 - 15 ha	46	636,88	46	636,88	46	636,88
5 ha i więcej	284	14 416,90	280	13 796,49	282	14 375,14
10 ha i więcej	225	13 920,91	221	13 300,50	224	13 887,72
15 ha i więcej	179	13 284,03	175	12 663,62	178	13 250,84

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Gospodarstwa rolne na terenie Gminy Kozłowo są zróżnicowane pod względem wielkości. W świetle PSR 2010, największy odsetek wśród nich stanowią podmioty o powierzchni od 15 ha

wzwyż (35,7%), jednak prawie jedna czwarta (24,1%) to podmioty o powierzchni do 1 ha włącznie. W dalszej kolejności należy wskazać gospodarstwa od 1 do 5 ha użytków rolnych (19,3%), a następnie od 5 do 10 ha (11,8%) i od 10 do 15 ha (9,2%).

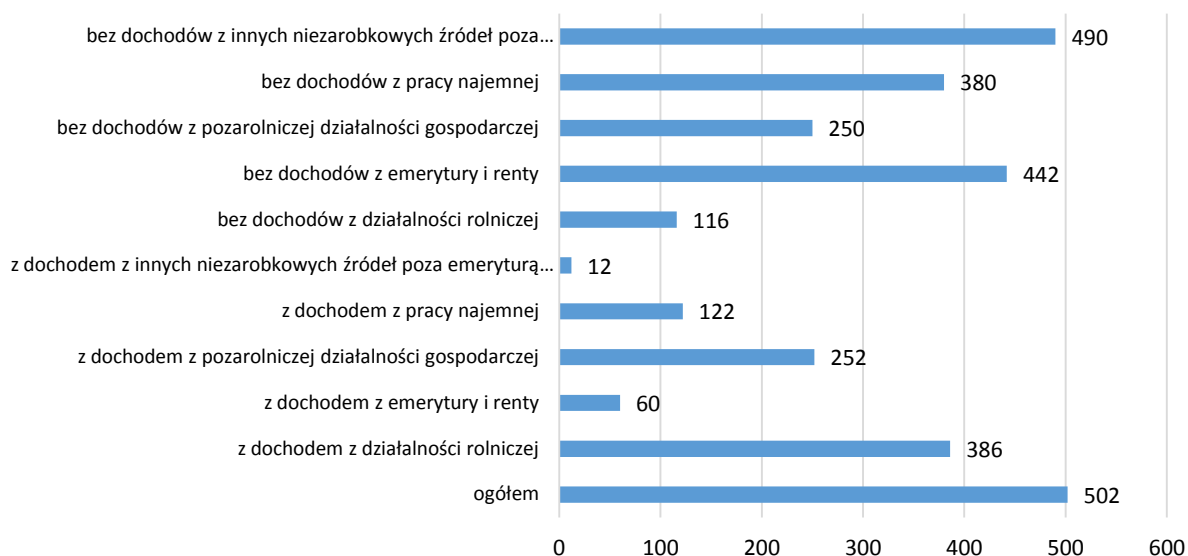
Wykres 9. Gospodarstwa rolne prowadzące działalność rolniczą w Gminie Kozłowo według PSR 2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Większość gospodarstw rolnych z terenu gminy (76,9%) czerpało dochód z prowadzonej działalności rolniczej, podczas gdy brak takiego dochodu deklarowało 23,1%. Inne dochody gospodarstw pochodzą w 50,2% przypadków z pozarolniczej działalności gospodarczej; w 24,3% z pracy najemnej; w 12,0% z emerytur i rent, natomiast w 2,4% z innych niezarobkowych źródeł. Warto zauważyć, że 88,0% gospodarstw funkcjonowało bez dochodów z emerytur i rent,; 75,7% bez dochodów z pracy najemnej, a 48,8% bez dochodów z pozarolniczej działalności gospodarczej. Oznacza to, że dla osób prowadzących gospodarstwa w dużej mierze mają one stanowić ważne źródło utrzymania.

Wykres 10. Dochody gospodarstw rolnych na terenie Gminy Kozłowo (PSR 2010)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Grunty użytkowane przez gospodarstwa rolne na terenie gminy to przede wszystkim użytki rolne (501 gospodarstw, 94,0% powierzchni gruntów), przy czym aż 90,6% gruntów stanowią użytki rolne w dobrej kulturze. Prawie trzy czwarte powierzchni stanowią grunty pod zasiewami (72,2%); 10,6% to łąki trwałe, natomiast 5,6% – pastwiska trwałe. Pozostałe kierunki wykorzystania gruntów przez gospodarstwa rolne w gminie zajmują niewielki odsetek ich powierzchni.

Spośród 326 gospodarstw rolnych deklarujących w PSR 2010 posiadanie gruntów pod zasiewami 316 zasiewało zboża (96,9%); 139 uprawiało ziemniaki(42,6%), 24 uprawy przemysłowe (7,4%), 9 buraki cukrowe (2,8%), natomiast 3 gospodarstwa – warzywa gruntowe (0,9%).

Tabela 16. Struktura użytkowania gruntów przez gospodarstwa rolne na terenie Gminy Kozłowo (PSR 2010)

Wyszczególnienie	Liczba	%	Powierzchnia (ha)	%
grunty ogółem	502	100,0%	14 771,27	100,0%
użytki rolne ogółem	501	99,8%	13 878,16	94,0%
użytki rolne w dobrej kulturze	385	76,7%	13 388,45	90,6%
pod zasiewami	326	64,9%	10 662,14	72,2%
grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	24	4,8%	154,36	1,0%
uprawy trwałe	31	6,2%	155,97	1,1%
sady ogółem	31	6,2%	155,97	1,1%
ogrody przydomowe	38	7,6%	12,86	0,1%
łąki trwałe	282	56,2%	1 569,04	10,6%
pastwiska trwałe	159	31,7%	834,08	5,6%
pozostałe użytki rolne	201	40,0%	489,71	3,3%
lasy i grunty leśne	210	41,8%	449,32	3,0%
pozostałe grunty	338	67,3%	443,79	3,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na powierzchni pod zasiewami w Gminie Kozłowo dominowały zboża, stanowiące 87,1% (9 290,66 ha), przede wszystkim: żyto (2 269,01 ha), pszenżyto ozime (1 559,42 ha), jęczmień jary (1 134,60 ha) oraz owies (818,96 ha). Na 783,08 ha występowały uprawy przemysłowe, natomiast w dalszej kolejności należy wskazać mieszanki zbożowe jare (662,63 ha), pszenżyto jare (446,20 ha), jęczmień ozimy (301,31 ha), ziemniaki (293,26 ha), kukurydzę na ziarno (237,60 ha) oraz pszenicę ozimą (206,99 ha). Uprawa pszenicy jarej zajmowała 93,13 ha, warzyw gruntowych – 47,22 ha, ozimych mieszanek zbożowych – 27,29 ha, natomiast buraków cukrowych niewiele ponad 4 ha.

Gospodarstwa rolne w Gminie Kozłowo trudnią się również hodowlą zwierząt – według informacji PSR, w 2010 roku bydło hodowano w 154 gospodarstwach rolnych, które stanowiły prawie jedną trzecią wszystkich gospodarstw w gminie. W większości tych gospodarstw hodowano krowy (140 gospodarstw; 1 256 zwierząt), jednak większe pogłowie, sięgające prawie 5 tysięcy sztuk, odnotowano w przypadku trzody chlewnej, hodowanej w 45 gospodarstwach.

Tabela 17. Pogłowie bydła w gospodarstwach Gminy Kozłowo (PSR 2010)

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw	Liczba zwierząt
bydło razem	154	2 942
bydło krowy	140	1 256
trzoda chlewna razem	45	4 986
trzoda chlewna lochy	37	792
konie	20	68
drób ogółem razem	91	5 037
drób ogółem drób kurzy	90	3 599

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Ponadto, w 90 gospodarstwach zadeklarowano hodowlę drobiu – 5 037 sztuk, w tym 3 599 sztuk to drób kurzy; a w 20 gospodarstwach – hodowlę koni o łącznym pogłowie 68 sztuk.

Utrzymywanie zwierząt gospodarskich w 2010 roku zadeklarowało łącznie 197 gospodarstw rolnych w gminie.

Podstawowym wyposażeniem gospodarstwa rolnego są ciągniki, wykorzystywane do prac polowych oraz transportu. W świetle informacji pochodzących z PSR 2010, ciągniki znajdowały się w posiadaniu 228 gospodarstw, stanowiących mniej niż połowę wszystkich gospodarstw w gminie. Warto jednak nadmienić, że łączna liczba ciągników w tych gospodarstwach wynosiła 475, co oznacza, że średnio na jedno gospodarstwo wyposażone w ciągnik przypadało 2,1 ciągnika, natomiast na jedno gospodarstwo rolne w gminie jedynie 0,9.

4.3. Turystyka

W świetle danych GUS, na terenie Gminy Kozłowo funkcjonuje jeden obiekt hotelowy⁷¹, o charakterze całorocznym, dysponujący 12 pokojami i 20 miejscami noclegowymi. W 2014 roku przebywało w nim 971 osób, którym udzielono 2 182 noclegi. Byli to przede wszystkim Polacy, którzy stanowili 98,8% wszystkich turystów i skorzystali z 99,1% ogólnej liczby noclegów. Turyści zagraniczni, którzy skorzystali z noclegów w obiekcie to przede wszystkim Niemcy – 8 osób, a także Holendrzy i Brytyjczycy (po 2 osoby).

Tabela 18. Wybrane dane dotyczące obsługi ruchu turystycznego w Gminie Kozłowo w latach 2012-2014

Wyszczególnienie	2012	2013	2014
obiekty	1	1	1
miejsca noclegowe	20	20	20
korzystający z noclegów	795	1 344	971
udzielone noclegi	2 194	2 807	2 182

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wskaźniki dotyczące turystycznych obiektów noclegowych nie są dostępne na poziomie gminy, ale warto przyjrzeć się ich wartościom dla powiatu nidzickiego w odniesieniu do całego województwa warmińsko-mazurskiego. W powiecie funkcjonuje 7 turystycznych obiektów noclegowych, co stanowi zaledwie 1,4% wszystkich tego typu podmiotów w województwie. Na każdy 1 000 ludności przypada tu 8,05 miejsc noclegowych; 446,47 udzielonych noclegów i 182,11 osób korzystających – wartości te są znacznie niższe niż w odniesieniu do województwa, gdzie na 1 000 ludności przypada ponad cztery razy więcej noclegów i osób z nich korzystających.

Tabela 19. Wskaźniki dotyczące turystycznych obiektów noclegowych w województwie warmińsko-mazurskim i powiecie nidzickim w 2014 roku

Wyszczególnienie	Województwo	Powiat
Miejsca noclegowe na 1 000 ludności	27,55	8,05
Udzielone noclegi na 1 000 ludności	1 910,32	446,47
Korzystający z noclegów na 1 000 ludności	761,85	182,11

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

⁷¹ W statystykach GUS do obiektów noclegowych zalicza się hotele, motele, pensjonaty, inne obiekty hotelowe, domy wycieczkowe, schroniska, schroniska młodzieżowe, szkolne schroniska młodzieżowe, ośrodki wczasowe, ośrodki kolonijne, ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, domy pracy twórczej, zespoły ogólnodostępnych domków turystycznych, pola biwakowe, kempingi, obiekty do wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego, zakłady uzdrowiskowe i inne. Statystyki te obejmują obiekty posiadające 10 i więcej miejsc noclegowych.

Warto zauważyć, że powyższe dane nie obejmują obiektów posiadających mniej niż 10 miejsc noclegowych, a więc między innymi gospodarstw agroturystycznych, kwater prywatnych czy pokoi gościnnych, o ile nie spełniają kryterium liczby miejsc. Z tego względu nie pokazują faktycznego stanu ani potencjału turystyki na terenie gminy. Bardziej wartościowe będzie natomiast wskazanie rzeczywistych podmiotów działających w branży turystycznej, takich jak Hotel Mazurskie Marzenie w Januszkowie, Folwark Miłkowiec, Agroturystyka Stara Szkoła w Browinie oraz Agroturystyka Zygmunt Dramiński w Szkotowie.

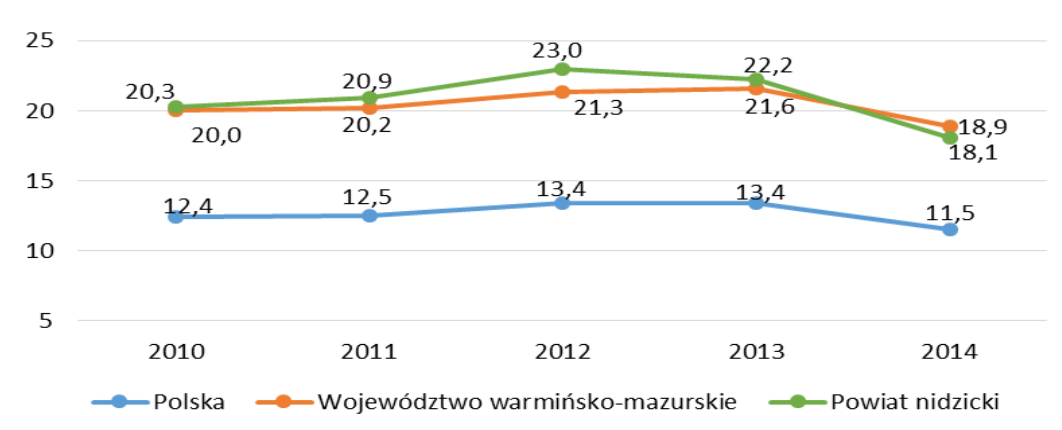
Są to podmioty bardzo zróżnicowane pod względem wielkości, a także zakresu oferowanych usług. Hotel Mazurskie Marzenie oferuje pokoje gościnne, wynajem sal konferencyjnych i szkoleniowych, organizację wesel i innych imprez, obozy sportowe, zielone szkoły oraz zaplecze rekreacyjne. Folwark Miłkowiec to kompleks mieszkaniowy odzwierciedlający lokalny folklor, a także ekologicznie uprawiana żywność. Agroturystyka Stara Szkoła w Browinie również oferuje ekologiczną żywność, ale także atrakcje dla dzieci oraz zaplecze sportowo-rekreacyjne, natomiast agroturystyka w Szkotowie koncentruje się na wynajmie pokoi i domków letniskowych. Wszystkie te podmioty łączy to, że w dużej mierze bazują na lokalnych zasobach – krajobrazowych, środowiskowych, historycznych i turystycznych.

4.4. Stan i struktura bezrobocia rejestrowanego

W świetle ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, bezrobotnym określa się osobę m.in. niezatrudnioną i niewykonywającą innej pracy zarobkowej, gotową i zdolną do podjęcia pracy w pełnym wymiarze czasu oraz zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania powiatowym urzędzie pracy.

Poniższa analiza dotyczy tzw. bezrobocia rejestrowanego, jednak warto zauważyć, że dane, na których się opiera nie pozwalają na określenie skali szerszego zjawiska – braku pracy. Warto pamiętać, że bezrobotni zarejestrowani w PUP to jedynie część osób, które nie posiadają zatrudnienia, natomiast pozostałe nie rejestrują się m.in. ze względu na brak motywacji a nawet niechęć do podjęcia pracy lub innych oferowanych przez urząd form aktywizacji zawodowej, a także ze względu na pracę w *szarej strefie*.

Wykres 11. Stopa bezrobocia w Polsce, województwie warmińsko-mazurskim i powiecie nidzickim w latach 2010-2014

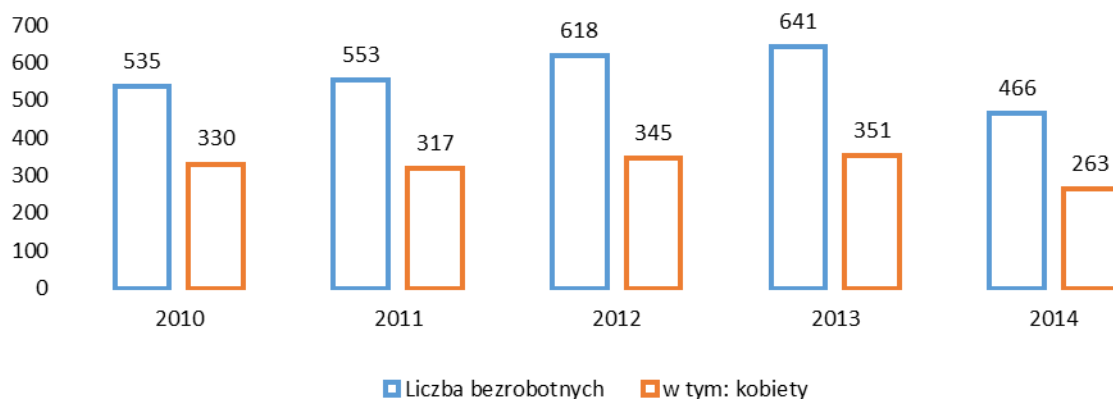
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiecie nidzickim w grudniu 2014 roku wynosiła 18,1%, co oznacza, iż była niższa od stopy wojewódzkiej o 0,7 p.p. Ponadto znacznie spadła w odniesieniu do poprzednich lat – w porównaniu do 2010 roku o 1,9 p.p., natomiast w porównaniu do 2013 roku o 3,5 punktu. Stanowi to odzwierciedlenie tendencji na krajowym

rynku pracy i znajduje swój wyraz w zmniejszeniu liczby bezrobotnych na terenie Gminy Kozłowo.

W grudniu 2014 roku w rejestrze PUP w Nidzicy zarejestrowanych było 466 bezrobotnych mieszkańców Gminy Kozłowo, co oznacza zmniejszenie ich liczby o 69 osób (o 12,9%) w porównaniu do 2010 roku i o 175 osób (o 27,3%) w odniesieniu do 2013 roku. W pięcioletniej perspektywie zmniejszył się również odsetek bezrobotnych w ogóle ludności w wieku produkcyjnym – w 2014 roku ukształtował się na poziomie 11,7%, podczas gdy w 2010 roku wynosił 13,3%. Bezrobotni stanowią 7,5% wszystkich mieszkańców gminy.

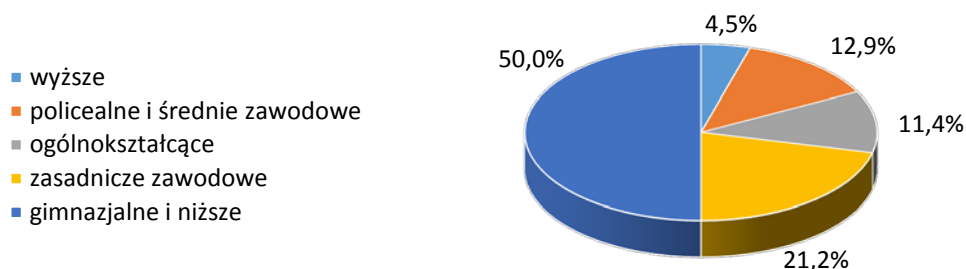
Wykres 12. Liczba bezrobotnych w Gminie Kozłowo w latach 2010-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP w Nidzicy.

Bezrobocie w Gminie Kozłowo jest zróżnicowane pod kątem cech socjodemograficznych osób pozostających w rejestrach PUP. Szczególnie niekorzystna wydaje się struktura ich wykształcenia, ponieważ według stanu na koniec grudnia 2014 roku połowa bezrobotnych z obszaru Gminy ukończyła jedynie gimnazjum bądź szkołę podstawową lub nie ukończyła żadnej szkoły. Na drugim miejscu należy wskazać osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (21,2%), a następnie policealnym i średnim zawodowym (12,9%) oraz ogólnokształcącym (11,4%). Dyplomem szkoły wyższej dysponuje 4,5% bezrobotnych.

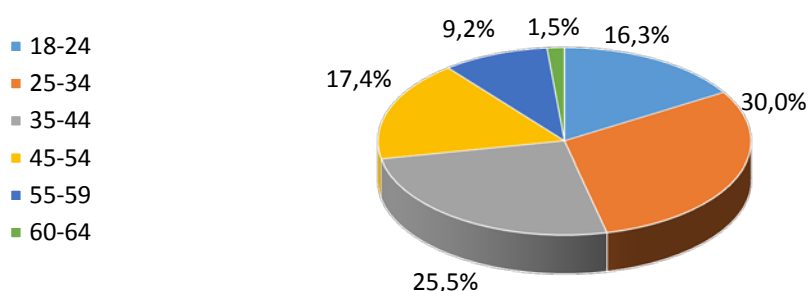
Wykres 13. Struktura wykształcenia bezrobotnych mieszkańców Gminy Kozłowo (31 grudnia 2014)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP w Nidzicy.

Analiza struktury wiekowej bezrobotnych z terenu Gminy Kozłowo wskazuje na przewagę ludzi młodych – prawie połowa (46,3%) nie ukończyła jeszcze 35 roku życia, natomiast więcej niż jedna czwarta (25,5%) znajduje się w przedziale od 35 do 44 lat. W dalszej kolejności należy wskazać osoby od 45 do 54 lat, które stanowią 17,4% ogółu bezrobotnych oraz osoby w najstarszych kategoriach wiekowych, czyli powyżej 55 roku życia (10,7%).

Wykres 14. Struktura wiekowa bezrobotnych mieszkańców Gminy Kozłowo (31 grudnia 2014)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP w Nidzicy.

Czynniki takie jak wiek czy wykształcenie osób bezrobotnych mają istotny wpływ na czas ich pozostawiania bez pracy. W analizowanym okresie prawie połowa (43,6%) bezrobotnych figurowała w rejestrach PUP przez okres dłuższy niż rok. Osoby te, w sytuacji przedłużającego się czasu dezaktywacji zawodowej, w dużym stopniu zagrożone są wykluczeniem społecznym. Pozytywnie należy natomiast traktować fakt, że 41,2% bezrobotnych Gminy Kozłowo pozostaje w rejestrze PUP co najwyżej 6 miesięcy.

W szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy są osoby długotrwale bezrobotne, których czas pozostawiania w rejestrach PUP wydłuża się, a różnego rodzaju formy aktywizacji nie przynoszą spodziewanych efektów. Osoby te stanowią ponad połowę (56,9%) bezrobotnych z terenu Gminy Kozłowo. Często długotrwale bezrobocie wynika z nakładania się czynników i barier utrudniających znalezienie zatrudnienia, takich jak brak lub niedostateczne kwalifikacje zawodowe, brak doświadczenia zawodowego, niepełnosprawność lub starszy wiek. W Gminie Kozłowo aż 39,9% bezrobotnych nie posiada kwalifikacji zawodowych, bądź ich kwalifikacje są niewystarczające w odniesieniu do zapotrzebowania rynku pracy, natomiast 24,9% nie ma żadnego doświadczenia zawodowego.

W świetle znowelizowanej ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy do grup znajdujących się w szczególnej sytuacji zalicza się następujące⁷²:

- bezrobotni do 30 roku życia (167 osób; 33,1% ogółu bezrobotnych);
- długotrwale bezrobotni (284 osoby; 56,2%);
- bezrobotni powyżej 50 roku życia (101 osób; 20,0%);
- osoby korzystające ze świadczeń z pomocy społecznej (1 osoba; 0,2%);
- osoby posiadające co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia lub co najmniej 1 dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia (116 osób; 23,0%);
- osoby niepełnosprawne (28 osób; 5,5%).

Wraz z nowelizacją w/w ustawy, na powiatowe urzędy pracy został nałożony obowiązek ustalenia dla każdego bezrobotnego, niezwłocznie po rejestracji, profilu pomocy, oznaczającego właściwy ze względu na jego potrzeby zakres form pomocy. Na koniec marca 2015 roku liczba bezrobotnych z ustalonym profilem pomocy wyniosła 477, z czego:

- *profil I* oznaczający pośrednictwo pracy i w uzasadnionych przypadkach poradnictwo zawodowe i inne formy pomocy ustalono dla 8 osób;
- *profil II* wskazujący na usługi i instrumenty rynku pracy, działania aktywizacyjne oraz inne formy z wyłączeniem Programu Aktywizacja i Integracja – dla 262 osób;

⁷² Dane dotyczące grup w szczególnej sytuacji na rynku pracy oraz bezrobotnych według profili zostały podane za pierwszy kwartał 2015 roku, ponieważ grupy te zostały wyodrębnione w statystyce publicznych służb zatrudnienia dopiero od początku 2015 roku.

- *profil III* oznaczający Program Aktywizacja i Integracja, działania aktywizacyjne zlecone przez urząd pracy, programy specjalne, skierowanie do zatrudnienia wspieranego u pracodawcy lub podjęcia pracy w spółdzielni socjalnej zakładanej przez osoby prawne oraz w uzasadnionych przypadkach poradnictwo zawodowe – dla 207 osób.

W świetle powyższych danych, okazuje się, że większość bezrobotnych będzie wymagała podejmowania szeregu działań w kierunku ich aktywizacji, natomiast jedynie 8 osób, stanowiących 1,7% bezrobotnych z ustalonym profilem, ma dużą szansę na znalezienie zatrudnienia w krótkim czasie.

5. Infrastruktura techniczna

5.1. Zasoby mieszkaniowe

Zasoby mieszkaniowe stanowią ogół zamieszkałych i niezamieszkałych mieszkań znajdujących się w budynkach, zarówno mieszkalnych, jak i niemieszkalnych. Ich liczba oraz stan techniczny w bezpośredni sposób przekładają się na jakość życia mieszkańców. Tymczasem obraz mieszkalnictwa w Polsce to przede wszystkim przeludnienie dotyczące prawie co drugiego Polaka, aż 2,6 mln (19% ogółu) nieruchomości bez centralnego ogrzewania, 914 tysięcy mieszkań (7%) bez splukiwanego ustępu oraz 462 tys. mieszkań (3%) bez bieżącej wody oraz. Ponadto, więcej niż 10% Polaków boryka się z problemem złego stanu technicznego mieszkania, przejawiającym się przede wszystkim w przeciekającym dachu oraz zawilgoceniu ścian i podłóg⁷³, co uniemożliwia bądź utrudnia bieżące naprawy i remonty, a także może powodować problemy ze zdrowiem.

W świetle statystyk GUS, zasoby mieszkaniowe w Gminie Kozłowo w ostatnich latach wzrosły, jednak w niewielkim stopniu. W 2014 roku znajdowały się tu 933 budynki mieszkalne z 1 739 mieszkaniami i 6 249 izbami. Łączna powierzchnia użytkowa mieszkań wynosiła 114 403 m². W porównaniu do 2010 roku liczba budynków mieszkalnych zwiększyła się o 27, czyli o 3,0%, natomiast liczba mieszkań – o 27 (tj. o 1,6%).

Tabela 20. Dynamika zmian zasobów mieszkaniowych w Gminie Kozłowo w latach 2010-2014

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Budynki mieszkalne	906	917	925	929	933
Mieszkania	1 712	1 716	1 724	1 733	1 739
Izby	6 109	6 136	6 183	6 216	6 249
Powierzchnia użytkowa mieszkań (m ²)	110 404	111 257	112 585	113 485	114 403

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Przeciętna powierzchnia użytkowa przypadająca na jedno mieszkanie w gminie wynosi 65,8 m², co oznacza, że mieszkania są tu mniejsze niż średnio w województwie warmińsko-mazurskim (o 2,1 m²) czy w powiecie nidzickim (o 5,1 m²). Różnice będą jeszcze większe, jeżeli porównanie obejmie tylko tereny wiejskie – wtedy przeciętna powierzchnia mieszkania na obszarach wiejskich województwa wyniesie 80,6 m², natomiast powiatu – 73,5 m², a różnice wobec wartości dla gminy ukształtują się na poziomie odpowiednio 14,8 i 7,7 m².

⁷³ <http://www.nieruchomosci.egospodarka.pl/122577,Co-5-mieszkanie-bez-ogrzewania-co-10-bez-lazienki,1,80,1.html>.

Tabela 21. Dynamika wybranych wskaźników dotyczących zasobów mieszkaniowych w województwie warmińsko-mazurskim, powiecie nidzickim i Gminie Kozłowo w latach 2010-2014

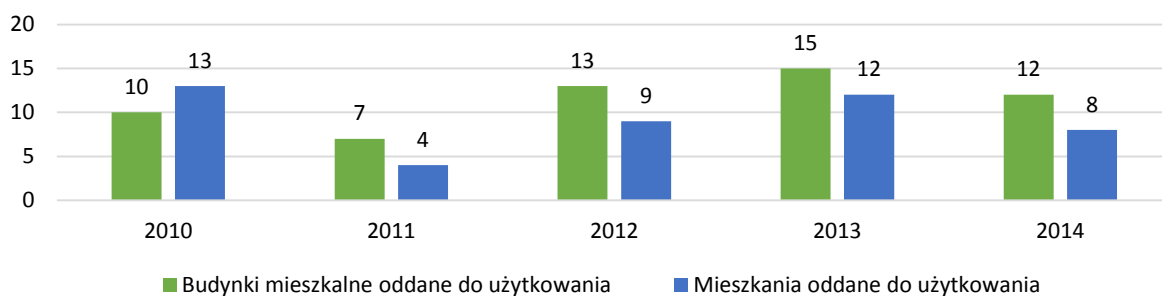
Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania (m²)					
Województwo warmińsko-mazurskie	66,9	67,2	67,5	67,7	67,9
Powiat nidzicki	68,8	69,3	69,9	70,5	70,9
Gmina Kozłowo	64,5	64,8	65,3	65,5	65,8
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę (m²)					
Województwo warmińsko-mazurskie	22,2	22,5	22,9	23,3	23,6
Powiat nidzicki	20,4	20,8	21,2	21,7	22,0
Gmina Kozłowo	17,4	17,6	17,9	18,1	18,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na jednego mieszkańca Gminy Kozłowo w 2014 roku przypadało średnio 18,4 m² powierzchni użytkowej mieszkania, czyli o 5,2 m² mniej niż w województwie oraz o 3,6 m² mniej od wartości w powiecie. Biorąc w tym przypadku pod uwagę jedynie wartości dla obszarów wiejskich, okazuje się, że powierzchnia przypadająca na mieszkańca obszarów wiejskich województwa rośnie do 24,2 m², natomiast powierzchnia na mieszkańca powiatu spada do 21,5 m². Różnice pomiędzy wartościami tego wskaźnika odnotowywanymi na poziomie gminy będą wynosić odpowiednio 5,8 i 3,1 m². Warto nadmienić, iż zarówno przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań w gminie, jak i powierzchnia przypadająca na osobę, w latach 2010-2014 systematycznie rosną.

Rozwój zasobów mieszkaniowych w gminie jest umiarkowany. W 2014 roku do użytkowania oddano 12 budynków mieszkalnych i 8 mieszkań, natomiast od 2010 roku – łącznie 57 budynków oraz 46 mieszkań. W zdecydowanej większości, bo aż 82,6% przypadków, były to nowe mieszkania wybudowane przez inwestorów indywidualnych na potrzeby własne, czyli tzw. budownictwo jednorodzinne.

Wykres 15. Budynki mieszkalne i mieszkania oddane do użytkowania w Gminie Kozłowo w latach 2010-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Część zasobów mieszkaniowych pozostaje w posiadaniu gminy. Są to zasoby komunalne udostępniane mieszkańcom jako mieszkania komunalne – w 2014 roku było 36 takich mieszkań albo mieszkania (lokale) socjalne, których gmina posiada 11. W latach 2012-2014 liczba wniosków złożonych na mieszkanie z zasobów komunalnych gminy wyniosła 29, przy czym w 2014 roku nie było żadnego takiego wniosku. Na mieszkanie socjalne oczekiwało wtedy 7 osób.

Analiza wyposażenia mieszkań zlokalizowanych na terenie Gminy Kozłowo w urządzenia techniczno-sanitarne wskazuje na istotne różnice w porównaniu do obszarów wiejskich

województwa warmińsko-mazurskiego i powiatu nidzickiego. W 2013 roku⁷⁴ w instalacje wodociągowe wyposażonych było tu 66,8% mieszkań, podczas gdy na obszarach wiejskich średnio w województwie 91,7%, natomiast w powiecie 84,2%.

Tabela 22. Odsetek mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne na obszarach wiejskich w latach 2010-2013

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013
Wodociąg				
Województwo warmińsko-mazurskie	91,4	91,5	91,6	91,7
Powiat nidzicki	83,7	83,8	84,0	84,2
Gmina Kozłowo	66,4	66,4	66,6	66,8
Łazienka				
Województwo warmińsko-mazurskie	81,0	81,2	81,4	81,6
Powiat nidzicki	73,6	73,8	74,1	74,5
Gmina Kozłowo	63,1	63,2	63,3	63,5
Centralne ogrzewanie				
Województwo warmińsko-mazurskie	67,8	68,1	68,4	68,8
Powiat nidzicki	67,7	68,0	68,4	68,8
Gmina Kozłowo	69,5	69,5	69,7	69,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Podobnie sytuacja wygląda w przypadku wyposażenia w łazienki, rozumianej jako urządzenia kąpielowe i/lub prysznice z odpływem wody. W gminie posiada je 63,5% mieszkań, podczas gdy w powiecie 74,5%, a w województwie 81,6% - w obu przypadkach mowa jest o obszarach wiejskich. Centralne ogrzewanie posiada 69,8% mieszkań na terenie gminy, czyli o 1 p.p. więcej niż w pozostałych porównywanych obszarach. Warto nadmienić, że w latach 2010-2013 odsetek mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne systematycznie wzrastał, aczkolwiek w niewielkim stopniu.

5.2. Sieć komunikacyjna

Na sieć komunikacyjną Gminy Kozłowo składają się przede wszystkim drogi. W bliskiej odległości przebiega droga krajowa nr 7, która umożliwia komunikację z Warszawą (ok. 160 km) i Gdańskiem (ok. 195 km), a poprzez drogę nr 51 – ze stolicą województwa warmińsko-mazurskiego, Olsztynem (ok. 60 km).

Tabela 23. Drogi powiatowe przebiegające przez terytorium Gminy Kozłowo

Lp.	Nr drogi	Przebieg drogi	Długość (km)
1.	1253 N	Rychnowo – Pacótkowo – Zybułtowo – Wierzbowo – Klęczkowo – Komorniki	16,165
2.	1264 N	Leszcz – Jankowice – Rączki – Moczysko	25,126
3.	1304 N	dr. woj. nr 544 – Jabłonowo – Niechłonin – Narzym – Wola (dr. nr 1548 N)	2,820
4.	1530 N	Januszkowo – Frąknowo – Wietrzychowo	8,121
5.	1538 N	Sątop – Szerokopaś – Nidzica (dr. nr 545)	11,530
6.	1540 N	Turowo – Turówko – Wronowo	5,113
7.	1546 N	dr. nr 1253 N – Kozłowo	4,031
8.	1548 N	dr. nr 1587 N – Krokowo – Napierki	11,605
9.	1550 N	Kozłowo – Zaborowo – Kanigowo	12,298
10.	1552 N	Zakrzewo – Zalesie – Zaborowo	7,120
11.	1558 N	Krokowo – Powierz – Janowiec Kościelny (dr. nr 1560 N)	12,668
12.	1585 N	Mielno – Rączki (dr. nr 1264 N)	7,700

⁷⁴ Brak danych za 2014 rok.

13.	1587 N	Szkotowo – Rogóż – Kozłówko – Zakrzewo – Sarnowo – Działdowo (ul. Nidzicka)	21,011
14.	1589 N	Nidzica – Zaborowo (dr. nr 1550 N)	8,102
15.	1597 N	Szymany – Szkudaj	4,168
16.	1611 N	Kownatki – Kamionka	4,278
17.	1904 N	Klęczkowo – Krasnołąka – gr. pow. – Sarnowo	1,707
18.	1906 N	Zalesie – Krokowo	4,243
RAZEM			167,806

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kozłowo”, Uchwała Nr XXXII/276/2013 Rady Gminy w Kozłowie z dnia 18 lipca 2013 r.

Szkielet wewnętrznego układu drogowego tworzą dwie drogi wojewódzkie: nr 545 Działdowo-Szczytno oraz nr 538 Nowe Miasto Lubawskie-Olszewo. Przez gminę przebiega ponadto osiemnaście dróg powiatowych o łącznej długości 167,806 km.

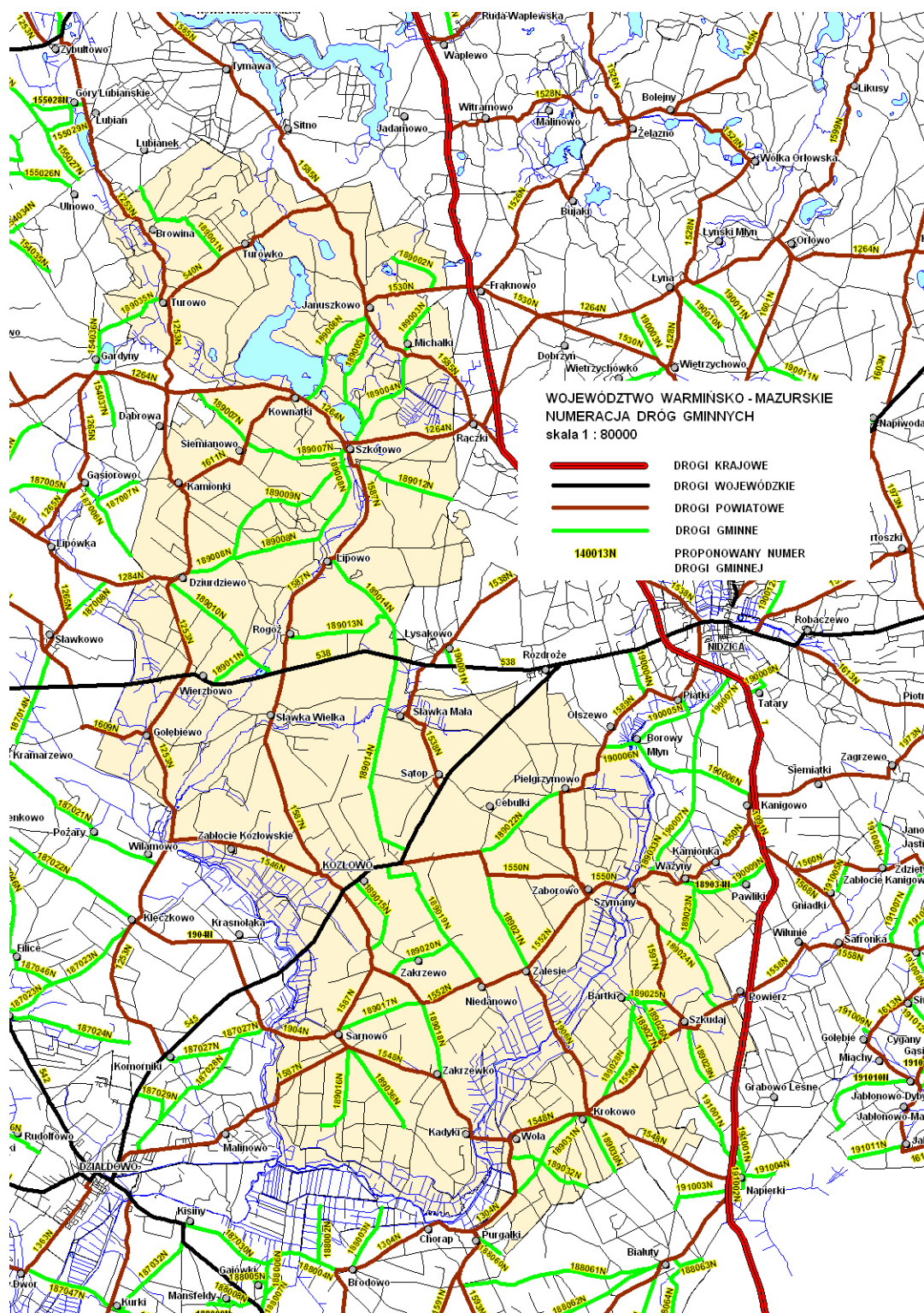
Tabela 24. Wykaz dróg gminnych Gminy Kozłowo

Lp.	Numer drogi	Przebieg drogi	Długość (km)
1.	189001 N	gr. gm. – Borowina – Turówko	3,6
2.	189002 N	gr. gm. (Frąknowo) – Januszkowo	2,0
3.	189003 N	gr. gm. (Frąknowo) – Michałki	2,2
4.	189004 N	Michałki – Szkotowo	3,4
5.	189005 N	Januszkowo – dr. gm. nr 189004 N	2,4
6.	189006 N	Januszkowo – Kownatki	2,8
7.	189007 N	dr. pow. nr 1264 N – Siemianowo – Szkotowo	4,0
8.	189008 N	Szkotowo – Dziurdziewo	5,0
9.	189009 N	dr. gm. nr 189008 N (Szkotowo) – dr. gm. nr 189008 N (Kamionki kol.)	4,0
10.	189010 N	Dziurdziewo – dr. woj. nr 538	3,2
11.	189011 N	Wierzbowo – Rogóż kol.	1,0
12.	189012 N	Szkotowo – gr. gm. (Załużki)	2,2
13.	189013 N	Rogóż – Rogózek	3,0
14.	189014 N	Lipowo – Sławka Mała – Kozłowo	9,3
15.	189015 N	Kozłówko – dr. pow. nr 1587 N	1,7
16.	189016 N	Sarnowo – Sarnowo kol.	4,6
17.	189017 N	Sarnowo – dr. pow. nr 1552 N	2,2
18.	189018 N	dr. pow. nr 1552 N – Zakrzewko	2,3
19.	189019 N	Kozłowo – Niedanowo	4,2
20.	189020 N	Zakrzewo – dr. gm. nr 189019 N	2,0
21.	189021 N	dr. pow. nr 1550 N – Zalesie	3,0
22.	189022 N	Pielgrzymowo – dr. pow. nr 1550 N	2,5
23.	189023 N	Ważyny – dr. gm. nr 189024 N	2,8
24.	189024 N	dr. pow. nr 1597 N – Górowo	1,8
25.	189025 N	Bartki – dr. pow. nr 1597 N	1,5
26.	189026 N	Bartki – dr. pow. nr 1558 N	1,1
27.	189027 N	Bartki – dr. pow. nr 1558 N	1,5
28.	189028 N	Bartki - dr. pow. nr 1558 N	2,5
29.	189029 N	Szkudaj – gr. gm. (dr. kraj. nr 7)	2,5
30.	189030 N	Kozłowo – gr. gm. (Białuty)	1,9
31.	189031 N	Krokowo – dr. pow. nr 1304 N	2,7
32.	189032 N	Wola – gr. gm. (Białuty)	2,1
33.	189033 N	gr. gm. – dr. pow. nr 1550 N	1,0
34.	189034 N	gr. gm. – Ważyny	1,2
35.	189035 N	gr. gm. – Turowo	1,1
36.	189036 N	Sarnowo – Zakrzewko kol.	2,4
RAZEM			96,7

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kozłowo”, Uchwała Nr XXXII/276/2013 Rady Gminy w Kozłowie z dnia 18 lipca 2013 r.

Istotny element układu drogowego Gminy Kozłowo stanowią drogi gminne, których łączna długość wynosi 96,7 km, w tym 75,9 km to drogi o powierzchni bitumicznej, natomiast 20,8 – o powierzchni gruntowej.

Rysunek 7. Mapa sieci drogowej Gminy Kozłowo

Źródło: UG w Kozłowie.

Elementem infrastruktury komunikacyjnej na terenie gminy jest linia kolejowa jednotorowa zelektryfikowana nr 216 (Działdowo – Olsztyn Główny).

Przez teren Gminy Kozłowo przebiegają trzy szlaki rowerowe, stanowiące element międzyregionalnej trasy rowerowej, która łączy Nidzicę z Działdowem. Szlak niebieski (20,6 km) rozpoczyna się i kończy w Szkotowie, przebiegając przez Kownatki, Turowo, Turówko i Januszkowo. Szlak zielony (36,6 km) swój początek i koniec ma w Kozłowie, a jego trasa obejmuje Sarnowo, Niedanowo, Zaborowo, Szymany, Ważyny, Kamionkę, Kanigowo, Borowy Młyn, Piątki, Olszewo i Pielgrzymowo. Z miejscowości Piątki można natomiast szlakiem czerwonym (3 km), o charakterze łącznikowym, dojechać bezpośrednio do Nidzicy.

5.3. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna

Zaopatrzenie w wodę poprzez sieć wodociągową jest jednym z głównych czynników decydujących o jakości życia i pracy ludności na obszarach wiejskich, a także podstawowym elementem oceny stopnia rozwoju wsi. Wobec zwiększającego się zapotrzebowania na wodę, coraz większego stopnia zanieczyszczenia wód powierzchniowych oraz występujących okresach suszy, w ostatnich latach w Polsce położono nacisk na rozbudowę sieci wodociągów zbiorowych na obszarach wiejskich. Zapewniają one bowiem stały dopływ wody, odpowiednią ich jakość oraz ciśnienie⁷⁵.

W świetle danych GUS długość czynnej sieci wodociągowej na terenie Gminy Kozłowo wynosi obecnie 32,2 km, co oznacza iż w porównaniu do 2010 roku zwiększyła się o 1,4 km (o 4,5%). Systematycznie, aczkolwiek w niewielkim stopniu rośnie również liczba przyłączy do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania – w okresie 2010-2014 miał miejsce wzrost o 65 szt, czyli o 11,0%. Warto zauważyć, iż pomimo tego, że coraz więcej budynków posiada przyłącze do wodociągu, zmniejszyła się ilość wody dostarczonej gospodarstwom domowym – o 10,8 dam³, tj. o 9,4%, spada również zużycie wody na 1 mieszkańca (o 1,3 m³) oraz na 1 korzystającego (o 0,2 m³).

Tabela 25. Wybrane dane dotyczące sieci wodociągowej w Gminie Kozłowo w latach 2010-2014

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Długość czynnej sieci rozdzielczej (km)	30,8	32,2	32,2	32,2	32,2
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania (szt)	593	632	635	640	658
Woda dostarczona gospodarstwom domowym (dam ³)	114,8	106,7	112,3	113,2	104,0
Zużycie wody w gospodarstwach domowych ogółem na 1 mieszkańca (m ³)	18,0	16,9	17,8	18,0	16,7
Zużycie wody w gospodarstwach domowych ogółem na 1 korzystającego (m ³)	24,0	22,3	23,5	23,8	bd.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Sieć wodociągowa nie obejmuje obszaru całej gminy. Połączonych jest nią na ogół kilka miejscowości korzystających z jednego z piętnastu ujęć wody. W sieć wodociągową wyposażone są następujące miejscowości: Turowo (ujęcie wody w Turowie), Turówko (ujęcie wody w Turówku), Michałki, Januszkowo (ujęcie wody w Januszkowie), Kownatki, Szkotowo, Lipowo (ujęcie wody w Szkotowie), Kamionki (ujęcie wody w Kamionkach), Siemianowo (ujęcie wody w Siemianowie), Sławka Wielka (ujęcie wody w Sławce Wielkiej), Gołębiewo (ujęcie wody w Gołębiewie), Sątóp, Cebulki, Zaborowo (ujęcie wody w Cebulkach), Kozłowo (ujęcie wody w Kozłowie), Sarnowo (ujęcie wody w Sarnowie), Zakrzewo (ujęcie wody w

⁷⁵ S. Piszczek, *Zróźnicowanie przestrzenne wybranych elementów infrastruktury technicznej na obszarach wiejskich Polski ze szczególnym uwzględnieniem województwa kujawsko-pomorskiego* (<http://foliags-o.geo.uni.lodz.pl/folia13/piszczek.pdf>).

Zakrzewie), Niedanowo (ujęcie wody w Niedanowie), Krokowo (ujęcie wody w Krokowie) oraz Bartki, Szkudaj i Górowo (ujęcie wody w Powierzu).

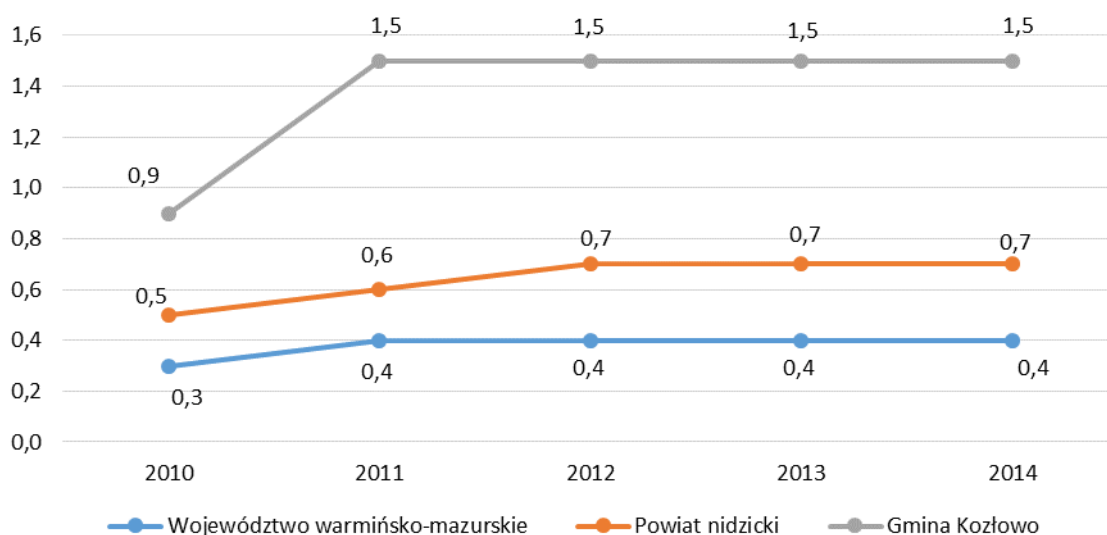
Tabela 26. Wybrane dane dotyczące sieci kanalizacyjnej w Gminie Kozłowo w latach 2010-2014

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej (km)	26,5	48,4	48,4	48,4	48,4
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	146	215	218	218	241
Ścieki odprowadzone (dam ³)	24	60	63	73,0	168,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W analizowanym okresie miał miejsce bardziej dynamiczny, niż w przypadku sieci wodociągowej, rozwój sieci kanalizacyjnej. W 2014 roku jej długość wynosiła 48,4 km, co oznacza, iż wzrosła w porównaniu do 2010 roku o 21,9 km (o 82,6%). Liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania zwiększyła się natomiast ze 146 do 241, czyli o 95 szt (o 65,1%). W sieć kanalizacyjną wyposażone są miejscowości Januszkowo, Szkotowo, Lipowo, Sątóp, Turowo, Turówko, Sławka Wielka, a także częściowo Kownatki, Kozłowo i Cebulki.

Wykres 16. Długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej w województwie warmińsko-mazurskim, powiecie nidzickim oraz Gminie Kozłowo w latach 2010-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Warto zauważyć, iż stan i kierunki rozwoju infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej w Gminie Kozłowo odbiegają od powszechnych trendów. Otóż, na obszarach wiejskich zwykle obserwowane są dysproporcje pomiędzy długością sieci kanalizacyjnej i wodociągowej, jednak to sieć wodociągowa rozwija się znacznie szybciej. W Gminie Kozłowo czynna sieć kanalizacyjna jest dłuższa od wodociągowej o 16,2 km, a relacja długości sieci kanalizacyjnej do wodociągowej wynosi 1,5. Dla porównania, w całym województwie warmińsko-mazurskim wskaźnik ten kształtuje się na poziomie 0,4, natomiast w powiecie nidzickim wynosi 0,7.

Nadal jednak odsetek ludności korzystającej z instalacji kanalizacyjnej w Gminie Kozłowo jest znacznie niższy niż odsetek korzystających z instalacji wodociągowej – w 2013 roku kształtowały się one na poziomie odpowiednio 75,9% i 28,8%. Może to oznaczać, że wodociąg dostępny jest w większym stopniu dla mieszkańców, którzy mieszkają w miejscach

zwartej zabudowy. Gmina Kozłowo charakteryzuje się bowiem dużym rozproszeniem i znacznymi odległościami niektórych miejscowości do Kozłowa i Szkotowa, gdzie znajdują się oczyszczalnie ścieków. Ponadto liczba przyłączy do sieci kanalizacyjnej, pomimo dużej dynamiki wzrostu w ostatnich latach, nadal jest dużo mniejsza niż w przypadku wodociągu.

Tabela 27. Odsetek ludności korzystającej z instalacji wodociągowej i kanalizacyjnej w województwie warmińsko-mazurskim, powiecie nidzickim oraz Gminie Kozłowo w latach 2010-2013

Wyszczególnienie	Wodociąg				Kanalizacja			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Województwo warmińsko-mazurskie	76,3	76,9	77,3	77,7	26,5	28,7	31,0	32,3
Powiat nidzicki	71,5	72,3	72,5	73,0	24,0	26,4	29,7	31,3
Gmina Kozłowo	75,2	75,7	75,8	75,9	24,8	28,6	28,8	28,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Niezbędny element ochrony wód, a także ochrony sanitarnej ludności, obok sprawnie funkcjonującej sieci kanalizacyjnej, stanowią oczyszczalnie ścieków. Na terenie Gminy Kozłowo funkcjonują dwie biologiczne oczyszczalnie: w Kozłowie i Szkotowie. W 2014 roku korzystało z nich 4 300 osób, które stanowiły ponad 69% mieszkańców gminy. Do oczyszczalni odprowadzonych zostało 168 dam³ ścieków, czyli o 144 dam³ (o 600%) więcej niż w 2010 roku⁷⁶. Na terenie gminy funkcjonują ponadto 302 zbiorniki bezodpływowe, tzw. szamba, a także 10 przydomowych oczyszczalni ścieków. W porównaniu do 2008 roku liczba szamb zmniejszyła się o 20 szt, tj. o 6,2%.

5.4. Gospodarka odpadami

W związku z nowelizacją ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, z dniem 1 lipca 2013 roku został wprowadzony nowy system gospodarki odpadami komunalnymi. Utrzymanie czystości i porządku w gminie należy do jej zadań własnych, przy czym szczególnie istotne jest tworzenie warunków do tego niezbędnych, takich jak m.in.:

- ❖ tworzenie warunków do wykonywania prac związanych z utrzymaniem czystości i porządku na terenie gminy lub zapewnienie wykonania tych prac przez tworzenie odpowiednich jednostek organizacyjnych;
- ❖ obejmowanie wszystkich właścicieli nieruchomości na terenie gminy systemem gospodarowania odpadami komunalnymi;
- ❖ nadzorowanie gospodarowania odpadami komunalnymi, w tym realizacja zadań powierzonych podmiotom odbierającym odpady komunalne od właścicieli nieruchomości;
- ❖ tworzenie punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych w sposób zapewniający łatwy dostęp dla wszystkich mieszkańców gminy, które zapewniają przyjmowanie co najmniej takich odpadów komunalnych jak: przeterminowane leki i chemikalia, zużyte baterie i akumulatory, zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny, meble i inne odpady wielkogabarytowe, zużyte opony, odpady zielone oraz odpady budowlane i rozbiórkowe stanowiące odpady komunalne;
- ❖ zapewnienie osiągnięcia odpowiednich poziomów recyklingu;
- ❖ prowadzenie działań informacyjnych i edukacyjnych w zakresie prawidłowego gospodarowania odpadami komunalnymi.

⁷⁶ Skrót „dam³” oznacza dekametr³, czyli jednostkę objętości równą 10 m³.

Właściciele nieruchomości, w świetle ww. ustawy, zobowiązani są natomiast m.in. do wyposażenia nieruchomości w pojemniki służące do zbierania odpadów komunalnych oraz utrzymywania tych pojemników w odpowiednim stanie sanitarnym, porządkowym i technicznym oraz zbierania powstałych na terenie nieruchomości odpadów komunalnych zgodnie z określonymi wymaganiami.

Obowiązek odbierania i zagospodarowania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości zlokalizowanych na obszarze Gminy Kozłowo wykonuje Ekologiczny Związek Gmin „Działdowszczyzna”. Odpady zbierane są przez firmy obsługujące poszczególne sektory (Gmina Kozłowo wraz z Gminą Łowo-Osada należy do sektora VI)⁷⁷. Odpady zmieszane transportowane są do Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych w Działdowie, natomiast odpady zielone oraz pozostałości z sortowania odpadów przewożone są na składowisko w Zakrzewie (gmina Działdowo). Zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny również transportowane są do RIPOK, przy czym właściciele mogą dostarczać go własnym transportem do Punktów Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych zlokalizowanych w Działdowie, Ciechanówku i Nidzicy.

W świetle danych GUS, w 2013 roku na terenie Gminy Kozłowo zebranych zostało 329,47 ton odpadów zmieszanych, czyli bez odpadów zebranych selektywnie i wyselekcjonowanych z frakcji suchej. Oznacza to zwiększenie ilości odpadów w porównaniu do 2010 roku o prawie 99 ton, tj. o 42,9%. Większość odpadów (80,4%) pochodzi z gospodarstw domowych. Na jednego mieszkańca gminy w 2013 roku przypadało 52,3 kg odpadów zmieszanych, natomiast jeżeli weźmie się pod uwagę odpady produkowane tylko przez gospodarstwa domowe – to jeden mieszkaniec wytwarza ich średnio ok. 42 kg.

Tabela 28. Wybrane dane dotyczące odpadów zmieszanych z terenu Gminy Kozłowo zbieranych w latach 2010-2013

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013
Odpady zmieszane ogółem (t)	230,58	259,00	361,10	329,47
Odpady z gospodarstw domowych (t)	203,89	195,00	293,36	265,05
Odpady ogółem na 1 mieszkańca (kg)	36,1	40,9	57,2	52,3
Odpady z gospodarstw domowych na 1 mieszkańca (kg)	31,9	30,8	46,5	42,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analizując zmiany ilości zbieranych odpadów, należy pamiętać, że dane za 2013 rok nie obejmują odpadów komunalnych zebranych selektywnie przeznaczonych do składowania. Oznacza to, że odnotowane w perspektywie 2012-2013 zmniejszenie ilości odpadów zmieszanych może wynikać ze zmian dokonanych w systemie gospodarki odpadami komunalnymi.

5.5. Pozostała infrastruktura techniczna

Na infrastrukturę techniczną Gminy Kozłowo składa się również sieć elektroenergetyczna oraz ciepłownicza.

Elementami sieci elektroenergetycznej są:

- ❖ linia elektroenergetyczna wysokiego napięcia 110 kV, Nidzica – Działdowo;
- ❖ linie elektroenergetyczne 15 kV średniego napięcia;
- ❖ linie elektroenergetyczne niskiego napięcia;

⁷⁷ Uchwała nr XX//107/2014 Zgromadzenia Ekologicznego Związku Gmin „Działdowszczyzna” z dnia 24 czerwca 2014 r. w sprawie podziału Ekologicznego Związku Gmin „Działdowszczyzna na sektory odbierania odpadów komunalnych.

- ❖ główny punkt zasilania 110 kV/15 kV, znajdujący się w Nidzicy;
- ❖ stacje transformatorowo-rozdzielcze 15/0,4 kV.

Siecią ciepłowniczą na terenie gminy objęte jest osiedle mieszkaniowe oraz zespół szkół w miejscowości Kozłowo. Mieszkańcy pozostałej części gminy korzystają z lokalnych źródeł ciepła.

Przez południowo-wschodnią część terytorium Gminy Kozłowo przebiega gazociąg wysokiego ciśnienia gazu zaazotowanego Dn 400 i Dn 200 Uniszki Zawadzkie-Nidzica. Na jego trasie, w Górowie, znajduje się stacja redukcyjna. Obecnie gmina nie jest zaopatrywana w gaz ziemny, a większość mieszkańców korzysta z gazu butlowego.

Warto również nadmienić, iż na terenie Gminy Kozłowo mają powstać elektrownie wiatrowe produkujące odnawialną energię elektryczną – w „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kozłowo” określono zarówno odrębne potencjalne obszary ich lokalizacji, jak również dopuszczono ich powstanie na obszarach rolniczej przestrzeni produkcyjnej, prowadzenia działalności gospodarczej, rolniczej oraz zalesień. Do tej pory wydano decyzje o środowiskowych uwarunkowaniach i pozwolenia na budowę:

- ❖ 24 wiatraków o mocy 2 MW każdy i wysokości wieży do 140 m w obrębie miejscowości: Zakrzewo, Kozłowo, Pielgrzymowo, Niedanowo i Zaborowo;
- ❖ zespołu elektrowni wiatrowych wraz z towarzyszącą infrastrukturą (24 wiatraki o mocy 3 MW każdy i wysokości wieży do 150 m) w obrębie Sarnowa, Kozłowa i Niedanowa;
- ❖ 1 wiatraka o mocy 2 MW i wysokości wieży do 170 m w obrębie miejscowości Bartki.

Ponadto, została wydana decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach dla przedsięwzięcia polegającego na budowie stacji elektroenergetycznej w Zakrzewie, a także złożono wnioski o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach na

- ❖ budowę 4 wiatraków do 2,5 MW każdy i wysokości wieży do 120 m w obrębie Kozłowa i Zabłotcia Kozłowskiego ;
- ❖ realizację przedsięwzięcia „Farma Wiatrowa Kozłowo” wraz z infrastrukturą towarzyszącą w obrębie miejscowości Sątop, Sławka Mała, Zakrzewo, Sarnowo, Niedanowo (max. 15 wiatraków do 3,5MW każdy i wysokości wieży do 143 m);
- ❖ realizację przedsięwzięcia „Farma Wiatrowa Kozłowo” wraz z infrastrukturą towarzyszącą w obrębie miejscowości Kamionki i Dziurdziewo.

W kontekście rozwoju infrastrukturalnego należy również omówić kwestię dostępu ludności do Internetu. Zasadniczo jest on zapewniany przez firmy telekomunikacyjne za pomocą szeregu technologii dla tak zwanej „ostatniej mili”, co wiąże się, po pierwsze, z koniecznością ponoszenia (często dość znacznych) opłat przez gospodarstwa domowe korzystające z tych usług, a po drugie – ze zróżnicowanym poziomem jakości transmisji w różnych miejscach. Należy jednak zaznaczyć, iż na terenie gminy Kozłowo funkcjonują bezpłatne Publiczne Punkty Dostępu do Internetu (tzw. PIAP-y), utworzone w ramach projektu wojewódzkiego współfinansowanego ze środków RPOWiM⁷⁸. Punkty te zlokalizowane są w siedzibie Gminnej Biblioteki Publicznej w Kozłowie, jej filiach w Sarnowie i Szkotowie, a także w czterech świetlicach wiejskich (Sławka Wielka, Gołębiewo, Zaborowo i Krokowo). Co również istotne, w związku z rozwojem technologii oraz konkurencją na rynku, dostęp do Internetu jest coraz prostszy i tańszy. Ponadto pojawiają się nowe możliwości związane z rozbudową sieci

---

⁷⁸ Projekt pt. „Rozbudowa infrastruktury szerokopasmowego dostępu do Internetu i sieci PIAP-ów w Województwie Warmińsko-Mazurskim” realizowany był w latach 2010-2011 na terenie 113 gmin.

szerokopasmowej w województwie w ramach „Planu Cyfrowego 2025 dla Warmii i Mazur”⁷⁹. Włączenie się gminy Kozłowo w tę inicjatywę może znacząco zwiększyć dostęp mieszkańców do Internetu.

5.6. Główne kierunki inwestycyjne

Inwestycje podejmowane przez władze gminy stanowią jedno z podstawowych narzędzi jej rozwoju. Wpływają bowiem na jakość życia mieszkańców, przekładając się jednocześnie na konkurencyjność i atrakcyjność gminy zarówno dla inwestorów i przedsiębiorców, jak i osób rozważających możliwość osiedlenia się na jej obszarze. W latach 2008-2015 na terenie Gminy Kozłowo zrealizowano szereg inwestycji, w tym przede wszystkim inwestycje w zakresie poprawy jakości infrastruktury drogowej, rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz rozwoju infrastruktury sportowo-rekreacyjnej.

Wśród inwestycji drogowych należy wskazać w szczególności⁸⁰:

- ❖ budowę dróg wewnętrznych w miejscowościach: Bartki (2008 r.; 97 917,19 zł) i Cebulki (2008 r.; 173 521,71 zł, z tego 93 521,71 zł – środki własne i 80 000,00 zł – środki Urzędu Marszałkowskiego);
- ❖ przebudowę dróg wewnętrznych w miejscowościach: Sławka Wielka (2009 r.; 99 999,98 zł), Pielgrzymowo (2010 i 2015 r.; łącznie 414 201,95 zł, w tym 314 201,95 zł – środki własne, 100 000,00 zł – środki Urzędu Marszałkowskiego), Lipowo (2014 r.; 69 995,61 zł), Kozłowo (2014 r.; 115 600,00 zł), Bartki (2014 r.; 69 373,60 zł);
- ❖ przebudowę dróg: Pielgrzymowo-Cebulki (2009 r.; 269 999,93 zł, z tego 199 999,93 zł – środki własne, 70 000,00 zł – środki Urzędu Marszałkowskiego), Szymany-Górowo (2011 r.; 277 527,36 zł; w tym 177 527,36 zł – środki własne, 100 000,00 zł – środki Urzędu Marszałkowskiego), Bartki-Szymany (2012 r.; 189 081,75 zł, w tym 94 541,18 zł – środki własne, 94 540,57 – środki Urzędu Marszałkowskiego), Januszkowo-Lemany (2013 r.; 77 896,00 zł).

Rozwojowi sieci wodociągowej i kanalizacyjnej służyły następujące zadania inwestycyjne:

- ❖ budowa oczyszczalni ścieków w Kozłowie (2011-2014; 4 032 125,00 zł, z tego 2 543 780,00 zł – środki własne, a 1 488 345,00 zł – środki PROW);
- ❖ budowa sieci kanalizacji sanitarnej i wodociągowej na odcinku Lipowo-Rogóż-Sławka Wielka wraz z przyłączami (2008-2011; 692 832,00 zł);
- ❖ budowa sieci kanalizacyjnej Kownatki-Turowo-Turówko (2008-2010; 2 869 275,05 zł, z tego 1 198 503,15 zł – środki własne, a 1 670 771,90 zł – środki PROW);
- ❖ budowa sieci wodociągowej i kanalizacji sanitarnej Januszkowo-Michałki (2008-2011; 715 384,06 zł, z tego 316 486,06 zł – środki własne, a 398 898,00 zł – środki PROW);
- ❖ budowa sieci wodociągowej w Dziurdziewie (2009-2011; 504 447,65 zł, z tego 223 165,65 zł – środki własne, a 281 282,00 zł – środki PROW);
- ❖ budowa sieci kanalizacyjnej Osiedle Górka (2009-2010; 275 979,90 zł, z tego 115 276,80 – środki własne, a 160 703,10 zł – środki PROW);

⁷⁹ Liderem projektu jest Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Inicjatywa ta ma na celu obniżenie barier inwestycyjnych w zakresie budowy infrastruktury szerokopasmowego dostępu do Internetu oraz zacieśnienie współpracy JST na rzecz pozyskiwania środków publicznych, w tym pochodzących z budżetu Unii Europejskiej na realizację przedsięwzięć z zakresu rozwoju społeczeństwa informacyjnego. W ramach projektu budowana jest regionalna sieć szkieletowo-dystrybucyjna, natomiast w przyszłych latach pozyskiwane będą środki na budowę sieci dostępowych (infrastruktury „ostatniej mili”).

⁸⁰ W przypadku, gdy przy wartości inwestycji nie podano źródła finansowania, oznacza to, że sfinansowano ją ze środków własnych.

- ❖ modernizacja sieci sanitarnej w miejscowości Januszkowo (2011 r.; 19 738,44 zł);
- ❖ wykonanie sieci wodociągowej w miejscowości Zakrzewo (2013 r.; 19 925,75 zł);
- ❖ rozbudowa kanalizacji tłocznej w miejscowości Kownatki (2013 r.; 12 000,00 zł);
- ❖ budowa sieci wodociągowej w miejscowości Kownatki (2014 r.; 12 000,00 zł).

Główne inwestycje w zakresie rozwoju infrastruktury sportowo-rekreacyjnej to:

- ❖ budowa wielofunkcyjnego boiska sportowego przy szkole Zaborowie (2008 r.; 417 284,48 zł, z tego 217 284,49 zł – środki własne, a 199 999,99 zł – środki Ministerstwa Sportu);
- ❖ budowa hali sportowej w Szkotowie (2008-2009; 2 097 107,58 zł, z tego 1 097 107,58 zł – środki własne, a 1 000 000,00 zł – środki Ministerstwa Sportu);
- ❖ budowa hali sportowej w Rogożu (2009-2015; 2 587 993,15 zł, z tego 2 027 993,15 zł – środki własne, a 560 000,00 zł – środki Ministerstwa Sportu);
- ❖ budowa kompleksu sportowego Orlik 2012 (2009-2010; 1 028 788,33 zł, z tego 95 788,33 zł – środki własne, 500 000,00 zł – środki PROW, 333 000,00 zł – środki Ministerstwa Sportu, 100 000,00 – środki Urzędu Marszałkowskiego);
- ❖ zagospodarowanie stadionu w Kozłowie (2010 r.; 324 402,72 zł, z tego 124 975,72 zł – środki własne, a 199 427,00 zł – środki PROW);
- ❖ modernizacja i doposażenie świetlicy w Sławce Wielkiej (2012 r.; 40 300,00 zł, z tego 12 300,00 zł – środki własne, a 28 000,00 zł – środki PROW);
- ❖ „Nasze place zabaw” w Szkotowie, Rogożu i Zaborowie (2014 r.; 234 598,50 zł, z tego 3 000,00 zł – środki własne, 196 858,73 zł – POKL, 34 739,77 zł – budżet państwa);
- ❖ Miejsce aktywnego wypoczynku w Kozłowie (2013-2014; 140 058,33 zł, z tego 51 253,71 zł – środki własne, a 88 804,62 – środki PROW).

Ponadto w analizowanym okresie:

- ❖ wykonano termomodernizację Zespołu Szkół w Szkotowie (2008 r.; 1 642 362,16 zł) i Rogożu (2009 r.; 100 000,00 zł);
- ❖ zaadaptowano pomieszczenia na mieszkania socjalne w Szkotowie (2009 r.; 100 000,00 zł) i przygotowano lokale socjalne w Kozłowie (2011 r.; 297 983,31 zł);
- ❖ rozbudowano budynek lecznicy na strażnicę OSP w Kozłowie (2009-2013; 265 843,00 zł);
- ❖ wykonano modernizację i rozbudowę Regionalnego Systemu Informacji Turystycznej (2011-2012; 92 194,56 zł, z tego 18 908,41 zł – środki własne, a 73 286,15 zł – środki RPO WiM).

Wskazane wyżej inwestycje nie stanowią wyczerpującego wykazu zadań inwestycyjnych realizowanych w latach 2008-2015, natomiast przedstawiają główne kierunki inwestycyjne Gminy Kozłowo.

6. Budżet gminy

Budżet gminy stanowi z jednej strony wyraz prowadzonej przez nią polityki rozwoju, a z drugiej – podstawy instrument realizacji tej polityki. Uchwalany jest corocznie przez Radę Gminy i opiniowany przez Regionalną Izbę Obrachunkową. Gmina Kozłowo posiada również Wieloletnią Prognozę Finansową na lata 2015-2030, uchwaloną Uchwałą nr IV/17/2014 Rady Gminy w Kozłowie z dnia 30 grudnia 2014 r.

Gmina Kozłowo zamknęła rok 2014 deficytem w wysokości 1 762 261,76 zł, przy czym jej dochody wyniosły 19 910 892,82 zł, natomiast wydatki 21 673 154,58 zł. Analiza

kształtowania się relacji dochodów i wydatków budżetowych gminy w latach 2010-2014 wskazuje na utrzymującą się tendencję deficytową. Największy deficyt w tym okresie odnotowano w 2010 roku, kiedy wynosił 3 795 354,94 zł, natomiast nadwyżka została osiągnięta tylko w 2012 roku – w wysokości 164 985,15 zł.

Tabela 29. Dochody i wydatki budżetu Gminy Kozłowo w latach 2010-2014

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Dochody ogółem	17 777 640,93	19 900 440,16	19 912 973,02	20 222 592,60	19 910 892,82
Wydatki ogółem	21 572 995,87	20 192 425,31	19 748 025,73	21 312 125,50	21 673 154,58
Nadwyżka/deficyt	-3 795 354,94	-291 985,15	164 947,29	-1 089 532,90	-1 762 261,76

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zasadniczo, w latach 2010-2014 struktura dochodów budżetowych Gminy Kozłowo nie ulegała zmianom. Największa ich część pochodziła z subwencji ogólnej, które w 2014 roku w kwocie 9 918 063,00 zł stanowiła 49,8% ogółu dochodów. W analizowanym okresie odsetek subwencji ogólnych w strukturze dochodów budżetowych kształtował się na poziomie od 45,7% w 2011 roku do 53,4% w 2013 roku.

Tabela 30. Struktura dochodów budżetowych Gminy Kozłowo w latach 2010-2014

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Wysokość dochodów w zł					
Dochody własne	2 810 088,11	3 472 891,40	3 666 812,58	3 859 564,87	4 092 143,44
Dotacje	5 918 022,82	7 340 994,76	6 326 000,44	5 573 414,73	5 900 686,38
Subwencje ogólne	9 049 530,00	9 086 554,00	9 920 160,00	10 789 613,00	9 918 063,00
Dochody ogółem	17 777 640,93	19 900 440,16	19 912 973,02	20 222 592,60	19 910 892,82
Odsetek dochodów w %					
Dochody własne	15,8%	17,4%	18,4%	19,1%	20,6%
Dotacje	33,3%	36,9%	31,8%	27,6%	29,6%
Subwencje ogólne	50,9%	45,7%	49,8%	53,3%	49,8%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Kozłowie.

Ponad połowę subwencji ogólnej dla Gminy Kozłowo stanowi subwencja oświatowa, ustalana corocznie w drodze ustawy budżetowej na finansowanie zadań oświatowych realizowanych przez gminę. W 2014 roku jej kwota wynosiła 5 776 387,00 zł, tj. 58,2% subwencji ogólnej. Pozostałe 41,8% stanowiła, w kwocie 4 141 676,00 zł, część wyrównawcza subwencji ogólnej ustalana dla jednostek samorządu terytorialnego, które charakteryzuje niższy poziom dochodów podatkowych przypadających na 1 mieszkańca niż średnia krajowa.

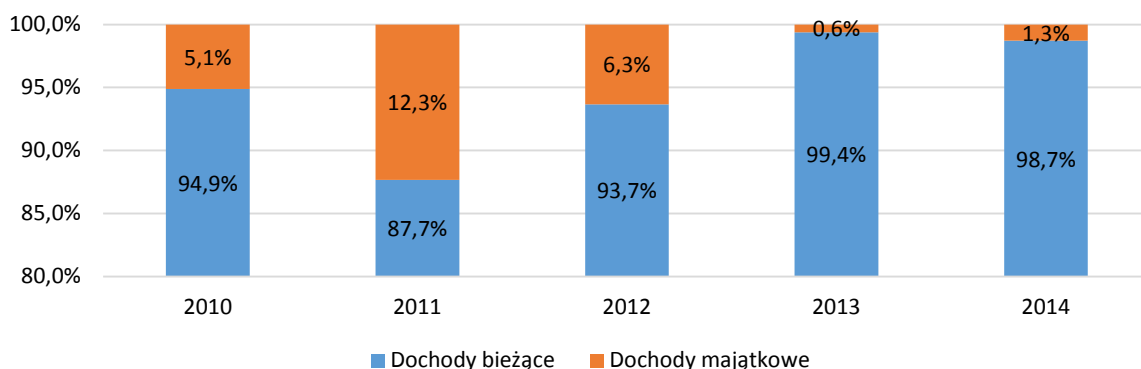
Drugą, pod względem wysokości, kategorią dochodów w budżecie gminy stanowią dotacje. Są to przede wszystkim dotacje celowe z budżetu państwa na zadania z zakresu administracji rządowej – w 2014 roku w kwocie 4 178 341,10 zł, stanowiły 71,5% ogółu kwoty dotacji oraz dotacje celowe z budżetu państwa na zadania własne (1 395 467,21 zł; 23,9%).

Niewiele ponad jedną piątą dochodów budżetowych Gminy Kozłowo w 2014 roku stanowiły dochody własne w kwocie 4 152 307,51 zł. Ich odsetek w strukturze dochodów w analizowanym okresie ulegał niewielkim zmianom – jedynie w 2011 roku sięgnął 28,2%, natomiast w pozostałych latach nie przekroczył 22,2%. Warto tu nadmienić, iż na poziom niektórych dochodów własnych mają wpływ decyzje władz samorządowych. Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego wskazuje ich główne

źródła, m.in. wpływy z podatków (od nieruchomości, rolnego, leśnego, od środków transportowych, dochodowego od osób fizycznych opłacanego w formie karty podatkowej, od spadków i darowizn oraz od czynności cywilnoprawnych), wpływy z opłat (skarbowej, targowej i od posiadania psów), dochody z majątku gminy. Wysokość części z nich ustalana jest na poziomie gminy.

Zdecydowaną większość dochodów Gminy Kozłowo stanowią dochody bieżące, czyli wszystkie dochody nie mające charakteru majątkowego. Mają charakter stały i powtarzalny, wiążąc się z bieżącą działalnością jednostki. W 2014 roku ich odsetek w dochodach budżetowych ogółem wynosił 98,7% i w porównaniu do 2010 roku wzrósł o 3,8 p.p. Dochody majątkowe (ze sprzedaży majątku; z tytułu przekształcenia prawa użytkowania wieczystego w prawo własności oraz dotacje i środki przeznaczone na inwestycje) stanowiły w 2014 roku 1,3%.

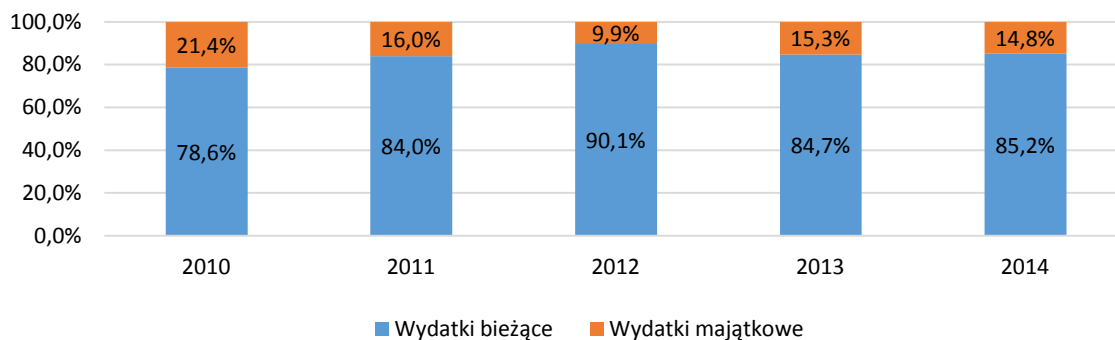
Wykres 17. Odsetek dochodów bieżących i majątkowych w strukturze dochodów Gminy Kozłowo w latach 2010-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rb-NDS KWARTALNE SPRAWOZDANIE O NADWYŻCE/DEFICYCIE jednostki samorządu terytorialnego za lata 2010-2014.

Analogiczny podział stosowany jest również w przypadku wydatków. Do wydatków majątkowych zalicza się wydatki na inwestycje i zakupy inwestycyjne; na zakup i objęcie akcji, a także na wniesienie wkładów do spółek prawa handlowego. Wydatki bieżące natomiast stanowią różnicę pomiędzy wydatkami ogółem a wydatkami majątkowymi. Relacja wydatków majątkowych do wydatków bieżących może stanowić przesłankę do określenia, w jakim stopniu budżet gminy skierowany jest na realizację zadań inwestycyjnych, a w jakim na realizację doraźnych zadań bieżących.

Wykres 18. Odsetek wydatków bieżących i majątkowych w strukturze wydatków Gminy Kozłowo w latach 2010-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rb-NDS KWARTALNE SPRAWOZDANIE O NADWYŻCE/DEFICYCIE jednostki samorządu terytorialnego za lata 2010-2014.

Większość wydatków z budżetu gminy stanowią wydatki bieżące – ich odsetek w 2014 roku wyniósł 85,2%, podczas gdy odsetek wydatków majątkowych 14,8%. W porównaniu do 2010 roku udział wydatków bieżących wzrósł o 6,6 p.p., co oznacza spadek tych samych rozmiarów odsetka wydatków majątkowych.

Analizując strukturę wydatków Gminy Kozłowo według działów, okazuje się, że najwięcej środków wydatkowanych jest w dziale „Oświata i wychowanie” – w 2014 roku wydatki w tym zakresie wyniosły 7 184 993,07 zł (tj. 33,2% ogółu), zwiększając się w perspektywie lat 2010-2014 o 327 417,69 zł (o 4,8%). Na drugim miejscu znajdują się wydatki w dziale „Pomoc społeczna”, wynoszące w 2014 roku 4 704 543,51 zł (21,7%). W porównaniu do pierwszego roku analizy ich kwota wzrosła o 362 015,99 zł (o 8,3%). W dalszej kolejności, na wydatki w ramach działu „Rolnictwo i łowiectwo” wydanych zostało 3 390 761,27 zł (15,6%), natomiast w dziale „Administracja publiczna” – 2 452 274,18 zł (11,3%).

Tabela 31. Wydatki Gminy Kozłowo według działów w latach 2010-2014 (w zł)

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
rolnictwo i łowiectwo	3 655 209,05	2 573 602,67	888 546,62	3 084 550,73	3 390 761,27
transport i łączność	1 252 344,11	490 650,51	593 596,54	334 330,25	486 223,67
turystyka	4 509,10	85 306,56	113 395,56	18 565,66	20 757,25
gospodarka mieszkaniowa	356 329,72	313 133,52	44 738,33	19 637,96	42 892,62
działalność usługowa	62 203,11	45 515,10	91 847,23	72 242,63	45 371,15
administracja publiczna	2 086 830,56	2 188 663,86	2 351 930,44	2 388 827,25	2 452 274,18
urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	36 718,72	14 811,17	1 030,00	1 030,00	53 631,25
bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	185 211,47	179 706,14	246 403,37	155 856,38	113 871,81
obsługa długu publicznego	130 966,46	282 696,76	373 688,62	296 179,62	294 605,65
różne rozliczenia	11 356,00	37 024,00	14 770,00	13 179,50	13 179,50
oświata i wychowanie	6 857 575,38	7 576 960,29	8 026 051,51	7 923 282,47	7 184 993,07
ochrona zdrowia	40 332,15	37 211,98	40 376,03	46 483,02	43 480,70
pomoc społeczna	4 342 527,52	4 418 740,72	4 441 143,49	4 688 818,30	4 704 543,51
edukacyjna opieka wychowawcza	443 724,00	279 443,50	402 417,09	422 300,77	351 667,89
gospodarka komunalna i ochrona środowiska	588 360,44	707 063,77	1 003 211,05	728 619,36	1 260 696,75
kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	1 152 350,87	917 387,87	1 073 272,68	1 088 538,44	1 138 756,26
kultura fizyczna i sport	366 447,21	-	-	-	-
kultura fizyczna	-	44 506,89	41 607,17	29 683,16	75 448,05
Wydatki ogółem	21 572 995,87	20 192 425,31	19 748 025,73	21 312 125,50	21 673 154,58

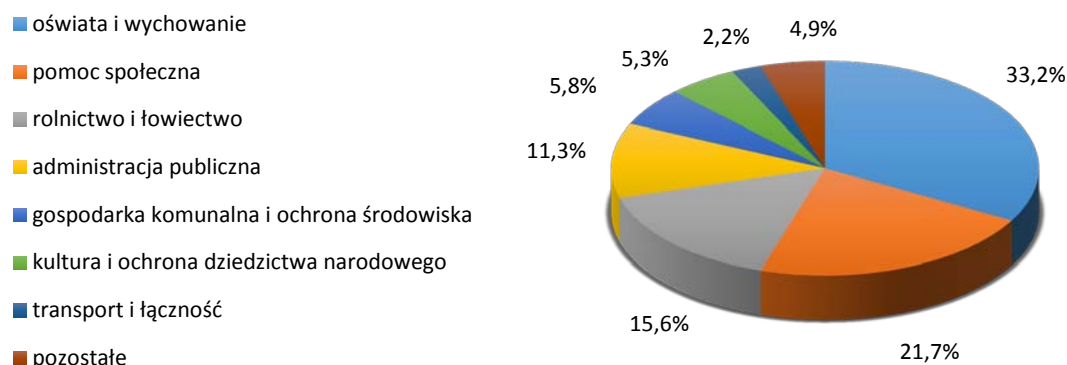
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wskazane cztery działy to cztery największe kategorie wydatków budżetowych Gminy Kozłowo. Stanowią one łącznie 81,8% ogółu wydatków, przy czym same wydatki w zakresie oświaty i wychowania oraz pomocy społecznej przekraczają połowę wszystkich środków wydatkowanych z budżetu.

Odsetki pozostałych kategorii wydatków w 2014 roku nie przekraczały 6,0% - były to wydatki w działach: „Gospodarka komunalna i ochrona środowiska” (1 260 696,75 zł; 5,8%); „Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego” (1 138 756,26 zł; 5,3%) oraz „Transport i łączność” (486 223,67 zł; 2,2%). W ramach pozostałych znajdują się: „Edukacyjna opieka wychowawcza”, „Obsługa długu publicznego”, „Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa”, „Kultura fizyczna”, „Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony

prawa oraz sądownictwa”, „Ochrona zdrowia”, „Gospodarka mieszkaniowa”, „Turystyka” oraz „Różne rozliczenia”, których odsetki w ogóle wydatków znajdują się przedziale od 0,1% do 1,6%. Struktura wydatków budżetu gminy w latach 2010-2014 nie ulegała znaczącym zmianom.

Wykres 19. Struktura wydatków Gminy Kozłowo według działów w 2014 roku (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2014 roku na 1 mieszkańca Gminy Kozłowo przypadł dochód w wysokości 3 191,36 zł oraz wydatki w kwocie 3 473,82 zł. W perspektywie lat 2010-2014 obie kwoty uległy zwiększeniu – przy czym dochody wzrosły o 408,82 zł (o 14,7%), natomiast wydatki – o 97,24 zł (o 2,9%).

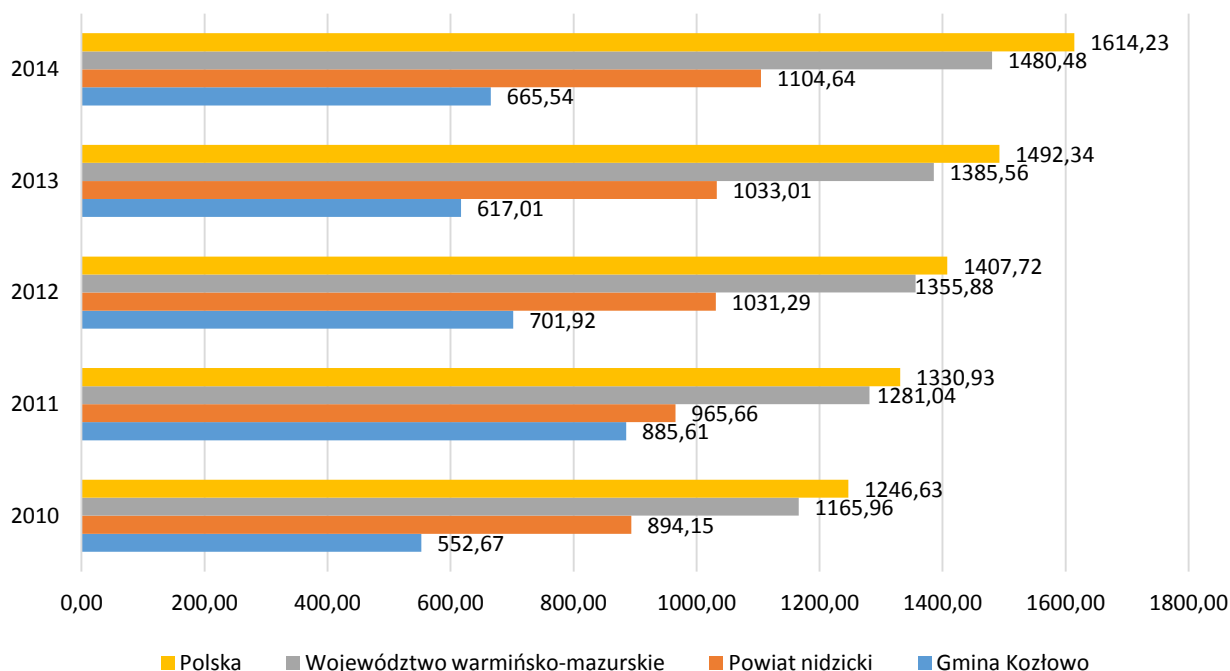
Tabela 32. Dochody i wydatki ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Gminie Kozłowo, powiecie nidzickim, województwie warmińsko-mazurskim oraz Polsce w latach 2010-2014

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Dochody ogółem na 1 mieszkańca					
Gmina Kozłowo	2 782,54	3 145,82	3 155,78	3 212,48	3 191,36
Powiat nidzicki	2 656,75	2 855,35	3 021,71	3 152,23	3 184,67
Województwo warmińsko-mazurskie	2 886,10	3 076,05	3 165,88	3 224,85	3 375,03
Polska	2 793,93	2 926,22	3 022,10	3 098,94	3 272,10
Wydatki ogółem na 1 mieszkańca					
Gmina Kozłowo	3 376,58	3 191,97	3 129,64	3 385,56	3 473,82
Powiat nidzicki	2 967,75	3 131,21	2 965,62	3 038,22	3 190,27
Województwo warmińsko-mazurskie	3 301,69	3 258,31	3 205,02	3 145,17	3 373,55
Polska	3 081,01	3 075,02	3 025,34	3 075,68	3 292,26

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Warto również zauważyć, iż wysokości analizowanych wskaźników w Gminie Kozłowo nie odbiegają znacząco od wartości w powiecie nidzickim, województwie warmińsko-mazurskim, a nawet w kraju. Dla przykładu, dochód ogółem na 1 mieszkańca gminy w 2014 roku był niższy niż w województwie (o 183,67 zł) i w kraju (o 80,74 zł), a wyższy niż w powiecie (o 6,69 zł). Wydatki przeliczone na 1 mieszkańca natomiast okazują się wyższe w gminie niż w pozostałych analizowanych jednostkach – o 283,55 zł w porównaniu do powiatu, o 100,27 zł w odniesieniu do województwa i o 181,56 zł w stosunku do kraju.

Wykres 20. Dochody własne na 1 mieszkańca w Gminie Kozłowo, powiecie nidzickim, województwie warmińsko-mazurskim oraz Polsce w latach 2010-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Odmienne sytuacja kształtuje się w przypadku dochodów własnych, które w Gminie Kozłowo przeliczone na mieszkańca są dużo niższe niż w powiecie, województwie czy kraju. W analizowanym okresie kształtowały się na poziomie od 552,67 zł w 2010 roku do 885,61 zł w 2011 roku, podczas gdy najniższa wartość w powiecie wynosiła 894,15 zł, w województwie 1 165,96, natomiast w kraju 1 246,63 zł – wszystkie odnotowane w 2010 roku. Ponadto, w Gminie Kozłowo nie można wskazać jednoznacznej tendencji w kształtowaniu się tego wskaźnika, natomiast w pozostałych przypadkach dochody własne na 1 mieszkańca systematycznie rosły. Pozytywne jest natomiast to, że w 2014 roku ukształtowały się na poziomie wyższym niż w pierwszym roku analizy – o 112,87 zł, tj. o 20,4%.

7. Rozwój gminy z perspektywy mieszkańców

Badania społeczne przeprowadzone w celu poznania potrzeb i oczekiwań społecznych w zakresie rozwoju gminy zostały przeprowadzone w drodze badań ankietowych, zrealizowanych na próbie 128 mieszkańców gminy⁸¹ oraz bezpośrednich spotkań z mieszkańcami w sołectwach i uczniami gimnazjów w Kozłowie, Rogożu i Szkotowie, w których uczestniczyły łącznie 352 osoby.

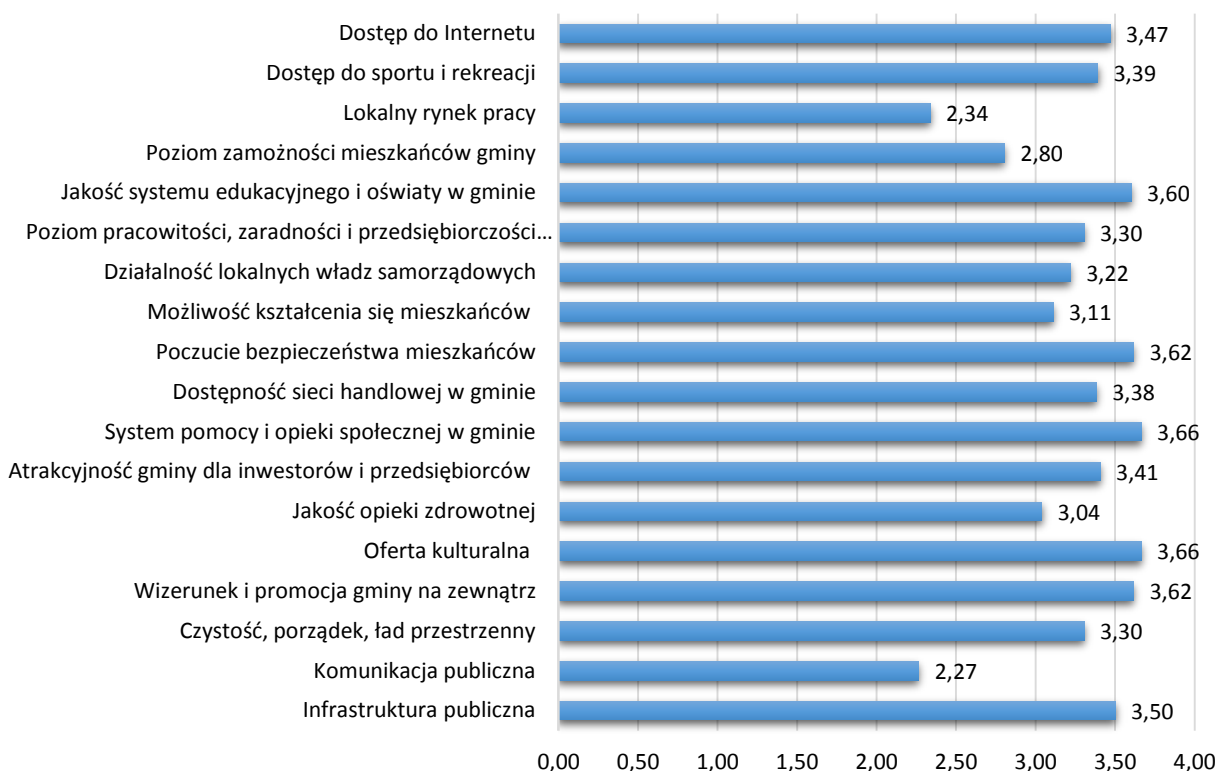
Respondenci badania ankietowego zostali poproszeni o ocenę osiemnastu czynników mających wpływ na jakość życia, na pięciostopniowej skali Likerta: *bardzo dobrze* – *dobrze* –

⁸¹ Badanie ankietowe zostało przeprowadzone w 2014 roku na potrzeby opracowania „Strategii rozwiązywania problemów społecznych Gminy Kozłowo na lata 2015-2020”. W niniejszym dokumencie wykorzystano częściowe wyniki badania, dotyczące oceny warunków życia oraz rozwoju gminy z perspektywy mieszkańców. Dobór próby miał charakter kwotowy – wzięły w nim udział 63 kobiety i 65 mężczyzn; 112 osób do 64 roku życia i 16 osób od 65 lat wzwyż; 28 osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej i 100 osób nie posiadających statusu świadczeniobiorcy.

przeciętnie – źle – bardzo źle. Najwyżej ocenili ofertę kulturalną gminy, a więc organizowane imprezy, festyny oraz sposoby spędzania wolnego czasu (średnia wskazań 3,66), a także jakość systemu pomocy i opieki społecznej w gminie (również 3,66).

Oceny nieco powyżej przeciętnej uzyskali również: wizerunek i promocja gminy na zewnątrz (3,62), poziom bezpieczeństwa mieszkańców (3,62), jakość systemu edukacyjnego i oświaty w gminie (3,60), infrastruktura publiczna czyli dostępność i jakość sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz gospodarki odpadami (3,50), dostęp do Internetu (3,47), atrakcyjność gminy dla inwestorów i przedsiębiorców (3,41), dostęp do sportu i rekreacji (3,39), dostępność sieci handlowej (3,38), czystość, porządek i ład przestrzenny (3,30), poziom pracowitości, zaradności i przedsiębiorczości mieszkańców (3,30), działalność lokalnych władz samorządowych (3,22), możliwość edukacji, kształcenia oraz zmiany i podnoszenia kwalifikacji zawodowych (3,11), a także jakość opieki zdrowotnej (3,04).

Wykres 21. Ocena warunków wpływających na jakość życia w Gminie Kozłowie w opinii respondentów badania ankietowego

Źródło: opracowanie własne.

Poniżej przeciętnej respondenci ocenili trzy czynniki. Najwięcej zastrzeżeń mają do komunikacji publicznej – średnia wskazań w tym przypadku to jedynie 2,27, a więc najniższa spośród wszystkich ocenianych czynników. Aż 59,4% respondentów uznało, że poziom skomunikowania gminy jest zły lub bardzo zły. Mieszkańcy dostrzegają również niedomagania lokalnego rynku pracy, oceniając go jedynie na 2,34, przy czym warto wskazać, że aż 44,5% badanych zaznaczyło w tym przypadku odpowiedź *źle*, natomiast 15,6% *bardzo źle*. Poniżej przeciętnej oceniają również swój poziom zamożności (2,80) – aż 63,3% badanych uznała go za *przeciętny*, natomiast 25,8% za *zły*.

Rozwój gminy, w opinii respondentów badania ankietowego, wymaga skoncentrowania się z jednej strony na działaniach służących poprawie kondycji lokalnego rynku pracy poprzez organizowanie nowych miejsc pracy (taką odpowiedź wskazało 71,9% respondentów) i

wsparcie podejmowania przez mieszkańców działalności pozarolniczej (25,0%) oraz wzrostowi atrakcyjności inwestycyjnej gminy (31,3%), a z drugiej – na poprawie dostępu do usług społecznych, takich jak opieka nad dziećmi i osobami starszymi, wsparcie dla osób niepełnosprawnych czy grupy samopomocowe (36,7%).

Nieco mniej niż jedna czwarta respondentów wskazała, iż ważne jest budowanie i promocja wizerunku gminy (22,7%), a także wzrost jej atrakcyjności turystycznej (20,3%), natomiast mniejsze znacznie przypisywane jest działaniom podnoszącym jakość i dostępność edukacji w gminie (18,8%), wsparciu inicjatyw kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych (13,3%) oraz wsparciu organizacji pozarządowych i oddolnych inicjatyw lokalnych (7,8%).

Tabela 33. Najważniejsze kierunki rozwoju Gminy Kozłowo w opinii respondentów badania ankietowego

Wyszczególnienie	Liczba wskazań	% respondentów
Wsparcie firm działających lokalnie w celu organizowania nowych miejsc pracy	92	71,9%
Poprawa dostępu do usług społecznych	47	36,7%
Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej gminy	40	31,3%
Wsparcie podejmowania działalności pozarolniczej	32	25,0%
Budowanie i promocja wizerunku gminy	29	22,7%
Wzrost atrakcyjności turystycznej gminy	26	20,3%
Działania podnoszące jakość i dostępność edukacji w gminie	24	18,8%
Wsparcie inicjatyw kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych	17	13,3%
Wspieranie organizacji pozarządowych i oddolnych inicjatyw lokalnych	10	7,8%

Źródło: opracowanie własne.

Badanie ankietowe daje ogólny obraz potrzeb i oczekiwań społecznych względem rozwoju gminy, a także najbliższego otoczenia mieszkańców. Uszczegółowienie stanowią natomiast wnioski ze spotkań z mieszkańcami. W ich świetle najważniejsze potrzeby i oczekiwania mieszkańców zawierają się w następujących obszarach:

- 1) Infrastruktura użytkowa** – mieszkańcy zwracali uwagę przede wszystkim na potrzebę dalszego rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w gminie, a także dalszych inwestycji drogowych, budowy i remontów chodników i przystanków oraz zwiększania poziomu oświetlenia miejscowości.
- 2) Infrastruktura sportowo-rekreacyjna** – potrzeby w tym zakresie koncentrują się przede wszystkim na budowie, remontach i doposażeniu świetlic wiejskich, budowie i renowacji placów zabaw i boisk, a także zagospodarowania stawów w miejscowościach.
- 3) Komunikacja publiczna** – brak połączeń komunikacyjnych z Kozłowem i Nidzicą stanowi problem dla mieszkańców zarówno południowej jak i północnej części gminy. Wiąże się z dużą rozległością terytorium, a także potrzebami osób starszych, niepełnosprawnych i nie posiadających własnych środków komunikacji.
- 4) Rynek pracy** – podobnie jak respondenci badania ankietowego, również uczestnicy spotkań bezpośrednich nisko oceniają możliwość uzyskania zatrudnienia na terenie gminy, ze względu na niewystarczającą ilość miejsc pracy, a także utrudnienia w dojeździe. Szansę upatrują w inwestycjach, które zapewnią dużą liczbę miejsc pracy w gminie.

- 5) **Usługi społeczne** – na terenie gminy istnieje potrzeba rozwoju instytucjonalnych i organizacyjnych form wsparcia, w postaci m.in. ośmiodzinnego przedszkola, opieki żłobkowej, klubu seniora lub dziennego domu pobytu, a także zorganizowanych zajęć i kursów dla dzieci, młodzieży i osób dorosłych.
- 6) **Animacja rozwoju sołectw** – mieszkańcy potrzebują wsparcia w zakresie rozwoju miejscowości i sołectw. Szczególnie istotne jest doradztwo merytoryczne i formalne, bieżąca i aktualna informacja na temat możliwych źródeł pozyskiwania środków na rozwój oraz pomoc w realizacji inicjatyw społecznych.
- 7) **Konsultacje społeczne** – mieszkańcy widzą potrzebę szerszego niż do tej pory włączania ich w procesy decyzyjne na poziomie gminy poprzez organizację konsultacji społecznych w sprawach bezpośrednio ich dotyczących, systematyczne spotkania w sołectwach oraz sprawny przepływ informacji na linii władze gminy-obywatele.

Jednocześnie przeprowadzone wizje lokalne w sołectwach, dzięki którym zidentyfikowano zasoby i potencjał poszczególnych miejscowości, a także odbyte rozmowy z mieszkańcami, pozwalają na sformułowanie wniosków ważnych dla rozwoju całej gminy. Należy na wstępie podkreślić, iż w otwartych spotkaniach konsultacyjnych oraz warsztatach w gimnazjach uczestniczyło łącznie 5,6% ludności gminy. Nie jest to być może wynik, który pozwala na uogólnienie spostrzeżeń na całą społeczność, niemniej stanowi istotny punkt odniesienia.

Zauważalne jest zróżnicowanie postaw i nastrojów społecznych. W wielu miejscowościach występuje, z różnym natężeniem, zadowolenie z warunków życia, pozytywne nastawienie, optymizm, otwartość na sprawy lokalne, przekonanie o możliwości wprowadzania zmian na lepsze, a także gotowość do włączenia się w oddolne inicjatywy. Są jednak także społeczności, w których silnie uwidoczniły się zupełnie odmienne postawy – roszczeniowość, pesymizm, nieprzychylność dla władz (często szerzej rozumianych niż samorządowe, co może wynikać z ogólnego rozczarowania elitą polityczną oraz działalnością centralnych organów państwa), a także pewien relatywizm ocen. Niektórzy mieszkańcy chętnie krytykują urzędników samorządowych, natomiast nie przyjmują do siebie myśli, że od nich również zależy to, jak wygląda najbliższe otoczenie życia – materialne (np. wygląd posesji, stan obiektów użyteczności publicznej) oraz społeczne (relacje i współpraca z innymi ludźmi, poziom integracji i aktywności wspólnoty).

Przyjęta metoda badawcza nie pozwala na sformułowanie katalogu głównych czynników determinujących postawy i nastroje społeczne w gminie. Niemniej można wskazać, iż zróżnicowanie w tym obszarze wynika z wielu, często odmiennych, uwarunkowań, które ujawniały się niejako przy okazji zasadniczego toku rozmowy z mieszkańcami.

Po pierwsze, dostrzegalny jest niedostateczny poziom wiedzy ludności na temat realizowanych zadań, projektów inwestycyjnych oraz planów samorządu gminy. Osoby uczestniczące w spotkaniach formułowały różne osądy i oceny, których źródłem nierzadko były rozpowszechnione w społeczności opinie – niezgodne z prawdą albo tylko w części odpowiadające rzeczywistości. Przyczyną tego może być m.in. niska znajomość zasad prawa, ekonomii i finansów publicznych oraz idei samorządu terytorialnego, który często jest utożsamiany z władzą centralną. Brak znajomości kompetencji wójta oraz rady gminy prowadzi zwykle do przypisywania tym organom nadmiernej sprawczości, a w konsekwencji obarczania odpowiedzialnością za niemal wszystkie sprawy lokalne.

Po drugie, duży wpływ na poszczególne społeczności mają lokalni liderzy, w szczególności pełniący funkcję sołtysa lub radnego, a także grupy działające nieformalnie lub jako organizacje pozarządowe. Z uwagi na niskie nasycenie terytorium gminy aktywnymi

podmiotami III sektora, szczególnie istotną rolę odgrywają sołtysi i rady sołeckie, a także osoby prowadzące świetlice wiejskie. Ich cechy osobowościowe oraz kompetencje interpersonalne takie jak np. umiejętność komunikacji, kooperatywność czy kreatywność, stanowią ważny bodziec do aktywizacji i samoorganizacji szerszej grupy ludzi wokół spraw ważnych dla danej społeczności.

Po trzecie, dla ludności gminy bardzo istotne są warunki i jakość życia w miejscu zamieszkania, a także poczucie, że w ich sołectwie również są realizowane inwestycje. Osoby uczestniczące w spotkaniach skupiały się na problemach i potrzebach dotyczących najbliższego otoczenia życia, zaś rzadko mówiły o rozwoju całej gminy. Zarazem chętnie odwoływano się do przykładu innych miejscowości w formie porównań negatywnych – wtedy, gdy mieszkańcy uważali, że ich wieś jest zapomniana, nic się u nich nie dzieje, a władze inwestują w innych miejscach, zwłaszcza w Kozłowie⁸².

Wreszcie, po czwarte, mieszkańcy przykładają dużą wagę do sprawności działania lokalnej administracji oraz komunikacji z władzami, są również krytycznymi obserwatorami rzeczywistości. Okazuje się, iż czasami drobne, niezłatwione sprawy urastają do rangi poważnych kwestii, które rzutują na ocenę całej gminy. Co gorsza, z powodu niedoboru wiedzy o zadaniach i realnych możliwościach samorządu, łatwiej jest przypisać urzędnikom nierzetelność, a nawet złą wolę. Trzeba jednak pamiętać, że kultura wzajemnych relacji pomiędzy administracją publiczną oraz obywatelami powinna być oparta na obustronnej umiejętności słuchania, rozmowy i współpracy.

---

⁸² Co ciekawe, wielkość miejscowości nie zawsze przekłada się na poziom roszczeń wobec władz samorządu. Teoretycznie, im więcej ludności zamieszkuje daną wieś, tym lepsza jest w niej dostępność instytucji i usług w różnych obszarach. Jednak w niektórych małych sołectwach mieszkańcy są generalnie zadowoleni z tego, co posiadają, akceptują istniejące warunki oraz potrafią sobie poradzić z zaspokojeniem podstawowych potrzeb.